

Opolska Panorama

Funduszy Europejskich

Komplementarność

w ramach RPO WO 2007-2013 jako
narzędzie zwiększania efektywności
realizacji celów rozwojowych regionu:
znaczenie, ewaluacja, przykłady

Komplementarność w ramach
RPO WO 2007-2013 jako narzędzie
zwiększania efektywności
realizacji celów rozwojowych regionu:
znaczenie, ewaluacja, przykłady

Zarząd Województwa Opolskiego

Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem
Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013

**Komplementarność w ramach
RPO WO 2007-2013 jako narzędzie
zwiększania efektywności
realizacji celów rozwojowych regionu:
znaczenie, ewaluacja, przykłady**

Opole 2012

Opracował zespół pracowników Departamentu Koordynacji Programów Operacyjnych i Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego w składzie:

Bożena Drobek-Stelmach
Anna Dudek
Aleksandra Jasińska
Artur Kansy-Budzic
Teresa Kiecoń
Małgorzata Kotowska
Katarzyna Lotko-Czech
Aneta Miszkurek
Anna Skolarus
Jadwiga Sokołowska

Redakcja naukowa:
Karina Bedrunka

Opiniodawca:
Krzysztof Malik

Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 składa serdeczne podziękowania Pani Agnieszce Kapciak, która w okresie od września 2011 r. do marca 2012 r. pełniła funkcję Przewodniczącej Grupy roboczej ds. koordynacji i kompletności przy Komitecie Koordynacyjnym Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, za przygotowanie przedmowy do niniejszej publikacji.

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
Departament Koordynacji Programów Operacyjnych
ul. Piastowska 14, 45-082 Opole
Tel. +48 77 54 16 565, 566
Fax. +48 77 54 15 567
E-mail: dpo@opolskie.pl

www.opolskie.pl
www.rpo.opolskie.pl

Publikacja jest dostępna w wersji elektronicznej na stronie internetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013: www.rpo.opolskie.pl

Nakład: 500 egz.
Egzemplarz bezpłatny
ISBN: 978-83-60455-31-9

Skład, druk, łamanie:
Drukarnia „SADY” Zenon Gil
os. Sady 2, Krapkowice
tel. 77 466 70 24
drukarnia@sady.net.pl
www.sady.net.pl

Spis treści

Przedmowa/Foreword	7
1. Znaczenie komplementarności w funduszach Unii Europejskiej	11
1.1 Co to jest komplementarność?	11
1.1.1 Komplementarność jako kryterium interwencji UE	11
1.1.2 Pojęcie i charakterystyka komplementarności	12
1.1.3 Pojęcie i charakterystyka synergii	13
1.1.4 Rodzaje komplementarności	14
1.2 Dlaczego warto realizować projekty komplementarne?	16
1.2.1 Korzyści z realizacji projektów komplementarnych	16
1.2.2 Bariery i czynniki sprzyjające komplementarności	16
1.2.3 Podejście zintegrowane	18
1.3 Komplementarność jako zagadnienie horyzontalne na poziomie NSRO	19
1.3.1 Instytucje na poziomie krajowym	19
1.3.2 Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów unijnych	21
1.3.3 Komplementarność a demarkacja	22
1.3.4 Jak zapewnić komplementarność?	23
1.4 Summary	24
2. Ewaluacja komplementarności na tle badań ewaluacyjnych realizowanych na poziomie regionalnym i krajowym	27
2.1 Założenia, cele i obszary ewaluacji	27
2.2 Ewaluacja komplementarności – przegląd badań krajowych i regionalnych	28
2.3 Obszary i cele badawcze	30
2.4 Metodologia badawcza	32
2.5 Wnioski i rekomendacje na rzecz komplementarności, w szczególności w zakresie RPO WO 2007-2013	37
2.6 Summary	40
3. Podejście do komplementarności w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013	41
3.1 Komplementarność wewnętrzna i zewnętrzna RPO WO 2007-2013	41
3.1.1 Komplementarność w ramach priorytetów i między priorytetami RPO WO 2007-2013	42
3.1.2 Komplementarność między RPO WO 2007-2013 oraz programami Polityki Spójności i Wspólnej Polityki Rolnej i Rybackiej 2007-2013	43
3.2 Instrumenty zapewnienia komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013	46
3.2.1 Instytucjonalne instrumenty wsparcia komplementarności	46
3.2.2 Systemowe i prawne mechanizmy zapewnienia komplementarności wewnątrz RPO WO 2007-2013	49
3.2.3 Analiza i ocena komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013	53
3.3 Komplementarność projektów w ramach RPO WO 2007-2013	54
3.3.1 Komplementarność w ramach RPO WO 2007-2013 w ujęciu tematycznym	54
3.3.2 Komplementarność w ramach RPO WO 2007-2013 w ujęciu sektorowym	56
3.3.3 Komplementarność w ramach RPO WO 2007-2013 w ujęciu przestrzennym	57
3.3.4 Typy komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013	57
3.4 Summary	60
4. Korzyści z realizacji projektów komplementarnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013	63
Bibliografia	93
Wykaz skrótów	96
Wykaz punktów informacyjnych o funduszach europejskich w województwie opolskim	98

Przedmowa

Efektywna realizacja polityki rozwojowej regionu to jedno z najważniejszych wyzwań samorządów wojewódzkich. Zgodnie z obowiązującymi w Polsce rozwiązaniami prawnymi regiony samorządowe realizują szereg działań rozwojowych w wielu obszarach, m.in. takich jak: gospodarka, transport, ochrona środowiska, edukacja czy rozwój terenów wiejskich. Skuteczna i kompleksowa koordynacja tak złożonych zagadnień wymaga strategicznego podejścia i partnerskiej współpracy.

W okresie programowania 2007-2013 jednym z narzędzi zwiększenia skuteczności polityki rozwojowej oraz efektywnego wykorzystania dostępnych środków finansowych jest wdrażanie zasady komplementarności. Jej główne założenie, opierające się na dążeniu do uzupełniania się realizowanych, m.in. na poziomie województwa planów, programów, ale też poszczególnych działań i projektów, to klucz do maksymalizacji korzyści płynących z wdrażanych przedsięwzięć i zaangażowanych w nie funduszy. Mając na uwadze wyzwania współczesnej gospodarki, chociażby w obszarze innowacyjności, podejmowanie synergicznych działań jest nie tylko zasadne, ale wręcz konieczne.

W województwie opolskim zrealizowano dotychczas wiele inwestycji, których efekty, dzięki zaplanowanym, konsekwentnym i partnerskim działaniom zarówno podmiotów publicznych, prywatnych jak i pozarządowych pozwoliły na stworzenie nowej jakości: w miastach, środowiskach wiejskich, obiektach użyteczności publicznej, edukacji, ochronie środowiska naturalnego czy w ofercie turystyczno-rekreacyjnej. Synergiczne oddziaływanie tych przedsięwzięć najlepiej oddaje istotę i skalę zmian, jakie zachodzą w regionie.

Nowa koncepcja Polityki Spójności po 2013 r. silnie akcentuje potrzebę rozwiązań zintegrowanych, które będą wymagały nie tylko wypracowania odpowiednich narzędzi, ale też współpracy wszystkich partnerów regionalnych i lokalnych w realizacji kompleksowych, uzupełniających się działań. Do takiego podejścia, mam nadzieję, będzie też inspirowała nowa Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Wyrażam przekonanie, że zasada komplementarności, jako ważny element w zintegrowanym podejściu do rozwoju, zyska na znaczeniu w najbliższych latach, dlatego zaprezentowanie jej roli i znaczenia partnerom regionalnym i lokalnym, szczególnie w kontekście korzyści jakie ze sobą niesie, to ważne zadanie Zarządu Województwa Opolskiego.

Z satysfakcją oddaję w Państwa ręce publikację, która prezentuje założenia i sposób wdrażania zasady komplementarności w województwie opolskim w ramach jednego z najważniejszych instrumentów polityki rozwojowej, jakim jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013. Mam nadzieję, że ta lektura i zaprezentowane w niej przykłady zastosowania tej zasady w praktyce, zainspirują Państwa do planowania i realizacji komplementarnych przedsięwzięć w Państwa otoczeniu.

Józef Sebasta
Marszałek Województwa Opolskiego

Preface

The effective implementation of regional development policy is one of the most important challenges facing regional governments. In accordance with the Polish law regulations, regions implement a number of various developmental activities in areas such as economy, transport, environment, education, development of rural areas and so on. The effective and comprehensive coordination of such complex issues requires a strategic approach and cooperation based on partnership.

During the 2007-2013 programming period, the implementation of the complementarity principle has been one of the tools for improving efficiency of the development policy and for utilisation of available financial resources. The principle of complementarity is based on striving for mutual supplementation of plans, programmes, activities and projects, including those on the regional level. Such premise is the key to maximisation of the benefits resulting from the implemented undertakings and from the funds involved in them. Bearing in mind the challenges of today's economy, e.g. in the area of innovation, undertaking synergistic actions is not only appropriate but simply indispensable.

Many of the investments implemented in the Opolskie Voivodeship result from planned, consistent actions based on partnerships between public, private and non-governmental entities. The investments made it possible to achieve new quality in cities, rural communities, public utility facilities, education, environment protection and in the tourist and recreational offer. The synergy of those undertakings is the best illustration of the scale and essence of changes taking place in the region.

The new concept of Cohesion Policy after 2013, strongly emphasises the necessity of integrated solutions that will require not only the development of appropriate tools, but also the cooperation between all regional and local partners in implementing comprehensive and complementary actions. I hope that the new Development Strategy for the Opolskie Voivodeship until 2020 will inspire such approach.

It is my firm conviction that in the immediate future the principle of complementarity will gain significance as an important element in the integrated approach to development. This means that the Opolskie Voivodeship Board has the important task of presenting the role and importance of the principle to the regional and local partners, especially in the context of its benefits.

It is with great satisfaction that I present this publication to you. It describes assumptions and implementation methods of the complementarity principle in the Opolskie Voivodeship, within the Opolskie Voivodeship Regional Operational Programme (ROP OV) - one of the most important development policy instruments for the years 2007-2013. I hope that this reading, together with the presented examples of putting complementarity into practice, will inspire you to plan and implement complementary projects in your environment.

Józef Sebesta
Marshal of the Opolskie Voivodeship

Przedmowa

Obserwowane zainteresowanie i eksponowanie zagadnienia komplementarności wynika z potrzeby stosowania instrumentów zwiększających skuteczność i oddziaływanie interwencji publicznych.

W perspektywie finansowej 2007-2013 podmioty zaangażowane we wdrażanie funduszy europejskich zaczęły przywiązywać coraz większą wagę do realizacji zasady komplementarności wsparcia. Wyzwaniem dla Polski okazało się nie tylko samo wykorzystanie dostępnych środków, ale także zadbanie o to, aby

różne strumienie wsparcia dopełniały się wzajemnie, prowadząc do realizacji określonego celu, stanowiącego odpowiedź na konkretne wyzwanie rozwojowe opisane w dokumentach strategicznych. Zrozumieliśmy, że realizacja projektów o nawet stosunkowo niewielkiej wartości, może przynieść znaczne korzyści, jeśli zostaną one odpowiednio ze sobą „połączone”.

Wspomagając integrowanie podejmowanych w mijającej perspektywie finansowej przedsięwzięć, wypracowywano propozycje rozwiązań służących zapewnieniu komplementarności projektów finansowanych z funduszy europejskich. Zdobyte doświadczenia w tym zakresie były od początku przedmiotem oceny (ewaluacji). Województwo opolskie również włączyło się w ten proces, m.in. poprzez realizację badania ewaluacyjnego pn. „Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim”. Jak zauważają autorzy raportu ze wspomnianego badania: *bez względu na ograniczenia w pomiarze zjawiska [komplementarności – przyp. autora], jego obecność jest niezwykle pożądana dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu*. Ten wniosek powinien przyświecać wszystkim aktorom zaangażowanym zarówno w proces programowania kierunków rozwoju województwa, jak również w proces zarządzania i wdrażania środków pochodzących z różnych źródeł, ukierunkowanych na realizację strategii rozwojowych regionu.

W perspektywie finansowej 2014-2020 jeszcze większy nacisk zostanie położony na integrowanie działań finansowanych z różnych źródeł. Zapewnieniu komplementarności służyć będzie m.in. podejście zintegrowane. Zgodnie z projektami rozporządzeń Komisji Europejskiej, dotyczącymi kolejnej perspektywy, umowy partnerskie pomiędzy KE i każdym z państw członkowskich, definiujące zobowiązania partnerów na poziomie krajowym i regionalnym, będą określać zintegrowane podejście do rozwoju terytorialnego, wspierane przez wszystkie fundusze objęte zakresem wspólnych ram strategicznych. Możemy zatem oczekiwać, że rezultatem tego będzie jeszcze większy, pozytywny wpływ wykorzystywanych środków funduszy europejskich na rozwój naszego kraju.

Polecam Państwu uważne niniejsze opracowanie. Wierzę, że przyczyni się ono do upowszechnienia wiedzy o korzyściach wynikających z realizacji zasady komplementarności.

Agnieszka Kapciak
Zastępca Dyrektora Departamentu Koordynacji Wdrażania
Funduszy Unii Europejskiej w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego

(Pani Agnieszka Kapciak od września 2011 r. do marca 2012 r. pełniła funkcję Przewodniczącej Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności w ramach Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013.)

Preface

The observed interest and emphasis on the concept of complementarity stems from the necessity to apply instruments enhancing the effectiveness and impact of public interventions.

During the period of the financial framework for 2007-2013, the entities involved in administering the EU funds have been paying more attention to implementing the principle of the complementarity of support. What turned out to be a challenge for Poland was not only the utilisation of funds themselves, but also making sure that various sources of support complement each other, leading to the achievement of a given goal, which itself must be an answer to a specific development challenge described in the strategy documents. We have realised that, if they are designed to complement each other, even the projects of a relatively small value can bring substantial benefits.

In the course of supporting the integration of the undertaken projects during the passing financial framework, some proposed solutions were developed with the aim to ensure the complementarity of projects financed by the EU funds. From the very beginning, the experience gained in this regard has been subject to evaluation. The Opolskie Voivodeship has been engaged in this process as well through, among others, the implementation of an evaluation study titled „The analysis of complementarity of interventions carried out under ROP OV 2007-2013 and other support instruments in the Opolskie Voivodeship”. As the authors of the report from the mentioned study noticed: „regardless of the limitations in measuring the phenomenon [of complementarity - author’s note], its presence is extremely desirable for the socio-economic development of the region”. This conclusion should motivate all actors engaged in the programming of the voivodeship’s directions of development, as well as those involved in the administering and implementing funds of various sources that are oriented towards the implementation of the development strategies of the region.

Within the financial framework for 2014-2020, the emphasis placed on the integration of activities financed from different sources is even greater. Complementarity will be ensured by, among others, integrated approach. In accordance with the drafts of the European Commission regulations regarding the following framework, the partnership agreements between EC and each member state, which define the partners’ obligations on the national and regional levels, will define the integrated approach to territorial development supported by all funds included in the common strategic framework. We can, therefore, expect that this will result in an even greater positive impact of the EU funds resources utilised for the development of our country.

I would like to direct your attention to the present study. I believe that it will help to disseminate knowledge about the benefits of implementing the principle of complementarity

Agnieszka Kapciak
Deputy Director of the Department for Coordination of the EU Funds Implementation
at the Ministry of Regional Development

(from September 2011 to March 2012 Ms. Agnieszka Kapciak held the position of the Chair of the Working Group on Coordination and Complementarity within the Coordinating Committee for National Strategic Reference Framework 2007-2013).

1. Znaczenie komplementarności w funduszach Unii Europejskiej

1.1 Co to jest komplementarność?

1.1.1 Komplementarność jako kryterium interwencji UE

Zapewnienie efektywności i spójności działań jest niezwykle istotne, zwłaszcza gdy wydatki na inwestycje pochodzą ze środków publicznych. Skuteczność realizacji polityk Unii Europejskiej wzmacniana jest podejmowaniem zintegrowanych działań, które jako takie, zwiększają skuteczność oddziaływania interwencji publicznej. W związku z tym należy ukierunkować interwencję funduszy europejskich tak, aby nie tylko sprawnie wydatkować środki unijne, lecz osiągać przy tym zamierzone rezultaty i cele.

Zapewnienie komplementarności i spójności działań powinno mieć miejsce na każdym etapie realizacji programów unijnych, ponieważ komplementarność może być identyfikowana i osiągnana na różnych poziomach realizacji funduszy unijnych, tj. m.in. polityk, strategii, programów oraz projektów. Zgodnie z Art. 9 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006¹: *Komisja i państwa członkowskie zapewniają zachowanie spójności pomocy funduszy z działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty oraz jej komplementarności z innymi wspólnotowymi instrumentami finansowymi*. Uregulowania prawne dotyczące komplementarności skutkują nałożeniem na państwa członkowskie określonych obowiązków, dotyczących zapewnienia mechanizmów pozwalających na jak najbardziej efektywne wdrożenie przedmiotowej zasady². Po stronie instytucji zarządzających i wdrażających poszczególne programy operacyjne pozostaje zadbanie o to, aby powstały odpowiednie warunki do realizacji projektów komplementarnych, co jest procesem złożonym, który wymaga zaplanowania odpowiednich działań na każdym etapie wdrażania funduszy.

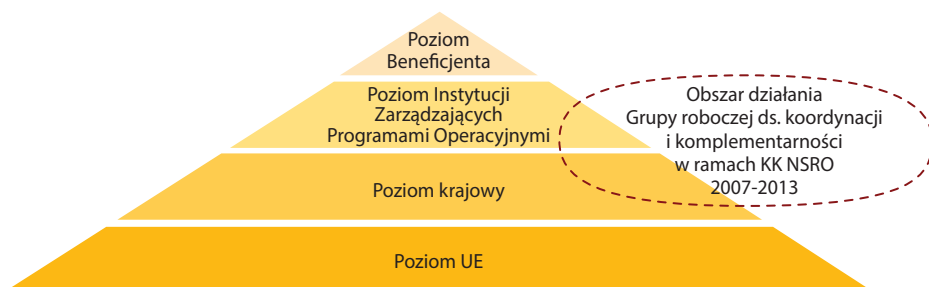
Wypełnienie zasady przyznawania przez Unię Europejską wsparcia wspólnotowego oraz świadome programowanie działań mających na celu zapewnienie komplementarności oraz jej osiągnięcie na różnych poziomach, wymaga zastosowania odpowiednich instrumentów. W Polsce na poziomie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego działania w zakresie zapewnienia komplementarności realizowane są w ramach *Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności*³, działającej przy Komitecie Koordynacyjnym Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 (Ryc. 1.).

¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) 1260/1999, Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, s. 25.

² *Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym a Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 4.

³ Szczegółowe informacje nt. *Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności* zostały przedstawione w punkcie 1.3.1 niniejszej publikacji.

Ryc. 1. Poziomy zapewnienia komplementarności

Źródło: Opracowanie własne.

1.1.2 Pojęcie i charakterystyka komplementarności

Komplementarność utożsamiana jest z podnoszeniem skuteczności i efektywności wydatkowania środków unijnych. Komisja Europejska, mając na względzie skuteczność prowadzonej polityki spójności postuluje, aby komplementarność w zakresie interwencji unijnych na każdym etapie miała charakter świadomy, zamierzony i oceniany, ponieważ tylko wtedy przynieść może wymierne korzyści poprzez konkretne, synergiczne efekty.

W perspektywie finansowej 2007-2013 pojęcie komplementarności najczęściej definiowane było przez instytucje zarządzające programami operacyjnymi, a także w ramach prowadzonych badań ewaluacyjnych na poziomie regionalnym i krajowym. W 2012 r. Komitet Koordynacyjny NSRO 2007-2013⁴ przyjął wspólną dla wszystkich instytucji zaangażowanych we wdrażanie Funduszy Europejskich definicję komplementarności, wypracowaną przez *Grupę roboczą ds. koordynacji i komplementarności*:

Komplementarność polityk, strategii, programów, działań, projektów to ich dopełnianie się prowadzące do realizacji określonego celu.

Systemowe zdefiniowanie i ujednoczenie problematyki komplementarności umożliwiło uporządkowanie podejścia do tego zagadnienia na poziomie programowym i operacyjnym oraz przede wszystkim jednolitą interpretację zarówno przez beneficjentów, jak i ekspertów oceniających wnioski o dofinansowanie.

Biorąc pod uwagę złożoność zjawiska komplementarności i jej charakter, można określić potencjalne obszary jej występowania. Odnosząc się do poziomu beneficjenta, kluczowe jest określenie wspólnego celu dla uzupełniających się przedsięwzięć. Zapewnienie komplementarności podejmowanych działań finansowanych ze środków wspólnotowych służy zmaksymalizowaniu ich efektywności. Potrzeba zapewnienia komplementarności rodzi potrzebę kompleksowego podejścia do realizowanych przedsięwzięć, co oznacza konieczność koncentracji na realizacji celów określonych w konkretnych obszarach⁵.

Reasumując, komplementarność powinna:

- ✓ być działaniem celowym, zamierzonym i ocenianym, nie zaś charakteryzować się przypadkowością;
- ✓ poprzez świadome programowanie działań zapobiegać rozproszeniu środków publicznych;
- ✓ zawsze odnosić się do innego projektu (projekt nie może być komplementarny sam w sobie).

Projekty komplementarne charakteryzują się szeregiem cech sprzyjających zwiększeniu efektywności rezultatów przedsięwzięć, tj.:

- ✓ wzajemnie na siebie oddziałują;
- ✓ zwiększają efekty podejmowanych działań (tworzą wartość dodaną dzięki wspólnej realizacji);
- ✓ przyczyniają się do osiągnięcia lepszych produktów i rezultatów za takie same (lub mniejsze) środki finansowe;
- ✓ są (powinny być) planowane w powiązaniu ze sobą;

⁴ Uchwałą nr 64 KK NSRO 2007- 2013 z dnia 22 marca 2012 r.

⁵ *Mechanizmy zapewnienia komplementarności...*, dz. cyt., s. 3.

⁶ *Projekty komplementarne mogą więcej (planowanie interwencji komplementarnych jako element myślenia strategicznego)* – materiał szkoleniowy dla uczestników seminarium w zakresie komplementarności interwencji, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, czerwiec 2011, s. 7-8.

- ✓ uzupełniają się, tworząc spójną całość, i przyczyniają się do realizacji wspólnego celu (niekiedy wskazanego, jako cel każdego z poszczególnych projektów);
- ✓ mogą być jednym z elementów całościowego podejścia do problemu zapisanego w strategii (instytucji lub rozwoju danego terytorium);
- ✓ mogą być elementem kompleksowego planu (np. realizacja projektów partnerskich, zamiast projektów punktowych);
- ✓ mogą uzupełniać się w ramach jednego obszaru lub pomiędzy obszarami, w tym pomiędzy obszarami charakterystycznymi dla przedsięwzięć „twardych” a obszarami realizacji przedsięwzięć „miękkich”;
- ✓ mogą być realizowane przez różnych beneficjentów lub przez jednego beneficjenta;
- ✓ mogą być realizowane w różnych okresach czasu (np. w odstępie kilku lat);
- ✓ mogą wymagać koordynacji działań podejmowanych w ramach kilku projektów (zwłaszcza w przypadku różnych projektodawców).

1.1.3 Pojęcie i charakterystyka synergii

Rozpatrując komplementarność, nie sposób pominąć *synergii*, która jest często utożsamiana z pojęciem komplementarności, a w niektórych definicjach wręcz stanowi jej część składową. Synergia, choć nie jest konieczna do wystąpienia komplementarności, dla zapewnienia efektywności działań komplementarnych powinna być ich nieodłącznym efektem.

W realizacji projektów komplementarnych synergia ich efektów stanowi wartość dodaną, ponieważ łączny efekt wielu zaistniałych, uzupełniających się działań jest większy niż suma poszczególnych działań realizowanych osobno. Zatem synergia efektów wskutek realizacji projektów komplementarnych współtworzy ich efektywność. Biorąc pod uwagę powyższe przesłanki zjawisko synergii można definiować następująco⁷:

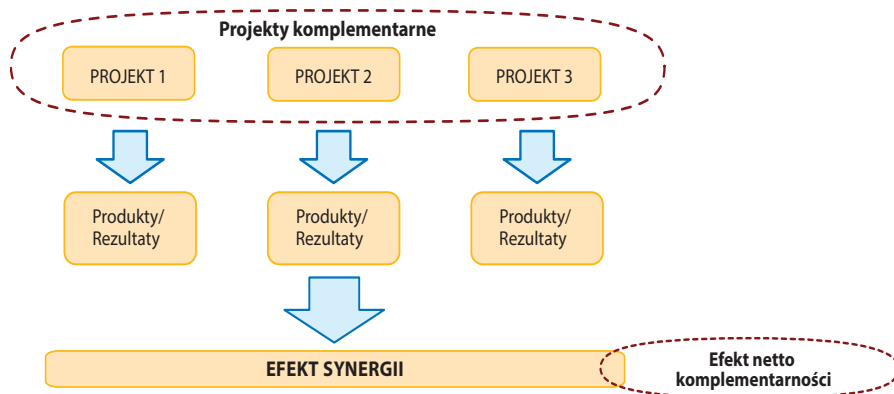
Synergia to maksymalizacja produktów i rezultatów uzyskanych na skutek realizacji projektów uzupełniających się wzajemnie (komplementarnych).

13

Na etapie planowania projektów uzupełniających się zakłada się, iż w ramach tych przedsięwzięć możliwe jest osiągnięcie dodatkowych rezultatów oraz przewiduje, jakiego rodzaju i w jakiej skali wystąpią synergiczne efekty. Rzeczywista ocena synergii może natomiast nastąpić dopiero po zakończeniu realizacji projektów komplementarnych.

Proces uzupełniających się przedsięwzięć, rozumianych jako projekty komplementarne, w efekcie których efekt synergii może być potencjalnie uzyskiwany, zaprezentowano na schemacie poniżej (Ryc. 2.).

Ryc. 2. Produkty i rezultaty projektów komplementarnych prowadzące do osiągnięcia efektu synergii

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Projekty komplementarne mogą więcej..., dz. cyt., s. 9.

⁷ Zaprezentowana poniżej definicja jest efektem prac *Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności*, jednakże w związku z tym, iż nie została dotychczas przyjęta przez KK NSRO 2007-2013, nie ma charakteru oficjalnego stanowiska Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Z pojęciem synergii łączy się także pojęcie *efektu netto komplementarności*, o którym można mówić w przypadku dodatkowego efektu, który zaistniał wyłącznie za sprawą realizacji projektów komplementarnych (bez efektów tworzonych przez poszczególne projekty z osobna). Zatem jest to efekt synergii, powstały dzięki wspólnemu oddziaływaniu projektów na otoczenie⁸. W literaturze efekt synergii jest nazywany *efektem synergicznym* oraz *efektem $2+2=5$* . Takie zobrazowanie efektu synergii wydaje się być bardzo trafne, gdyż jego osiągnięcie nie jest wyłącznie sumą efektów „jakichś” projektów, ale konkretnych projektów komplementarnych. Z drugiej strony osiągnięcie efektu synergii, przy założeniu komplementarności projektów, powoduje efekt większy od sumy efektów poszczególnych projektów (Ryc. 3).

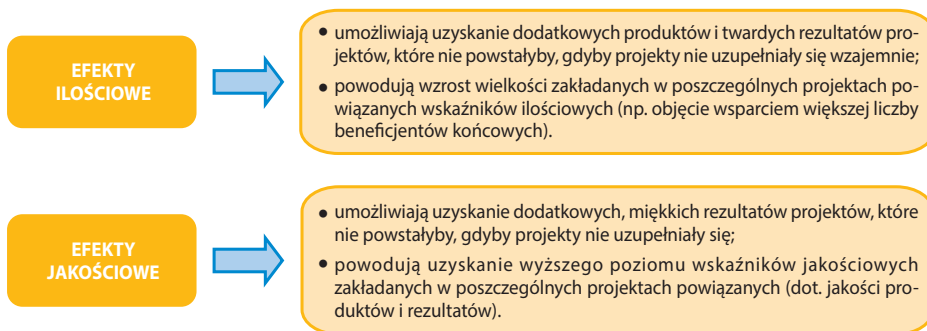
Ryc. 3. Graficzne przedstawienie efektu synergii wg M. Romanowskiej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie M. Romanowskiej *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie...*, dz. cyt., s. 91.

Odnosząc się zatem do powyższego schematu, wartość „5” jest efektem synergii, z czego „1” stanowi przedstawiony powyżej efekt netto komplementarności. Należy mieć na względzie fakt, iż efekty synergii często bywają trudne do oszacowania i zmierzenia. O ile w przypadku ilościowych efektów synergii, na które wskazują tzw. „twarde” produkty i rezultaty projektów, łatwiej zmierzyć finalne efekty synergii, o tyle w przypadku efektów jakościowych synergii zidentyfikowanie takich efektów jest znacznie trudniejsze, gdyż mamy do czynienia jedynie z tzw. „miękkimi” rezultatami projektów (Ryc. 4).

Ryc. 4. Typy efektów synergii¹⁰

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału szkoleniowego *Projekty komplementarne mogą więcej...*, dz.cyt., s.10.

1.1.4 Rodzaje komplementarności

Istnieje stosunkowo duży wachlarz identyfikowanych typów komplementarności, które opierają się m.in. na: źródle pochodzenia środków, okresie programowania czy też miejscu/celu ukierunkowania wsparcia. Podział ten ma przede wszystkim ukazać rozległość zakresów, w jakich mogą występować projekty komplementarne. Na kolejnym schemacie zaprezentowane zostały podstawowe rodzaje komplementarności (Ryc. 5.).

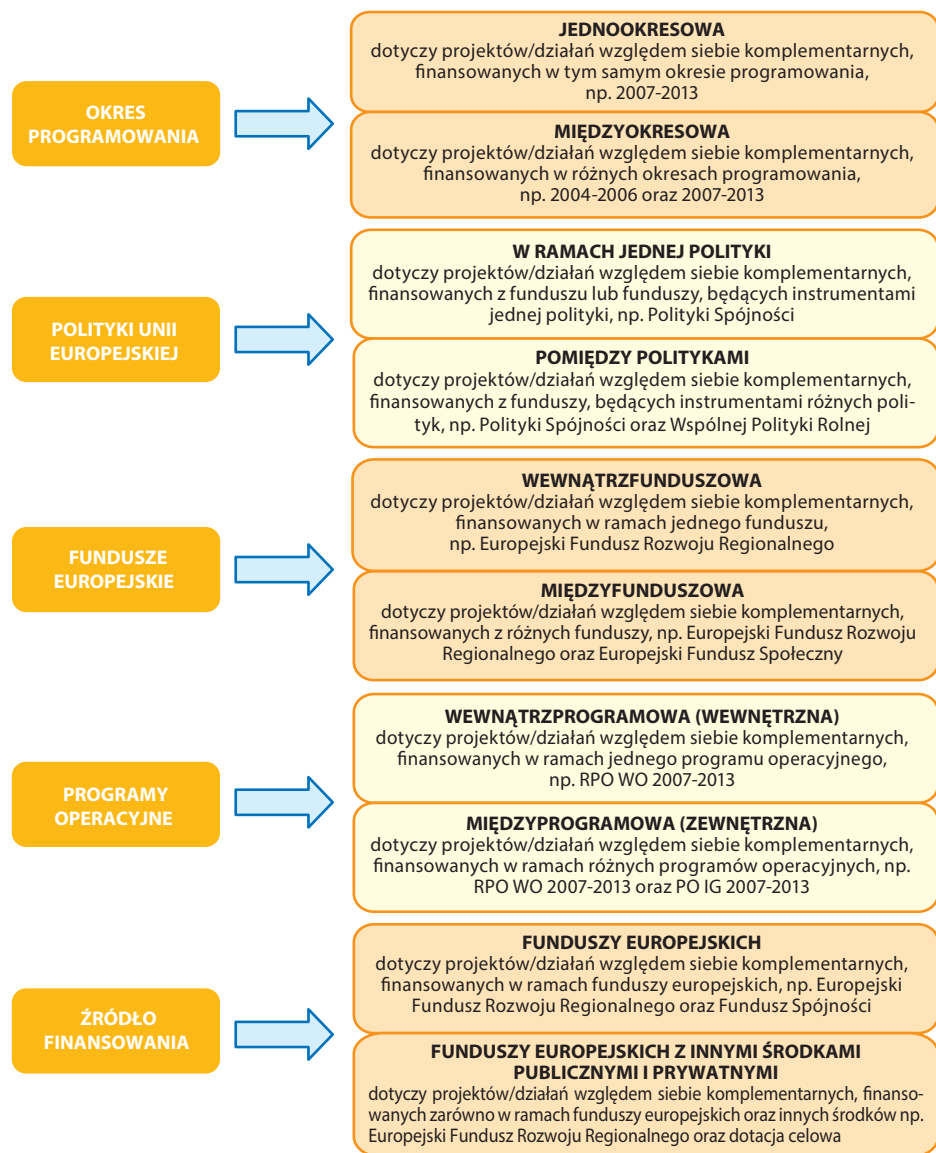
⁸ *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013* (Raport końcowy), PSDB, Warszawa, maj 2010, s. 58.

⁹ M. Romanowska, *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s. 91.

¹⁰ *Projekty komplementarne mogą więcej...*, dz. cyt., s. 10.

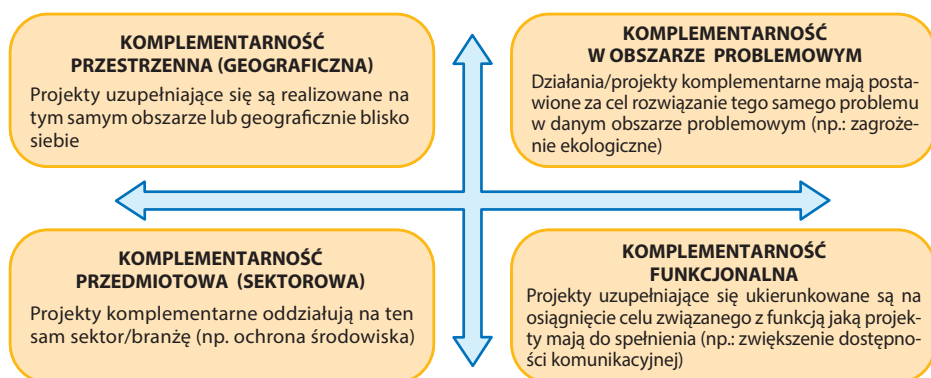
Ryc. 5. Podstawowe rodzaje komplementarności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału szkoleniowego: *Projekty komplementarne mogą więcej...*, dz. cyt. s. 17-18.

Poza wyżej wymienionymi rodzajami komplementarności, kierując się m.in. nadrzędnym celem, jaki przyświeca projektom komplementarnym, można wyodrębnić: komplementarność przestrzenną, w obszarze problemowym, przedmiotową oraz funkcjonalną. Należy mieć na uwadze, iż rodzaje komplementarności wzajemnie się przenikają, np. projekty komplementarne w ramach programu operacyjnego perspektywy 2007-2013 mogą być jednocześnie komplementarne z projektami perspektywy finansowej 2004-2006 w ramach różnych funduszy i polityk (Ryc. 6.).

Ryc. 6. Szczegółowy podział komplementarności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału szkoleniowego *Projekty komplementarne mogą więcej...*, dz. cyt., s. 19.

Oprócz wskazanych powyżej propozycji podziałów komplementarności, warto zwrócić uwagę na aspekt realizacji uzupełniających się projektów w określonym przedziale czasowym. Należy zauważyć, iż realizacja kilku komplementarnych przedsięwzięć w tym samym czasie (*komplementarność czasowa*) pozwala na zwiększoną synergiczną kumulację ich rezultatów, tworząc tzw. efekt skali oraz potęguje trwałość efektów realizacji tych przedsięwzięć.

1.2 Dlaczego warto realizować projekty komplementarne?

1.2.1 Korzyści z realizacji projektów komplementarnych

Realizacja projektów komplementarnych, poprzez osiągnięcie dodatkowych efektów, może mieć swoje wymierne korzyści zarówno dla beneficjentów końcowych, jak również dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Inaczej rzecz ujmując, realizacja projektów komplementarnych sprzyja maksymalizacji efektów przy minimalizacji nakładów.

Do głównych korzyści realizacji projektów komplementarnych zalicza się¹¹:

- ✓ oszczędność środków;
- ✓ oszczędność czasu;
- ✓ lepsza jakość produktów i usług;
- ✓ dodatkowe produkty i usługi;
- ✓ wyższa użyteczność produktów i usług;
- ✓ skuteczniejsze zaspokojenie potrzeb poprzez kompleksowe podejście.

1.2.2 Bariery i czynniki sprzyjające komplementarności

Zachodzenie komplementarności jest zjawiskiem pożądanym i należy dążyć zarówno do zwiększenia promocji samej idei komplementarności, jak i zapewnienia skutecznych mechanizmów służących jej realizacji¹².

Powołując się na wyniki badania ewaluacyjnego dotyczącego komplementarności w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego w perspektywie 2004-2006¹³, warto zauważyć, że głównym czynnikiem, który skłaniał beneficjentów do realizacji projektów komplementarnych, było uzyskanie dodatkowych, większych efektów. Chociaż beneficjenci

¹¹ *Projekty komplementarne mogą więcej...*, dz. cyt., s. 9.

¹² Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim*, Instytut Badań Strukturalnych oraz Reytech sp. z o. o., s. 49.

¹³ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego *Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004-2006*, PSDB Grupa WYG, czerwiec 2010, s. 119.

słabo znali pojęcie synergii i efektu synergii, mieli świadomość możliwości uzyskania nadzwyczajnych efektów dzięki realizacji projektów uzupełniających się. Analizując wyniki badania ewaluacyjnego dot. komplementarności w województwie opolskim¹⁴, wśród czynników sprzyjających zachodzeniu komplementarności wymienić można przede wszystkim strategiczne podejście do realizacji przedsięwzięć. Oznacza to, że inwestycje realizowane w ramach Programu powinny być kolejnymi krokami do osiągnięcia pewnej określonej na początku wizji rozwojowej. Mając jasno określony cel i sposób jego osiągnięcia, łatwiej jest sprawdzić, czy realizowane działania przyczyniają się do realizacji danej wizji. Nie bez znaczenia jest także tworzenie oraz promowanie trwałych, efektywnych partnerstw np. pomiędzy sektorem nauki a przedsiębiorstwami. Odpowiednio zaplanowane działania, realizowane zgodnie z określoną wizją rozwojową, mogą okazać się kluczem do skutecznej realizacji projektów komplementarnych, jak i osiągnięcia synergicznych efektów. Niemniej jednak, aby osiągnąć pełną skuteczność, działania beneficjentów muszą zostać poparte zapewnieniem odpowiednich instrumentów na poziomie instytucji (opracowanie długoterminowych harmonogramów naborów wniosków, skuteczne zapewnienie promowania komplementarności).

Jedną z barier stanowi realizacja nieprzemyślanych działań, które nie pozwalają na efektywną interwencję publiczną. Kolejnym utrudnieniem jest niedookreślenie kategorii komplementarności, co powoduje, iż trudno jest dowodzić istotności oraz upowszechniać zjawisko komplementarności wśród beneficjentów¹⁵. W badaniu ewaluacyjnym dot. komplementarności EFRR oraz EFS¹⁶, ankietowani jako główne problemy wskazali również nieprecyzyjne określenie pojęć komplementarności i synergii w dokumentach programowych, nieuwzględnianie problematyki komplementarności i synergii w tematach organizowanych dla beneficjentów szkoleń, a także brak wiedzy na temat innych programów operacyjnych, względem których projekt mógłby być komplementarny. Dla porównania, analizując wyniki badania ewaluacyjnego dot. komplementarności dla województwa kujawsko-pomorskiego¹⁷, podstawową barierą okazały się trudności finansowe związane z koniecznością równoległego lub trwającego kilka lat finansowania działań, a także trudności organizacyjne, tj. stałe i czasochłonne monitorowanie równoległych działań. Ponadto wymieniono bariery proceduralne i prawne, a także organizacyjne i czasowe, komunikacyjne, kadrowe oraz materialne. Opierając się na dotychczasowym doświadczeniu, do czynników utrudniających realizację projektów komplementarnych zaliczyć można także, mimo wszystko, niską świadomość korzyści, jakie niesie realizacja przedmiotowych projektów wśród beneficjentów. Nie bez znaczenia jest także tworzenie oraz promowanie trwałych, efektywnych partnerstw np. pomiędzy sektorem nauki a przedsiębiorstwami.

Obok pozytywnego wymiaru komplementarności występuje zjawisko tzw. antykomplementarności projektów¹⁸, zachodzące wówczas gdy:

- ✓ projekty są wobec siebie konkurencyjne: w trakcie ich realizacji może dochodzić do rywalizacji projektodawców, np. o uczestników szkoleń, co skutkuje powielaniem się działań i marnotrawieniem środków;
- ✓ projekty łącznie przynoszą mniejsze efekty: wdrożenie tylko jednego z projektów przyniosłoby większe, bardziej pozytywne efekty, niż realizacja dwóch projektów powiązanych (z uwagi np. na konkurencyjny charakter projektów);
- ✓ projekty stanowią etap jednej, całościowej, niedużej inwestycji (np. sztucznie podzielona inwestycja wodno-kanalizacyjna);
- ✓ projekty są ukierunkowane na realizację sprzecznych ze sobą celów.

¹⁴ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 49-51.

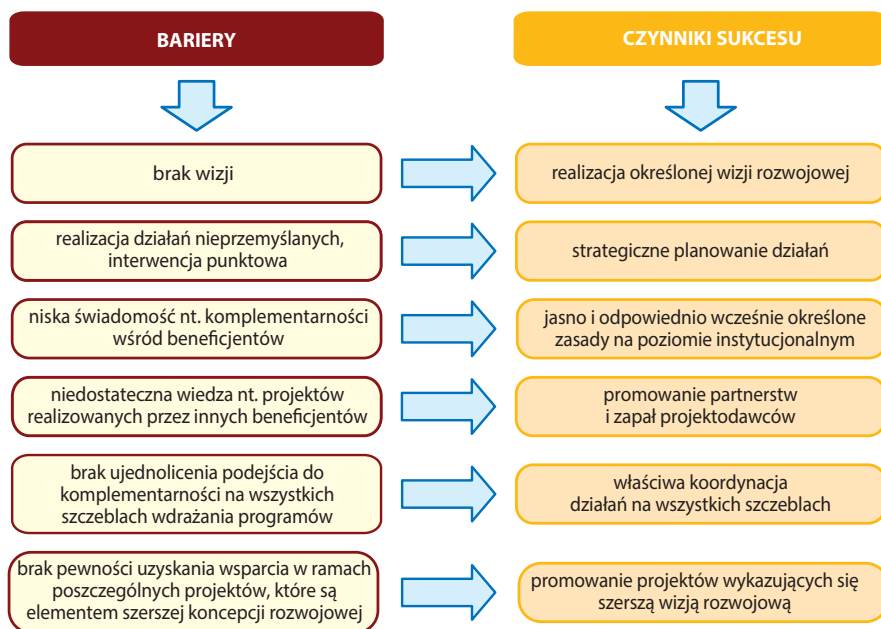
¹⁵ Tamże, s. 50.

¹⁶ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego *Komplementarność i synergia interwencji...*, dz. cyt., s. 120-121.

¹⁷ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego *Analiza efektów komplementarności wsparcia pomiędzy projektami dofinansowanymi w ramach programów z perspektywy 2007-2013 w województwie kujawsko-pomorskim na przykładzie wybranych powiatów i gmin*, Europejskie Doradztwo Projektowe z siedzibą w Toruniu, Pracownia Badań SOMA z siedzibą w Toruniu, s. 10.

¹⁸ *Projekty komplementarne mogą więcej...*, dz. cyt., s. 8.

Ryc. 7. Bariery i czynniki sukcesu wynikające z realizacji projektów komplementarnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ewaluacyjnych w zakresie komplementarności.

1.2.3 Podejście zintegrowane

W ostatnich latach rola zintegrowanego podejścia w planowaniu i podejmowaniu interwencji w ramach różnych polityk publicznych nabiera coraz większego znaczenia¹⁹. Pomimo tego obecnie podejście to stanowi mechanizm zapewnienia komplementarności, który jest w dalszym ciągu mało rozpowszechniony. Sytuacja ta zmieni się niewątpliwie po roku 2013, ponieważ wzmocnienie zintegrowanego podejścia do rozwoju dla skutecznego wykorzystania funduszy jest jednym z priorytetów polityki spójności po 2013 r.

Nowe wyzwania rozwoju regionalnego, zwłaszcza w kontekście spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, wymagają organizacji myślenia strategicznego zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. W nowym paradygmacie polityki regionalnej według OECD proponowane jest nowe podejście, tj. zintegrowane projekty rozwojowe, wieloszczeblowe zarządzanie publiczne oraz mix twardego i miękkiego kapitału²⁰. Zauważyć należy, iż Unia Europejska już obecnie zwiększyła nacisk na politykę spójności, a w przyszłości władze UE planują podjęcie dalszych kroków w tym kierunku. Ponadto z uwagi na słabe wyniki integracji sektorowej na poziomach unijnym i krajowym, zdecydowano się położyć nacisk na integrację na poziomie regionalnym/lokalnym. To podejście do rozwoju określono mianem zintegrowanego podejścia ukierunkowanego terytorialnie²¹.

Ponadto w perspektywie finansowej 2014-2020 istnieje szansa na poprawę kompleksowości interwencji Wspólnoty Europejskiej w procesy rozwojowe w krajach członkowskich dzięki zintegrowanemu programowaniu pięciu funduszy, tj. trzech dotyczących europejskiej polityki spójności²² oraz dwóch

¹⁹ *Strategicznie dla rozwoju. Polityka rozwoju w zintegrowanym podejściu*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2011, s. 3.

²⁰ J. Szlachta, *Strategiczne programowanie rozwoju regionalnego, w kierunku krajowego systemu myśli strategicznej w sferze polityki regionalnej* [w:] *Nowy paradygmat rozwoju – najnowsze trendy i perspektywy polityki regionalnej*, P. Zuber, M. Kolczyński [red.], Warszawa 2011, s. 27-28.

²¹ W. Molle, *Zintegrowana Polityka Terytorialna; wysokie ambicje; ograniczone możliwości* [w:] *Nowy paradygmat rozwoju – najnowsze trendy i perspektywy polityki regionalnej*, P. Zuber, M. Kolczyński [red.], Warszawa 2011, s. 100.

²² tj. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności.

dotyczących obszarów wiejskich, morskich i rybackich²³. Niewątpliwie bliższe powiązanie ww. funduszy jest krokiem w bardzo dobrym kierunku²⁴. Z punktu widzenia projektów zintegrowanych narasta coraz większa presja przemawiająca za połączeniem tychże funduszy, z których każdy ma inne zasady i jest realizowany za pośrednictwem innych programów²⁵. Komisja Europejska proponuje wprowadzenie m.in. wspólnych planów działań, które są operacjami obejmującymi grupę projektów w ramach programu operacyjnego lub programów operacyjnych, wraz ze szczegółowymi celami oraz wskaźnikami produktu i rezultatu.

Nowe podejście ukazuje szereg zintegrowanych i powiązanych ze sobą działań, realizowanych poprzez wykorzystanie lokalnych potencjałów, zwiększenie skuteczności programowania i wdrażania polityki rozwoju. Dzięki temu możliwa będzie realizacja zintegrowanych programów, a nie tylko interwencji punktowych, co zwiększy efektywność dysponowania środkami publicznymi oraz przyczyni się do osiągnięcia komplementarności i efektów synergii.

1.3 Komplementarność jako zagadnienie horyzontalne na poziomie NSRO

1.3.1 Instytucje na poziomie krajowym

Komitet Koordynacyjny Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia

Odpowiedzialnym za zapewnienie koordynacji i komplementarności pomiędzy instrumentami finansowymi perspektywy finansowej 2007-2013, tj. obejmującymi programy w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej, jest Komitet Koordynacyjny Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013²⁶, którego Przewodniczącym jest Minister Rozwoju Regionalnego. W pracach Komitetu uczestniczą przedstawiciele administracji rządowej, samorządowej, partnerzy społeczni i gospodarczy. Ponadto w charakterze obserwatorów uczestniczyć mogą eksperci oraz przedstawiciele innych instytucji, grup społecznych i zawodowych. Do zadań Komitetu należy m.in. monitorowanie realizacji NSRO 2007-2013, a także poszczególnych programów operacyjnych oraz komplementarności działań realizowanych w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej. Posiedzenia Komitetu zwoływane są przynajmniej dwa razy w roku.

Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności

Jedną z sześciu grup działających w ramach Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, która umożliwiła bieżącą koordynację prac, m.in. w zakresie komplementarności, jest Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności²⁷. Grupie przewodniczy Zastępca Dyrektora Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy Unii Europejskiej w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego. W skład Grupy wchodzi przedstawiciele samorządów, administracji rządowej oraz partnerzy społeczno-gospodarczy. Taki skład Grupy zapewnia optymalną formułę współpracy, ułatwia wymianę informacji oraz koordynację działań służących realizacji zadań związanych z komplementarnością. Ponadto w niektórych spotkaniach uczestniczą przedstawiciele Komisji Europejskiej, oraz, w zależności od tematyki spotkań, zapraszani eksperci zewnętrzni. Spotkania odbywają się cyklicznie, co 2-3 miesiące. Do głównych zadań Grupy należy²⁸:

- ✓ koordynacja działań realizowanych w ramach programów operacyjnych na lata 2007-2013, dofinansowanych ze środków Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej, Wspólnej Polityki Rybackiej oraz działań finansowanych ze środków krajowych, w ramach polityki rozwoju;
- ✓ monitorowanie komplementarności wdrażania działań poszczególnych programów operacyjnych w ramach NSRO, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej;

²³ tj. Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego.

²⁴ J. Szlachta, *Ocena propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej pakietu rozporządzeń dla polityki spójności po 2013 roku – wnioski dla Polski* (ekspertyza), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, wrzesień-październik 2011, s. 4-5.

²⁵ F. Barca, *Program dla zreformowanej polityki spójności. Podejście ukierunkowane terytorialnie w osiąganiu celów i oczekiwani Unii Europejskiej* – Niezależny Raport na prośbę Danuty Hübner, Komisarz ds. Polityki Regionalnej, kwiecień 2009, s. 194.

²⁶ Komitet został powołany Zarządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego Nr 6 z 11 kwietnia 2007 r.

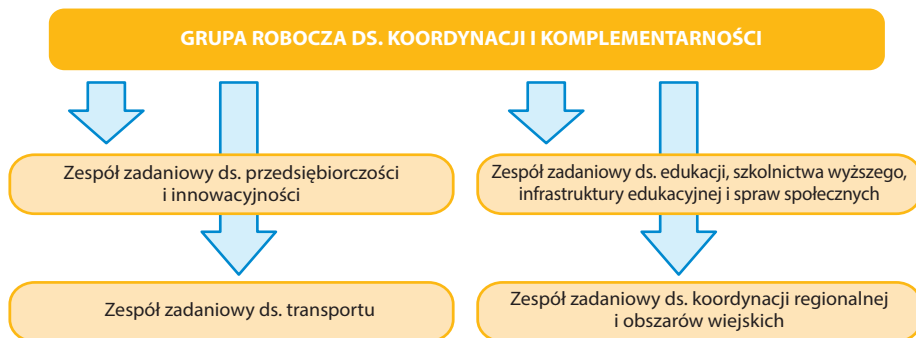
²⁷ Grupa została powołana Uchwałą nr 26 Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 z 17 grudnia 2008 r. Informacje nt Grupy wraz z informacją o uchwałach i dokumentach, a także tematach poszczególnych posiedzeń dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakładce: Fundusze Europejskie/Komitet Koordynacyjny NSRO/ Grupy robocze/Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności.

²⁸ *Sprawozdanie z działalności Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności w ramach Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007-2013 w latach 2009-2010, grudzień 2010 r.*, s. 5.

- ✓ wypracowanie propozycji rozwiązań służących zapewnieniu komplementarności projektów finansowanych ze środków funduszy UE, w tym – poprawie sposobów wdrażania wybranych obszarów strategicznych;
- ✓ analiza kwestii o charakterze horyzontalnym w ramach NSRO i opracowywanie spójnych propozycji rozwiązań do zastosowania w systemie realizacji NSRO;
- ✓ przedkładanie KK NSRO rekomendacji służących optymalizacji efektywności polityki spójności w Polsce na poziomie operacyjnym.

Ponadto w ramach Grupy zostały utworzone 4 zespoły zadaniowe, które ukierunkowane są na zapewnienie komplementarności w ramach NSRO 2007-2013 w ujęciu sektorowym, bądź obszarowym²⁹.

Ryc. 8. Zespoły zadaniowe działające w ramach Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji ze strony internetowej MRR.

Główne efekty prac Grupy to m.in.³⁰:

- ✓ wypracowanie definicji komplementarności;
- ✓ opracowanie dokumentu pn. *Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań*;
- ✓ opracowanie dokumentu pn. *Mechanizmy koordynacji i komplementarności w poszczególnych PO/RPO 2007-2013 – analiza porównawcza na podstawie raportów rocznych z wdrażania PO/ RPO za 2009 rok*;
- ✓ prezentacja wyników badań ewaluacyjnych, realizowanych w ramach programów krajowych i regionalnych;
- ✓ wkład w opracowanie zakresu badania nad komplementarnością wsparcia w ramach okresu programowania 2004-2006.

Ponadto podczas posiedzeń Grupy omawiane są kwestie dotyczące linii demarkacyjnej pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej, co ma szczególne znaczenie dla wdrażania programów operacyjnych na poziomie krajowym i regionalnym. Podniesienie wagi zjawiska komplementarności w perspektywie 2007-2013 znalazło swoje odzwierciedlenie w zorganizowanym przez Grupę w 2011 r. seminarium, w którym wzięli udział m.in. przedstawiciele wszystkich instytucji zarządzających krajowymi i regionalnymi programami operacyjnymi, przedstawiciele IZ PROW oraz IZ PO RYBY, a także reprezentanci instytucji pośredniczących I stopnia PO IiŚ, PO IG, PO RPW, PO KL. Spotkanie to stało się swoistym forum wymiany doświadczeń związanych z urzeczywistnieniem zasady komplementarności przy planowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu i ewaluacji interwencji Funduszy Europejskich. Pozwoliło także na zidentyfikowanie kwestii problematycznych, związanych z zagadnieniem komplementarności, których wyjaśnienie ma praktyczne

²⁹ Informacje nt. Zespołów znajdują się w zakładce: *Fundusze Europejskie/Komitet Koordynacyjny NSRO/ Grupy robocze/Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności*.

³⁰ Na podstawie *Sprawozdań z działalności Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności w ramach Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007-2013 w latach 2009-2010 oraz 2011*.

znaczenie dla właściwego uwzględniania zasady komplementarności przy realizacji programów operacyjnych. Postulaty i spostrzeżenia wyrażone podczas seminarium stanowiły wyznacznik dla ukierunkowania dalszych prac *Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności*³¹.

1.3.2 Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów unijnych

Efektem prac *Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności* są *Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań*³².

Dokument ten:

- ✓ ma charakter zaleceń, rekomendacji dobrych praktyk, które powinny być stosowane przez poszczególne instytucje zarządzające programami operacyjnymi;
- ✓ jest głównie skierowany do programów realizowanych w ramach NSRO 2007-2013, jednakże zaleca się, aby projekty w ramach Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej, a także inicjatywy wspólnotowe Europejskiej Współpracy Terytorialnej, również wpisywały się w zakres dokumentu;
- ✓ wskazuje kierunek, w jakim w perspektywie po roku 2013 powinny zostać zaplanowane działania zorientowane na zapewnienie koordynacji i komplementarności wsparcia.

Wdrożenie rekomendacji określonych w tym dokumencie przez instytucje zarządzające programami operacyjnymi, powinno być poprzedzone oceną własnych potrzeb oraz możliwości ich wprowadzenia i zapewnienia implementacji w okresie programowania 2007-2013. Rekomendacje w zakresie koordynacji i komplementarności działań podzielono na 10 obszarów:

1. Zdefiniowanie pojęć

Wypracowanie na poziomie instytucjonalnym definicji związanych z koordynacją i komplementarnością o charakterze ogólnym, do stosowania przez wszystkie instytucje wdrażające programy unijne.

2. Wykorzystanie projektów systemowych

Wykorzystanie możliwości realizacji projektów systemowych dla zapewnienia komplementarności działań: podejmowanych w ramach różnych programów operacyjnych, realizowanych na danym terenie, odnoszących się do konkretnej dziedziny albo procesu, np. społeczno-gospodarczego.

3. Zapewnienie skutecznej i efektywnej komunikacji

Stworzenie systemu komunikacji pomiędzy instytucjami wdrażającymi programy unijne, tj. powołanie w regionie koordynatora, odpowiedzialnego za koordynację działań/projektów, tworzenie międzyregionalnych grup roboczych, wymiana informacji pomiędzy instytucjami w trakcie spotkań grup roboczych.

4. Wybór projektów

Wprowadzenie komplementarności jako dodatkowego kryterium w procedurze selekcji projektów, a także stworzenie w generatorach wniosków o dofinansowanie osobnego punktu, w ramach którego można by opisywać komplementarność planowanego projektu z innymi, realizowanymi w ramach równoległych programów, projektami. Podczas oceny projekty te byłyby dodatkowo premiowane większą liczbą punktów.

³¹ Waga problematyki komplementarności determinuje do podejmowania działań również na poziomie regionalnym. Od 2008 r. w województwie funkcjonuje Zespół ds. koordynacji funduszy unijnych w województwie opolskim, który został opisany w Rozdziale 3 niniejszej publikacji.

³² Rekomendacje zostały przyjęte Uchwałą nr 50 Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 z 13 grudnia 2010 r. Rekomendacje dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakładce: Fundusze Europejskie/Komitet Koordynacyjny NSRO/Grupy robocze/Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności/Uchwały i dokumenty.

5. Współpraca z beneficjentami

Podjęcie działań, mających na celu zachęcenie beneficjentów do tworzenia takich projektów, które byłyby zgodne z celami projektów realizowanych w ramach innych, współfinansowanych ze środków wspólnotowych programów, bądź tych samych programów operacyjnych.

6. Korzystanie z wzorów

Rozpowszechnienie modelowych przykładów działań komplementarnych (dobrych praktyk) na poziomie instytucji wdrażających oraz wśród beneficjentów (fora internetowe, broszury, spotkania).

7. Zapewnienie koncentracji i synergii wsparcia – podejście zintegrowane

Ocena związku planowanych projektów z innymi projektami w celu zapewnienia ich zgodności czasowej, przestrzennej lub technologicznej.

8. Rekomendacje

Członkowie Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności powinni brać czynny udział w tworzeniu rekomendacji w zakresie koordynacji i komplementarności, a następnie w ich wdrażaniu oraz monitorowaniu.

9. Okresowa weryfikacja efektów komplementarności wsparcia w ujęciu sektorowym, regionalnym i funduszowym

Okresowe przeprowadzanie analiz, w oparciu o badania ewaluacyjne, w celu zweryfikowania stosowalności mechanizmów służących zapewnieniu komplementarności oraz opracowania rocznych sprawozdań z realizacji Programu.

10. Aktualizacja indykatywnych list projektów kluczowych

Uwzględnienie komplementarności podczas aktualizacji list projektów kluczowych (dodawanie nowych projektów do list, przesunięcia projektów w ramach listy oraz nie usuwanie projektów komplementarnych).

1.3.3 Komplementarność a demarkacja

Pojęciem ściśle związanym z komplementarnością jest demarkacja, której rolą jest uniemożliwienie wielokrotnego finansowania jednego projektu z kilku funduszy jednocześnie³³. W związku z tym powstał dokument, który określa zakres interwencji poszczególnych funduszy, tj. *Linia demarkacyjna pomiędzy Programami operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej*³⁴. Przyjęta na początku okresu programowania *Linia demarkacyjna* jest efektem prac Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013.

Linia demarkacyjna odnosi się do wszystkich wdrażanych w perspektywie finansowej 2007-2013 programów i jest zestawem kryteriów określających miejsce realizacji projektów określonego typu, co ma na celu uniemożliwienie wielokrotnego finansowania ich z różnych funduszy Unii Europejskiej. Komplementarność natomiast, dzięki realizacji powiązanych ze sobą projektów, a także poprzez ich wzajemne dopełnianie się, prowadzi do realizacji wspólnego celu, przynosząc przy tym dodatkowe korzyści (synergiczne efekty).

Celem komplementarności jest maksymalizacja efektu, który chcemy osiągnąć, natomiast celem linii demarkacyjnej jest właściwe rozgraniczenie źródeł finansowania podjętych działań, niezbędnych do realizacji zamierzonego efektu. Komplementarność jest zatem pojęciem szerszym, a linia demarkacyjna może być narzędziem pomocnym w procesie zapewnienia komplementarności wsparcia³⁵. Ponadto linia demarkacyjna jest narzędziem, które obejmuje swoim zakresem programy unijne w ramach czasowych 2007-2013, podczas gdy komplementarność rozpatrywana jest w różnych horyzontach czasu oraz obejmuje, oprócz interwencji unijnej, również pozostałe inwestycje publiczne i prywatne.

³³ W ramach programów operacyjnych na poziomie krajowym i regionalnym występują wspólne obszary interwencji obejmujące infrastrukturę transportową, społeczną, ochrony środowiska, energetyczną, sferę przedsiębiorczości, B+R, innowacje, społeczeństwo informacyjne, a także rozwój zasobów ludzkich.

³⁴ Dokument przyjęty Uchwałą nr 2 KK NSRO 2007-2013 z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie przyjęcia Linii demarkacyjnej pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej z późn. zm. Dokument jest dostępny na stronie RPO: www.rpo.opolskie.pl oraz na stronie MRR: www.mrr.gov.pl.

³⁵ *Mechanizmy zapewnienia komplementarności...*, dz. cyt., s. 6-7.

1.3.4 Jak zapewnić komplementarność?

Ewaluację można przeprowadzić na różnych poziomach, m.in. projektów, programów, działań, priorytetów, polityk³⁶. Zrealizowane dotychczas badania ewaluacyjne dotyczące komplementarności zarówno w zakresie obecnej jak i poprzedniej perspektywy finansowej, udzieliły szeregu wskazówek jak zapewnić komplementarność w przyszłości.

Analizując wyniki badania ewaluacyjnego w zakresie komplementarności w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w latach 2004-2006³⁷, zauważyć można, iż w okresie tym pojęcia komplementarności i synergii tylko w niewielkim stopniu były uwzględniane w Narodowym Planie Rozwoju 2004-2006³⁸ oraz dokumentach programowych perspektywy 2004-2006. Oznaczać to może, że komplementarność była traktowana jako wartość sama w sobie. W przypadku większości formatów wniosków o dofinansowanie beneficjenci mogli wykazywać powiązanie swojego projektu z innymi interwencjami, podejmowanymi w ramach funduszy strukturalnych. Przypadki komplementarności międzyfunduszowej, tj. np. w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, należały w perspektywie 2004-2006 do rzadkości. Zdecydowanie najczęstszym przypadkiem było realizowanie projektów komplementarnych w ramach jednego funduszu strukturalnego.

Bazując na wynikach badania ewaluacyjnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006³⁹ w zakresie komplementarności wewnętrznej ZPORR, zauważyć można, iż wybierając projekty drogowe w wielu województwach nie starano się zapewnić wysokiego poziomu komplementarności między nimi, co sugeruje, iż większy priorytet miały inne kryteria, takie jak potrzeby inwestycyjne lub dążenie do zaspokojenia oczekiwań jak największej liczby beneficjentów. W zakresie relacji między poziomem komplementarności wewnętrznej a zewnętrznej projektów ZPORR zauważyć należy, iż krótki okres realizacji i ograniczona ilość środków przełożyły się na stosunkowo niewielką liczbę i skalę inwestycji drogowych, co nie pozwoliło na osiągnięcie wysokich ocen komplementarności⁴⁰. Porównując poprzednią i obecną perspektywę finansową widoczna jest ewolucja pojęcia komplementarności i synergii. O ile w perspektywie 2004-2006 pojęcie synergii właściwie nie występowało, o tyle obecnie kwestia synergii pojawia się chociażby w sprawozdaniach z realizacji programów operacyjnych⁴¹, gdzie wymagane jest wskazanie konkretnych, synergicznych efektów, jakie uzyskano dzięki realizacji projektów komplementarnych.

Zapewnienie „komplementarności z innymi instrumentami Unii” pojawia się w zapisach projektów rozporządzeń dotyczących kształtu polityki spójności po 2013 r., wydanych przez Komisję Europejską 6 października 2011 r. W obliczu dyskusji nad kształtem nowej polityki spójności, zgodnie z którą programy mają być wielofunduszowe, z pewnością rola komplementarności będzie w dalszym ciągu wzrastać. W dokumencie roboczym dotyczącym wspólnych ram strategicznych⁴² konieczność realizacji zasady komplementarności podkreślana jest chociażby w kontekście wspólnych celów tematycznych oraz inwestycji finansowanych w ramach różnych funduszy unijnych. Ponadto wielokrotnie wspomina się o synergii oraz jej efektach. Nowe zasady w zakresie komplementarności niewątpliwie powstaną w oparciu o dotychczasowe doświadczenia oraz mechanizmy zapewniające jej skuteczną realizację w perspektywie 2007-2013.

³⁶ K. Malik, *Ewaluacja polityki rozwoju regionu. Metody, konteksty i wymiary rozwoju zrównoważonego*, Polska Akademia Nauk, Komitet Przemysłowego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2011, s. 51.

³⁷ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego *Komplementarność i synergia interwencji...*, dz. cyt., s. 2-5.

³⁸ Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006 jest dokumentem przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r.

³⁹ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego *Komplementarność projektów z zakresu infrastruktury transportu drogowego realizowanych w ramach ZPORR oraz komplementarność projektów z zakresu infrastruktury transportu drogowego realizowanych w ramach ZPORR z innymi inicjatywami w tym zakresie*, Kantor Doradcy w Zarządzaniu sp. z o.o., maj 2008, s. 63-64.

⁴⁰ Tamże, s. 64.

⁴¹ *Instrukcja do sprawozdania rocznego z wdrażania programu operacyjnego w 2011 r.*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 14.

⁴² Dokument roboczy Służb Komisji. *Elementy wspólnych ram strategicznych na lata 2014-2020 dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego*, Komisja Europejska, 14 marca 2012.

1.4 Summary

1. The phenomenon of complementarity has not been uniformly defined and systematised. The EU legislation acts and European Commission documents only state the necessity of ensuring complementarity. The attempts at defining complementarity result from analyses conducted by practitioners and experts in the area of mutual complementarity and the influence of projects. For the purpose of implementation of funds in Poland, a definition was developed by the Working Group on Coordination and Complementarity attached to the Coordinating Committee for National Strategic Reference Framework (NSRF) 2007-2013. This definition states that the complementarity of policies, strategies, programmes, activities and projects is constituted by their mutual supplementation leading to the achievement of a specified goal.
The above definition of complementarity is an attempt at a synthetic and broad presentation of the multifaceted issue, whose subjects include both beneficiaries and authorities responsible for operational programmes.
2. The premise of complementarity is to direct the interventions of European funds in such a way that they result not only in spending resources, but above all in focusing on effects and goals achieved after implementing projects co-financed by EU funds. According to Council Regulation (EC) No. 1083/2006, the principle of complementarity should function not only on the level of project implementation, but also within the activities, policies and priorities of the Community. Complementarity should be taken into account already during the planning stage, so that its effects are anticipated and intentional.
3. Implementation of the principle of complementarity results in synergy, which means that there are additional or better results achieved, as the outcomes of the individual complementary projects supplement each other. Synergy is considered equivalent to maximising of benefits (products, results, goals) brought by implementation of individual complementary projects.
4. Complementarity is not homogeneous in its character and many divisions could be distinguished within it, among others in terms of the source of financing (e.g. complementarity of European funds with other public or private resources), programming period (e.g. single-period complementarity), spatial scope (e.g. complementarity implemented in one area), objective scope (e.g. complementarity within one sector) or problem scope (e.g. complementarity in solving a specific infrastructural problem).
5. The aim of the complementary projects is to increase the effects (products and results) of their implementation, and at the same time to reduce the expenditures or keep them at the level of other non-complementary projects of similar nature. Implementation of such projects is facilitated, among others, by strategic planning and coordination of activities, promotion of partnerships, e.g. between businessmen and academic institutions, and by clearly defined principles on the institutional level, e.g. long-term recruitment schedules. The most important benefits of implementing such projects include: saving resources and time needed to achieve a given goal, a better quality of products and services, as well as their additional impact.
6. Besides the factors conducive to implementation of complementary projects, there are also some barriers hindering or preventing their execution. The barriers include low awareness of the beneficiaries about the benefits brought by implementing complementary projects, lack of vision of complementarity, no appropriate instruments provided during the period of operational programmes preparation, and the competition procedure, which may exclude from financing a project essential from the point of view of a complementary intervention.
7. In Poland complementarity is coordinated by the aforementioned Coordinating Committee for NSRF 2007-2013 with the Working Group on Coordination and Complementarity functioning within it. The role of the institutions mentioned above in regard to complementarity, is above all, coordination and monitoring of implementation of the activities of individual operational programmes within community funds in the 2007-2013 period, and development of solutions intended to provide/increase complementarity on the level of projects.
8. The work of the Group for Coordination and Complementarity resulted in creating Horizontal recommendations for authorities involved in implementing OP/ROP within NSRF 2007-2013 in the scope of coordination and complementarity of undertaken activities. The recommendations were then accepted by the Coordinating Committee for NSRF 2007-2013. The recommendations have a guiding character and indicate the directions of actions oriented at ensuring complementarity

by, among others:

- defining the notions and definitions concerning coordination and complementarity in order for them to be applied by all authorities implementing operational programmes;
- using the possibility to implement systemic projects as a tool for ensuring complementarity of various operational programmes in a given area/field;
- ensuring communication among authorities responsible for spending European funds;
- strengthening the significance of complementarity at the stage of project selection, among others, by providing additional criteria in this regard;
- taking action to encourage potential beneficiaries to implement complementary projects;
- promoting of good practices among beneficiaries and authorities implementing operational programmes;
- integrated approach to the planned projects (especially important in the 2014-2020 programming period) for ensuring their uniformity or complementarity on the temporal, spatial or functional plane.

9. The concept of demarcation is an important one from the point of view of implementing complementarity. The areas of intervention that are common for national and regional operational programmes bring about a risk of repeated financing of one project. For this reason, the Coordinating Committee for NSRF 2007-2013 developed the Demarcation line between the operational programmes of the Cohesion Policy, the Common Agricultural Policy and the Common Fisheries Policy, determining the scope of intervention for particular funds. The difference between demarcation and complementarity is that the demarcation plays a role that is auxiliary to complementarity and serves as a tool for complementarity. The goal of complementarity is to maximise the benefits brought by implementing activities/projects. The function of demarcation is to separate the sources of financing for projects.
10. When we compare the previous and the current financial frameworks, evolution of the notions of complementarity and synergy is evident. In the years 2004-2006, there were no tools for ensuring complementarity. Such mechanisms started to be created only during the financial framework for 2007-2014. They were based on the evaluation studies of complementarity, that started to be conducted. The role of synergy and its effects is currently growing, which is emphasised for example in the reports on implementation of operational programmes.

2. Ewaluacja komplementarności na tle badań ewaluacyjnych realizowanych na poziomie regionalnym i krajowym

2.1 Założenia, cele i obszary ewaluacji

Ewaluacja jako instrument podnoszenia jakości prowadzonych działań i standardów dobrego zarządzania w województwie opolskim rozpoczęła się wraz z okresem programowania na lata 2007-2013. Wówczas to opracowane i wdrożone zostały działania podlegające ocenie, w szczególności w zakresie *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013* (RPO WO 2007-2013) oraz komponentu regionalnego *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL)⁴³.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji, podkreślających różne aspekty samego procesu ewaluacji, wypuklających jej zróżnicowane cele czy też odmienne kryteria samego momentu oceny⁴⁴. Należy zauważyć, że nie ma jednej, ogólnie przyjętej definicji ewaluacji.

Ewaluacja jest definiowana jako osąd (ocena) wartości interwencji publicznej dokonany przy uwzględnieniu odpowiednich kryteriów (skuteczności, efektywności, użyteczności, trafności i trwałości) i standardów. Osąd dotyczy zwykle potrzeb, jakie muszą być zaspokajane w wyniku interwencji oraz osiągniętych efektów. Ewaluacja oparta jest na specjalnie w tym celu zebranych i zinterpretowanych informacjach za pomocą odpowiedniej metodologii⁴⁵.

Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej ewaluacja w trakcie realizacji programu powinna wynikać z bieżących potrzeb zarządzania programami oraz powinna być uzależniona od postępów programowych. Obszary tematyczne badań ewaluacyjnych w ramach RPO mogą koncentrować się m.in. na:

- ✓ celach określonych w strategicznych dokumentach regionalnych;
- ✓ celach głównych i szczegółowych programu;
- ✓ obszarach wsparcia programu (osie priorytetowe, działania i poddziałania);
- ✓ tematach horyzontalnych (np. równość szans, ochrona środowiska, społeczeństwo informacyjne);
- ✓ efektach interwencji publicznych (rezultaty i oddziaływanie oraz postęp w osiąganiu wskaźników);
- ✓ systemie zarządzania i wdrażania programu;
- ✓ interesariuszach programu (instytucjach, projektodawcach, beneficjentach ostatecznych)⁴⁶.

⁴³ Więcej o procesie ewaluacji w województwie opolskim w publikacjach: *Ewaluacja programów operacyjnych na poziomie regionalnym – teoria i praktyka. Praca zbiorowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009; *Badania ewaluacyjne – po co? Budowa przyszłości regionu. Praca zbiorowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011.

⁴⁴ K. Olejniczak, *Teoretyczne podstawy ewaluacji ex-post*. [w:] *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*, A. Haber [red.], Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007, s. 16-17.

⁴⁵ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013. Wytyczne nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 30 maja 2007r., s. 4. Więcej o ewaluacji polityki rozwoju i stosowanych w tym zakresie definicjach w: K. Malik, *Ewaluacja polityki rozwoju regionu: metody, konteksty i wymiary rozwoju zrównoważonego*. Studia Tom CXXXV, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2011; K. Malik, K. Bedrunka, *Monitoring of operational programmes as the basis for evaluating the impact of EU funds on the region's development (the case of the opolskie voivodship)*, [w:] *Regional development and regional policy in Poland: first experiences and new challenges of the European Union membership*, Part 1, P. Churski, W. Ratajczak [red.], Polish Academy of Sciences, Committee for Spatial Economy and Regional Planning, Warsaw 2010.

⁴⁶ Por. K. Kielbasa, K. Lotko-Czech, J. Sokołowska, *Ewaluacja Programów Operacyjnych w województwie opolskim – ujęcie systemowe i procesowe*, [w:] *Ewaluacja Programów Operacyjnych na poziomie regionalnym – teoria i praktyka. Praca zbiorowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009, s. 114.

Praktyka ewaluacyjna na poziomie regionalnym koncentruje się w szczególności na realizacji ewaluacji operacyjnych, których celem jest wspieranie procesu monitorowania programu oraz ocena stopnia realizacji jego priorytetów czy też najważniejszych zagadnień – dotyczących m.in. kwestii związanych z oceną skuteczności i efektywności interwencji, oceną systemu zarządzania, oceną efektów wdrażania dla bezpośrednich uczestników, analizy narzędzi systemu monitorowania i systemu wskaźników.

Działania związane z ewaluacją RPO WO 2007-2013 i PO KL realizowane są w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Opolskiego, w Departamencie Polityki Regionalnej i Przestrzennej – Referacie Ewaluacji (Jednostce Ewaluacyjnej). Od 2007 roku w województwie opolskim zrealizowano 13 badań ewaluacyjnych, z czego 8 badań dotyczyło m.in. RPO WO 2007-2013.

W 2011 roku, m.in. na skutek zidentyfikowanych potrzeb ewaluacyjnych w województwie opolskim, podjęto decyzję o realizacji badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim*. Badanie to zostało zrealizowane w okresie sierpień – grudzień 2011 r. przez Instytut Badań Strukturalnych oraz Reytech sp. z o.o.

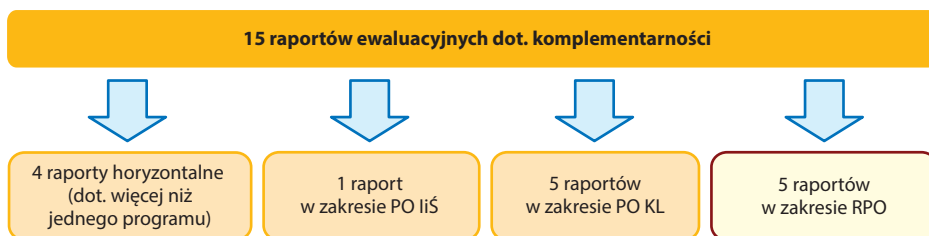
Głównym celem badania była analiza i ocena komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia, w szczególności tymi realizowanymi w województwie opolskim ze środków UE oraz określenie zasadności ich zintegrowania w przyszłym okresie finansowania przy równoczesnym wskazaniu skutecznych i efektywnych mechanizmów zapewniających ich komplementarność.

W związku z koniecznością stosowania odpowiednich mechanizmów zapewniających komplementarność wewnętrzną i zewnętrzną projektów, jak i działań realizowanych w ramach RPO WO 2007-2013 wystąpiła konieczność pogłębionej analizy i oceny przedmiotowego zagadnienia. Dzięki czemu wskazane zostały rozwiązania wspierające realizację projektów komplementarnych w obecnym, a także i w przyszłym okresie programowania.

2.2 Ewaluacja komplementarności – przegląd badań krajowych i regionalnych

Na poziomie ogólnokrajowym, jak i w poszczególnych województwach, w okresie od 2007 do 2011 roku, 15 instytucji, w tym 5 instytucji zarządzających RPO, zrealizowało ewaluacje dotyczące komplementarności⁴⁷. Dokonany podział uzależniony został od instytucji zamawiającej badanie ewaluacyjne oraz programu, który dominował w weryfikowanych ewaluacjach. Dwukrotnie badanie koncentrowało się wyłącznie na jednym programie operacyjnym.

Ryc. 9. Raporty z badań ewaluacyjnych dotyczących komplementarności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy badań ewaluacyjnych w ramach Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 i Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013. MRR.

⁴⁷ Za ewaluację przekrojową odnoszącą się do strategicznych i horyzontalnych kwestii związanych z realizacją Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 odpowiada Krajowa Jednostka Oceny w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego. Ewaluacje dotyczące poszczególnych Regionalnych Programów Operacyjnych lub PO KL zlecane są przez odpowiednie komórki w Instytucjach Zarządzających i/lub Pośredniczących. Ogółem w ramach NPR 2004-2007 i NSRO 2007-2013 do końca 2011 r. zrealizowano 576 badań ewaluacyjnych.

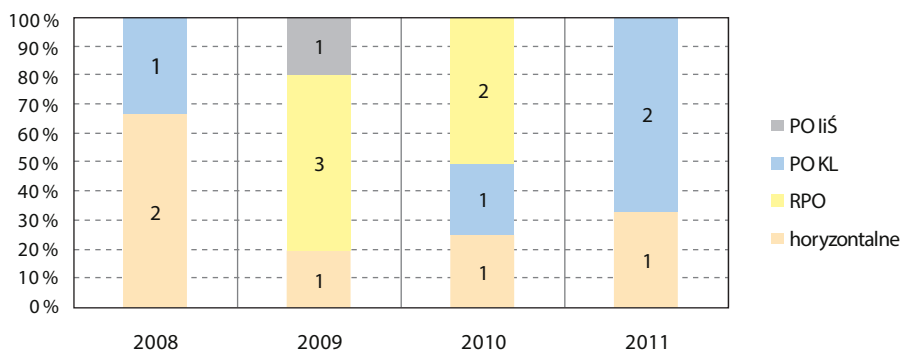
Poniżej podjęto próbę przeglądu ewaluacji podejmujących kwestie związane z komplementarnością programów operacyjnych, głównie pod kątem metodologii badawczej oraz wniosków i rekomendacji wynikających dla regionalnych programów operacyjnych⁴⁸.

Kryteria doboru raportów w zakresie komplementarności były następujące:

- raport opracowany przez wykonawcę zewnętrznego;
- w tytule badania wskazana została kwestia związana z komplementarnością;
- przedmiotem raportu jest komplementarność;
- raport posiada rozdział (podrozdział) metodologiczny;
- raport znajduje się w *Bazie badań ewaluacyjnych*⁴⁹.

Zakres i skalę zrealizowanych w Polsce w latach 2007-2011 badań ewaluacyjnych dotyczących komplementarności (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) prezentuje poniższy wykres.

Wykres 1. Charakter badań ewaluacyjnych dotyczących komplementarności (N=15)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Bazy badań ewaluacyjnych...*, MRR.

Ze względu na moment przeprowadzania ww. ewaluacji w latach 2007-2011 zrealizowanych zostało 14 badań o charakterze ewaluacji bieżącej (on going). Jedna ewaluacja miała charakter badania ex post (na zakończenie programu). Zaznaczyć należy jednak, że 5 ewaluacji (w tym 3 dotyczące RPO) odnosiło się do działań programowych i/lub projektów zrealizowanych w latach 2004-2006. Świadczy to o weryfikacji, w ramach przeprowadzonych badań, doświadczeń z poprzedniego okresu wsparcia unijnego, jak również chęci poznania efektów realizowanych, najczęściej w ramach *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego*, projektów oraz ich komplementarności w kontekście projektów zrealizowanych w okresie 2007-2013.

⁴⁸ Analiza ta została przeprowadzona w oparciu o weryfikację raportów końcowych badań ewaluacyjnych dot. komplementarności, celowo dobranych spośród ewaluacji wyszczególnionych w *Bazie badań ewaluacyjnych...* Zob. http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Strony/Wyniki_badan.aspx, stan na 20.12.2011 r.

⁴⁹ Dodatkowo w przedmiotowej analizie uwzględniono badanie w zakresie komplementarności zrealizowane w województwie polskim a jeszcze nie uwzględnione w *Bazie badań ewaluacyjnych*.

Tabela 1. Instytucje Zarządzające RPO zamawiające badania dot. komplementarności a RPO uwzględnione w ww. badaniach ewaluacyjnych

Województwo	Instytucja Zarządzająca RPO zamawiająca badanie dot. komplementarności	RPO uwzględnione w badaniach dot. komplementarności
dolnośląskie	–	–
kujawsko-pomorskie	X	X
lubelskie	–	–
lubuskie	–	X
łódzkie	X	X
małopolskie	–	–
mazowieckie	–	X
opolskie	X	X
podkarpackie	–	X
podlaskie	X	X
pomorskie	–	–
śląskie	X	X
świętokrzyskie	–	X
warmińsko-mazurskie	–	X
wielkopolskie	–	–
zachodniopomorskie	–	–

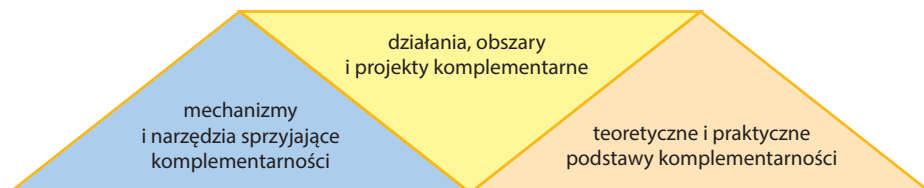
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów końcowych dot. komplementarności (N=15), *Bazy badań ewaluacyjnych...*, MRR.

Podkreślenia wymaga również fakt, że mimo iż tylko 5 Instytucji Zarządzających RPO zleciło badania ewaluacyjne dot. komplementarności, to większa liczba instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie i wdrażanie innych programów operacyjnych ujęła w swych ewaluacjach element komplementarności względem RPO. Wpływ na to miała również decyzja Instytucji Zarządzającej (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego) dla *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej* w zakresie realizacji badania dot. komplementarności. Powyższa tabela zawiera przedmiotowe zestawienie.

2.3 Obszary i cele badawcze

Analiza raportów ewaluacyjnych dot. komplementarności pozwoliła na wyodrębnienie trzech głównych obszarów badawczych, które w mniejszym lub większym stopniu były przedmiotem weryfikowanych ewaluacji.

Ryc. 10. Obszary badawcze podejmowane w ewaluacjach dot. komplementarności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów końcowych dot. komplementarności (N=15) *Bazy badań ewaluacyjnych...*, MRR.

W ramach przedmiotowych obszarów badawczych sklasyfikować można poniższe cele, które zostały uwzględnione, w różnym zakresie i na różnych poziomach, w ewaluacjach dot. komplementarności. Przedmiotowe obszary były podejmowane bez względu na interwencję publiczną, której dotyczyły.

OBSZAR BADAWCZY I – działania, obszary i projekty komplementarne:

- ocena i analiza stanu wdrażania zasady komplementarności w i/lub pomiędzy badanymi interwencjami (współfinansowanymi przez środki wspólnotowe, jak i krajowe);
- weryfikacja skali występowania komplementarności na poziomie badanych programów unijnych, działań/poddziałań w ramach polityk, programów, obszarów wsparcia, projektów, dokumentów programowych i strategicznych czy też wskaźników, kryteriów funkcjonujących w ramach interwencji (komplementarność występująca w nich, jak i pomiędzy nimi);
- określenie zakresu i skali powiązań międzyprojektowych (mapy projektów komplementarnych tworzących sieć powiązań na poziomie danego obszaru geograficznego wraz z podaniem „dobrych praktyk” w tym zakresie);
- zidentyfikowanie obszarów czy też projektów, w ramach których ich komplementarna realizacja skutkuje najwyższą efektywnością i skutecznością, wraz z określeniem zasadności ich zintegrowania w obecnym, jak i przyszłym okresie finansowania;
- określenie skali komplementarności interwencji prowadzących do osiągnięcia efektu synergii;
- identyfikacja efektów komplementarności (określenie, czy beneficjenci uzyskują wartość dodatkową i efekty synergii w wyniku realizacji projektów komplementarnych);
- dostarczenie wiedzy i praktycznych rekomendacji, które zmierzać będą do poprawy spójności i komplementarności przedsięwzięć realizowanych w ramach interwencji unijnych, jak i pomiędzy nimi (zarówno w kontekście starej, jak i nowej perspektywy finansowej).

OBSZAR BADAWCZY II – mechanizmy i narzędzia sprzyjające komplementarności:

- określenie barier proceduralnych uniemożliwiających efektywne i skuteczne wdrażanie zasady komplementarności, jak i czynników decydujących o zewnętrznej i wewnętrznej spójności i komplementarności;
- identyfikacja najefektywniejszych mechanizmów i narzędzi zapewniających komplementarność (na różnych poziomach programu) oraz możliwości ich wdrożenia na różnych etapach programowania i wdrażania działań publicznych;
- aktywność planistyczna oraz wdrożeniowa instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie interwencji publicznych, zorientowana na poprawę konkurencyjności i integracji lokalnej gospodarki i wzrost atrakcyjności terenu;
- analiza i ocena działań podejmowanych w celu zapewnienia spójności i komplementarności projektów, obszarów wsparcia, działań programowych;
- zaprojektowanie mechanizmów, dzięki którym zwiększą się szanse na realizację działań, obszarów i projektów komplementarnych, w tym w zakresie systemu wyboru projektów oraz działań informacyjno-promocyjnych;
- analiza sposobów monitorowania komplementarności realizowanych projektów oraz wskazanie alternatywnych sposobów monitorowania komplementarności;
- zaproponowanie rozwiązań operacyjnych i systemowych, które pozwolą na realizację projektów komplementarnych.

OBSZAR BADAWCZY III – teoretyczne i praktyczne podstawy komplementarności:

- przegląd pojęć dotyczących komplementarności, synergii oraz dogłębna i wszechstronna weryfikacja zagadnienia komplementarności;
- stworzenie definicji komplementarności i synergii projektów oraz metodologii jej monitorowania i oceny;
- określenie sposobu pojmowania i zrozumienia możliwości praktycznej implementacji zasady komplementarności przez beneficjentów, pracowników instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie programów operacyjnych oraz decydentów.

2.4 Metodologia badawcza⁵⁰

Prawidłowe opracowanie założeń metodologicznych badań ewaluacyjnych jest szczególnie istotne na etapie przygotowania sposobu przeprowadzenia ewaluacji. Powinny one być adekwatne do postawionych obszarów/celów badawczych oraz pytań ewaluacyjnych, ponieważ ich wybór ma istotny wpływ na jakość analizy i uzyskane wyniki. Odpowiednio dobrane metody i techniki badawcze dają obraz zrozumienia przez wykonawcę całego zakresu i specyfiki badania.

W związku z tym, że zdecydowana większość ewaluacji prowadzona jest przez podmioty zewnętrzne, instytucje zlecające przeprowadzenie poszczególnych badań ewaluacyjnych mają możliwość wstępnego określania ich koncepcji, szczególnie poprzez: wskazanie obszarów badawczych i/lub pytań ewaluacyjnych, metodologii wymaganej i/lub proponowanej do zastosowania w trakcie badania, określenie grup respondentów oraz wskazanie sposobu doboru prób badawczych. Analiza praktyk metodologicznych w zakresie komplementarności może, niejako w przyszłości, pomóc w lepszym przygotowaniu szczegółowych opisów przedmiotów zamówienia przez instytucje zamawiające badania oraz przyczynić się do podnoszenia jakości realizowanych badań, głównie na poziomie regionalnym.

W europejskich poradnikach badań ewaluacyjnych wyróżniane są standardowe etapy badawczego procesu ewaluacyjnego, tj.: planowanie i strukturyzacja, zbieranie i analiza danych oraz ocena⁵¹. Doświadczenie pracy w Jednostce Ewaluacyjnej w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Opolskiego wskazuje, że przedmiotowe elementy można przełożyć na następujący cykl zachodzących po sobie działań, od których to jakości uzależniony jest efekt końcowy realizowanych ewaluacji. Tak więc fazę planowania i strukturyzacji możemy inaczej określić jako sformułowanie przedmiotu ewaluacji i jej wstępnego zakresu. W praktyce opolskich badań ewaluacyjnych (ale także w przypadku pozostałych instytucji publicznych) etap ten zazwyczaj łączy się z przygotowaniem opisu przedmiotu ewaluacyjnego – czyli zamówienia na realizację badania. Tak więc już w początkowej fazie realizacji badania następuje wstępny dobór metod badawczych, dostosowanych do specyfiki przedmiotu i zakresu badania, a także rozpatrywanych w aspekcie sformułowanych celów i pytań ewaluacyjnych. Za prawidłowo sformułowaną metodologiczną koncepcję badania, w pierwszej kolejności, odpowiada zamawiający. Dopiero na etapie strukturyzacji, inaczej – na etapie opracowania planu badawczego, doboru metod i narzędzi badawczych (realizowanym przez wykonawcę we współpracy z zamawiającym) następuje szczegółowe doprecyzowanie metodologii badawczej, istotnej z punktu widzenia charakteru i właściwości danej ewaluacji. Z kolei celem fazy zebrania i analizy danych jest zgromadzenie danych i przeprowadzenie obserwacji oraz badań (przez wykonawcę ewaluacji), a następnie zinterpretowanie uzyskanych danych i wyciąganie w oparciu o nie wniosków. Celem ostatniej fazy jest ocena ewaluowanego obszaru oraz formułowanie rekomendacji (zaleceń) dla potrzeb instytucji, programu czy też odbiorców wsparcia.

Specyfika problemu badawczego warunkuje wybór określonej metodologii. Obrana metodologia decyduje zaś o zastosowaniu konkretnych technik gromadzenia danych, sposobów ich analizy i interpretacji. Metodologia winna być za każdym razem dostosowana do specyfiki programu będącego przedmiotem ewaluacji. Żadna z metod zbierania danych nie jest doskonała, każda ma swoje zalety i wady a różne problemy badawcze wymagają zastosowania różnych metod⁵². Świadomość ograniczeń poszczególnych metod badawczych skłania do stosowania triangulacji⁵³ w ewaluacjach.

⁵⁰ Stefan Nowak określa metodologię jako naukę o metodach badania, naukę o poprawnych sposobach postępowania w toku procesu badawczego. Por. S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 13-14. Z kolei Chava Frankfort-Nachmias i David Nachmias definiują metodologię jako system określonych reguł i procedur, do których odwołują się badania będące podstawą ewaluacji wiedzy. Por. Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2001, s. 28. Do przeprowadzenia badań ewaluacyjnych wykorzystywane są zarówno dane pierwotne, jak i wtórne oraz dane ilościowe i jakościowe. Zob. także: http://www.ewaluacja.gov.pl/ewaluacja_wstep/Strony/Definicja.aspx, http://www.ewaluacja.gov.pl/ewaluacja_wstep/Strony/Metodologia.aspx.

⁵¹ Por. K. Olejniczak, *Ewaluacja jako proces badawczy*, [w:] *Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych...*, dz. cyt., s. 101.

⁵² Por. M. Szewczyk, *Metody, techniki i narzędzia stosowane w ewaluacji – teoria i praktyka*, [w:] *Ewaluacja Programów Operacyjnych...*, dz. cyt., s. 85, 87.

⁵³ Triangulacja niejednokrotnie przytaczana w analizowanych raportach jako zróżnicowania i dotyczy:

- źródeł danych, obejmujących dane zastane i wywołane (uzyskane z badań terenowych);
- metod badawczych, które łączą różne techniki badawcze celem poznania i zrozumienia badanych zjawisk;
- perspektyw badawczych, determinujących realizację ewaluacji przez zróżnicowanych ekspertów zespołu badawczego, dzięki czemu uzyskany obraz przedmiotu badania jest pełniejszy i obiektywny.

Tabela 2. Zakres i metodologia badań ewaluacyjnych dotyczących komplementarności

LP.	TYTUŁ BADANIA	ROK	METODOLOGIA	BADANE POPULACJE	BADANE TYPY KOMPLEMENTARNOŚCI
BADANIA HORYZONTALNE					
1	<i>Ocena komplementarności działań na obszarach wiejskich podejmowanych w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej</i>	2008	DR, PAPI, monografia, benchmarking, analizy statystyczne	<ul style="list-style-type: none"> pracownicy starostw powiatowych 	<ul style="list-style-type: none"> międzyokresowa (2004-2006, 2007-2013) między politykami (PS, WPR, WPRyb, SL) międzyfunduszowa (EFRR, EFS, FS, EFRRROW, EFOiGR, FIWR) międzyprogramowa (PROW, SPO, PO KL, RPO, IWS) w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi)
2	<i>Komplementarność synergia projektów realizowanych na terenie Polski Wschodniej w ramach Programów Operacyjnych Polityki Spójności oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w kontekście priorytetów Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020</i>	2009	DR, FGI, IDI, warsztat, analiza sieci	<p>przedstawiciele:</p> <ul style="list-style-type: none"> departamentów odpowiedzialnych za politykę regionalną 5 Urzędów Marszałkowskich IZ PO/RPO beneficjentów ekspertów zewnętrznych specjalizujących się w rozwoju regionalnym i rozwoju Polski Wschodniej 	<ul style="list-style-type: none"> jednookresowa (2007-2013) w ramach jednej polityki (PS) międzyfunduszowa (EFRR, EFS) międzyprogramowa (PO IiS, PEWT, PEISiP, PROW, PO RPW, RPO WiM, RPO WP, RPO WPK, RPO WŚ, RPO WL, PO IG, PO KL, Strategii rozwoju Polski Wschodniej do 2020) wewnątrzprogramowa (PO IiS, PROW, PO RPW, RPO WiM, RPO WP, RPO WPK, RPO WŚ, RPO WL, PO IG, PO KL) w ramach FE
3	<i>Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004-2006</i>	2010	DR, IDI, FGI, CS, CATI, benchmarking	<p>przedstawiciele:</p> <ul style="list-style-type: none"> IZ, IP, IWS (SPO WKP, SPO RZL, IWS EQUAL, SPOT, ZPORR, INTERREG III) komisji oceny projektów beneficjentów EFS/EFRR 	<ul style="list-style-type: none"> jednookresowa (2004-2006) w ramach jednej polityki (PS) międzyfunduszowa (EFS, EFRR) międzyprogramowa (SPO WKP, SPO RZL, IWS EQUAL, SPOT, ZPORR, INTERREG III) wewnątrzprogramowa (ZPORR) w ramach FE
4	<i>Komplementarność projektów w zakresie infrastruktury transportu drogowego realizowanych w ramach ZPORR oraz komplementarność projektów z zakresu infrastruktury transportu drogowego realizowanych w ramach ZPORR z innymi inicjatywami w tym zakresie</i>	2008	DR, burza mózgów, panel ekspertów, IDI, CATI	<p>przedstawiciele:</p> <ul style="list-style-type: none"> zespołu badawczego IZ ZPORR beneficjentów ZPORR 	<ul style="list-style-type: none"> jednookresowa (2004-2006) między politykami (PS, IWS) międzyfunduszowa (EFS, EFRR, FS) międzyprogramowa (ZPORR, FS, SPOT, IWS Interreg, fundusze ISPA, PHARE, SAPARD, PO IiS) wewnątrzprogramowa (ZPORR) w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi)
BADANIA W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO					
5	<i>Ocena komplementarności i linii demarkacyjnej w zakresie działań dotyczących infrastruktury szkolnictwa wyższego w ramach XIII Priorytetu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz Regionalnych Programów Operacyjnych</i>	2009	IDI, CS, FGI, panel ekspertów	<p>przedstawiciele:</p> <ul style="list-style-type: none"> szkół wyższych będących beneficjentami PO IiS instytucji zaangażowanych we wdrażanie XIII PO IiS/PO RPW/RPO IZ/IP PO KL zespołu badawczego 	<ul style="list-style-type: none"> jednookresowa (2007-2013) w ramach jednej polityki (PS) międzyfunduszowa (EFRR, EFS) międzyprogramowa (PO IiS, PO RPW, RPO, PO KL - wybrane działania/projekty dot. szkolnictwa wyższego) w ramach FE
BADANIA W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO KAPITAŁ LUDZKI					
6	<i>Komplementarność działań przewidzianych w komponencie regionalnym finansowanych ze środków EFS - województwo świętokrzyskie</i>	2009	DR, benchmarking, burza mózgów, IDI, diady, SWOT, FGI, wywiad ekspercki	<p>przedstawiciele:</p> <ul style="list-style-type: none"> zespołu badawczego IZ RPO WŚ, IP/IP2 PO KL, IWS PROW KOP PO KL P/KM PO KL/RPO WŚ WUP i ROPSiZ 	<ul style="list-style-type: none"> międzyokresowa (2004-2006, 2007-2013) między politykami (PS, WPR, WPRyb) międzyfunduszowa (EFS i EFRR, EFRRROW) międzyprogramowa (PO KL, RPO WŚ, PROW, Program Leader, Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego, ZPORR, SPO RZL) wewnątrzprogramowa (PO KL) w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi)

LP.	TYTUŁ BADANIA	ROK	METODOLOGIA	BADANE POPULACJE	BADANE TYPY KOMPLEMENTARNOŚCI
7	<i>Adekwatność Planów Działania dla Priorytetu VIII i IX do potrzeb województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem kryteriów wyboru projektu oraz komplementarności PO KL i innych programów współfinansowanych ze źródeł wspólnotowych w regionie</i>	2009	DR, SWOT, CS, CATI, IDI, FGI, SSI	przedstawiciele: • kadry średniego szczebla zaangażowanej we wdrażanie innych PO • beneficjentów PO KL (VIII i IX) • IP/IZ PO KL zaangażowani w opracowanie Planów Działania (VIII i IX) • PKM PO KL	• jednookresowa (2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • międzyfunduszowa (EFS i EFRR, EFRROW) • międzyprogramowa (PO KL, RPO WŁ, PROW) • wewnątrzprogramowa (PO KL) • w ramach FE
8	<i>Analiza komplementarności wskaźników opisujących efekty realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w Priorytecie I - projekt badawczy realizowany na zlecenie CRZL</i>	2009	DR, macierze logiczne, analizy statystyczne, CAWI, analiza SMART	przedstawiciele: • IP/IP2 PO KL (dla Priorytetów VI i VII) • WUP, ROPS, PUP, OPS	• jednookresowa (2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • wewnątrzfunduszowa (EFS) • wewnątrzprogramowa (PO KL – Priorytet I, VI, VII) • w ramach FE
9	<i>Komplementarność działań realizowanych w obszarze oświaty w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego</i>	2010	DR, macierze logiczne, CAWI, CATI, IDI, CS, benchmarking, drzewo problemów, SWOT, FGI, panel ekspertów	przedstawiciele: • beneficjentów Priorytetu III i IX PO KL • IP i IP2 PO KL (Priorytet IX) w regionach • ekspertów w zakresie edukacji i oświaty	• jednookresowa (2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • wewnątrzfunduszowa (EFS) • wewnątrzprogramowa (PO KL – Priorytet III, IX) • w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi) – tj. pod kątem działań i celów: Strategii Rozwoju Edukacji w Polsce, Strategii Rozwoju Kształcenia Ustawicznego
10	<i>Komplementarność wsparcia w ramach komponentu regionalnego PO KL 2007-2013 w województwie mazowieckim</i>	2010	DR, macierze logiczne, CS, IDI, FGI, benchmarking, SWOT, panel ekspertów	przedstawiciele: • IP i IP2 PO KL • zespołu badawczego	• jednookresowa (2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • międzyfunduszowa (EFS, EFRR, EFRROW) • międzyprogramowa (PO KL, RPO WM, PROW) • wewnątrzprogramowa (PO KL – Priorytet VI-IX, RPO WM) • w ramach FE
BADANIA W RAMACH REGIONALNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH					
11	<i>Ocena spójności i komplementarności przedsięwzięć realizowanych w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w województwie łódzkim w latach 2000 - 2006 w kontekście realizacji RPO WŁ</i>	2008	DR, IDI, CAWI	przedstawiciele: • jednostek samorządowych i rządowych zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie projektów drogowych i środowiskowych • beneficjentów ZPORR • samorządów gminnych i powiatowych • potencjalnych beneficjentów RPO WŁ	• międzyokresowa (2004-2006, 2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • między i wewnątrzfunduszowa (EFRR, FS) • międzyprogramowa (SPOT, ZPORR, FS, RPO WŁ) • wewnątrzprogramowa (ZPORR, FS) • w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi)
12	<i>Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013</i>	2010	DR, macierz zależności, CATI, IDI, analizy statystyczne, SWOT, panel ekspertów	przedstawiciele: • beneficjentów ZPORR i RPO WŚI • pracowników IZ/IP2 RPO WŚI • IZ pozostałych RPO • ekspertów zewnętrznych	• międzyokresowa (2004-2006, 2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • międzyfunduszowa (EFS, EFRR, EFRROW, EFR) • międzyprogramowa (PO IŚ, PROW, PO IG, PO KL, PO WT RCz-RP, PO WT RS-RP, RPO, ZPORR, RPO WŚI) • wewnątrzprogramowa (RPO WŚI) • w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi)
13	<i>Komplementarność wewnętrzna oraz zewnętrzna projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 z projektami innych programów krajowych realizowanych w perspektywie 2007-2013</i>	2011	DR, CATI, IDI, CS, SWOT, panel ekspertów, benchmarking, analiza przyczynowo-skutkowa	przedstawiciele: • beneficjentów RPO WP • departamentów UMWP • MRR (IK RPO) • IZ/IP programów krajowych (PO IiŚ, PO KL, PO IG, PO RPW, PO EWT) • komisji oceny projektów • grupy ds. komplementarności UMWP	• międzyokresowa (2004-2006, 2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • międzyfunduszowa (EFS, EFRR, EFRROW) • międzyprogramowa (PO IŚ, PROW, PEWT, PO RPW, RPO WP, PO IG, ZPORR, PO KL) • wewnątrzprogramowa (RPO WP) • w ramach FE/z innymi środkami (publicznymi i prywatnymi)

LP.	TYTUŁ BADANIA	ROK	METODOLOGIA	BADANE POPULACJE	BADANE TYPY KOMPLEMENTARNOŚCI
14	<i>Analiza efektów komplementarności wsparcia pomiędzy projektami dofinansowanymi w ramach programów z perspektywy 2007-2013 w Województwie Kujawsko-Pomorskim na przykładzie wybranych powiatów i gmin</i>	2011	DR, CATI, IDI, CAWI, CS	przedstawiciele: • beneficjentów RPO WK-P, PO KL, PROW, PO IiŚ i PO IG • pracowników instytucji zarządzających i wdrażających ww. PO	<ul style="list-style-type: none"> • jednookresowa (2007-2013) • w ramach jednej polityki (PS) • międzyfunduszowa (EFS i EFRR, EFRROW) • międzyprogramowa (RPO WK-P, PO KL, PROW, PO IiŚ, PO IG) • wewnątrzprogramowa (RPO WK-P, PO KL, PROW, PO IiŚ, PO IG) • w ramach FE
15	<i>Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim</i>	2011	DR, CATI, CS, IDI, FGI, panel ekspertów, TDI	przedstawiciele: • beneficjentów RPO WO • IZ innych programów operacyjnych • IZ i IP2 RPO WO • komisji konkursowych oceniających wnioski • koordynatorów Osi Priorytetowych RPO WO	<ul style="list-style-type: none"> • jednookresowa (2007-2013) • pomiędzy politykami (PS, WPRyb) • międzyfunduszowa (EFS, EFRR, EFRROW, EFR) • międzyprogramowa (PO KL, RPO WO, PROW, PO IŚ, PO IG, PO Ryby, PO WT RCz-RP) • wewnątrzprogramowa (RPO WO) • w ramach FE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów końcowych dot. komplementarności (N=15), *Bazy badań ewaluacyjnych...*, MRR.

Powyższe zestawienie obrazuje przeanalizowane raporty badawcze dot. komplementarności i metodologię w nich zastosowaną, przy jednoczesnym uwzględnieniu podstawowego podziału komplementarności, zawartego w pierwszej części przedmiotowej publikacji pn. *Znaczenie komplementarności w funduszach Unii Europejskiej*.

W województwie opolskim, w ramach badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim*, wykorzystano zróżnicowany zestaw metod i technik badawczych, opartych zarówno o źródła pierwotne, jak i wtórne⁵⁴:

1. Analiza dokumentów programowych i strategicznych stanowiła pierwszy etap procesu badawczego. Informacje uzyskane w jej wyniku umożliwiły określenie kontekstu całego badania, w szczególności – określenie kryteriów komplementarności stosowanych w RPO WO 2007-2013 oraz innych programach strukturalnych. Badaniu poddano dokumenty programowe i strategiczne na poziomach: regionalnym, krajowym i europejskim. Analizę dokumentów programowych i strategicznych uzupełniła analiza literatury przedmiotu, obejmująca różnorodne źródła: dostarczające wiedzy kontekstualnej (raporty o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa), oceniające przebieg dotychczasowej interwencji publicznej (ewaluacje), odwołujące się do teorii interwencji publicznej i rozwoju regionalnego oraz inne.

2. Analiza dokumentacji projektowej. Kluczowe znaczenie dla procesu wnioskowania miała analiza dokumentacji projektowej. Pozwoliła ona na wskazanie, jak w rzeczywistości przebiega interwencja w ramach RPO WO 2007-2013. Ze względu na relatywnie dużą liczebność wniosków, na które podpisano umowy, zawierających zapisy dotyczące komplementarności przyjęto następujące próby wg stanu na dzień 31.12.2010 r.:

- zestawienie projektów, na które podpisano umowy w ramach RPO WO 2007-2013, w tym projekty, w których beneficjent we wniosku o dofinansowanie wskazał zapisy dot. komplementarności projektu z innymi projektami z RPO WO 2007-2013, i/lub z innymi instrumentami wsparcia UE i/lub z pozostałymi instrumentami wsparcia: próba pełna n=343;
- dokumentacja projektów (w tym studia wykonalności), na które podpisano umowy w ramach RPO WO 2007-2013, w których beneficjent we wniosku o dofinansowanie wskazał zapisy dot. komplementarności projektu z innymi projektami z RPO WO 2007-2013 i/lub z innymi instrumentami wsparcia UE, próba n=113.

3. Telefoniczne wywiady wspomagane komputerowo. Elementem ewaluacji były telefoniczne kwestionariuszowe badania beneficjentów RPO WO 2007-2013, którzy zadeklarowali komplementarność swoich projektów, poprzedzone pilotażem. Technika ta pozwoliła na identyfikację poziomu wiedzy wnioskodawców na temat komplementarności oraz sposobu jej wykorzystania. Próba n=141.

⁵⁴ Raport końcowy pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 163.

4. Studia przypadku wraz z indywidualnymi wywiadami pogłębionymi. Studia przypadków stanowiły ważne uzupełnienie analiz ilościowych, koncentrując się na ocenie badanego zjawiska na poziomie indywidualnych projektów oraz faktycznych problemów decyzyjnych. Po uprzednim przeprowadzeniu analizy dokumentacji projektowej oraz reprezentatywnych badań wśród beneficjentów RPO WO 2007-2013, wybrano osiem przypadków (projektów finansowanych w ramach RPO WO 2007-2013).

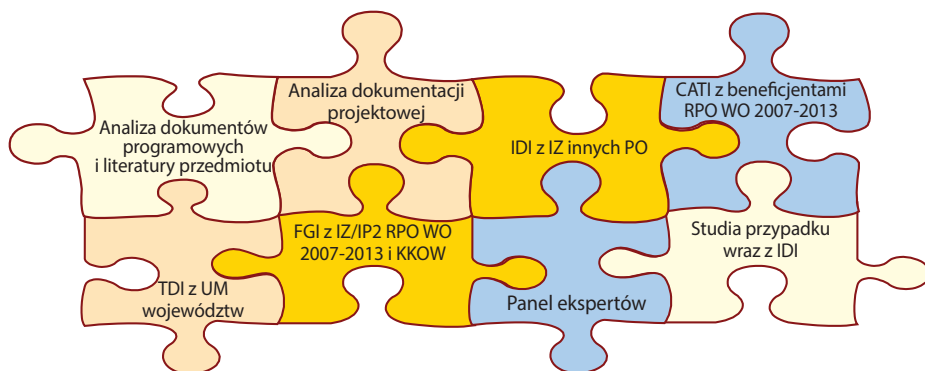
5. Indywidualne wywiady pogłębione. Dzięki indywidualnym wywiadam pogłębionym z pracownikami instytucji zarządzającej programami krajowymi zidentyfikowano narzędzia zapewniania komplementarności działań. Analizie zostały poddane stosowane formy weryfikacji, koordynacji i monitoringu komplementarności. Przeprowadzono łącznie pięć wywiadów z pracownikami IZ różnych programów operacyjnych, dysponującymi jak największą wiedzą w zakresie przedmiotowym badania, tj. przedstawicielem: IZ/IP PO KL 2007-2013, IW PROW 2007-2013, IZ PO IŚ/PO IG 2007-2013.

6. Telefoniczne wywiady pogłębione. Wywiady przeprowadzone zostały wśród celowo dobranych pracowników z innych Urzędów Marszałkowskich. Do próby włączono te regiony, w przypadku których analiza dokumentów programowych RPO wykazała zastosowanie innowacyjnych, nietypowych rozwiązań, mogących przyczynić się do wzrostu komplementarności projektów realizowanych w ramach RPO. Przeprowadzono łącznie pięć wywiadów z pracownikami Urzędów Marszałkowskich województw, dysponującymi jak największą wiedzą w zakresie przedmiotowym badania.

7. Zogniskowane wywiady grupowe. Wywiady fokusowe miały na celu przeprowadzenie dyskusji nad wstępnymi wnioskami sformułowanymi przez Zespół Badawczy podczas analizy dokumentów oraz wywiadów indywidualnych. Pozwoliło to na rozmowę poświęconą stosowaniu zasady komplementarności oraz na uzupełnienie jej o przykłady, z którymi spotykają się respondenci. W badaniu uczestniczyły osoby posiadające dużą wiedzę na temat poszczególnych wymiarów RPO WO 2007-2013, a jednocześnie reprezentujące możliwie najszersze spektrum obszarów odpowiedzialności merytorycznej. W pierwszej grupie uczestniczyli przedstawiciele IZ i IP2 RPO WO 2007-2013, w drugiej eksperci Komisji Konkursowych Oceniających Wnioski RPO WO 2007-2013 oraz koordynatorzy poszczególnych Osi Priorytetowych RPO WO 2007-2013.

8. Panel ekspertów. Badanie metodą panelu ekspertów stanowiło zakończenie przeprowadzanych prac terenowych. Pierwszym elementem spotkania była krótka prezentacja Wykonawcy, w której znalazły się najważniejsze wnioski płynące z prac badawczych oraz wstępne propozycje rekomendacji i wniosków w najważniejszych obszarach tematycznych. W panelu uczestniczyli przedstawiciele Zespołu Badawczego, Zespołu Zadaniowego ds. komplementarności oraz adresaci rekomendacji.

Ryc. 11. Metody badawcze wykorzystane w badaniu w województwie opolskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu końcowego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 163.

2.5 Wnioski i rekomendacje na rzecz komplementarności, w szczególności w zakresie RPO WO 2007-2013

Sprawność i umiejętność przeprowadzania ewaluacji, których wnioski i rekomendacje są implementowane na rzecz modyfikacji polityki publicznych, uzależniona jest od potencjału: jednostek ewaluacyjnych, wykonawców, decydentów oraz innych odbiorców badań. Zgodnie ze *Zintegrowanym Systemem Zarządzania Wnioskami i Rekomendacjami*⁵⁵ elementem każdego raportu końcowego badania ewaluacyjnego powinna być tabela rekomendacji, zawierająca m.in. takie elementy, jak: wnioski, rekomendacje, proponowany sposób wdrożenia zaleceń, adresata rekomendacji, możliwy termin wdrożenia rekomendacji oraz status i klasyfikację rekomendacji⁵⁶.

W badaniach Instytucji Zarządzających RPO dot. komplementarności, wśród rekomendacji horyzontalnych, gdzie adresatem zaleceń ewaluacyjnych jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, pojawiły się przede wszystkim rekomendacje mówiące o⁵⁷:

- stworzeniu jednej definicji komplementarności (badanie województwa opolskiego);
- zapewnieniu mechanizmu komplementarności poprzez przygotowanie programów o zasięgu ponadregionalnym, zanim rozpoczną się prace nad opracowaniem programów regionalnych i wdrażanie, w pierwszej kolejności, projektów ponadregionalnych (badanie województwa podlaskiego);
- przygotowaniu, na poziomie NSRO, dokumentu ukazującego różne rodzaje komplementarności wraz z przykładami jej występowania oraz wskazaniem obszarów, w których przewiduje się największe efekty synergii uzupełniania się programów (badanie województwa śląskiego);
- wprowadzeniu mechanizmu zapewniania komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej poprzez przygotowanie wszystkich projektów o zasięgu ponadregionalnym, które mogą być komplementarne z projektami regionalnymi (badanie województwa śląskiego);
- wprowadzeniu mechanizmu wyboru projektów kluczowych o charakterze kompleksowym i wieloaspektowym, w tym wprowadzenie nowej definicji projektu kluczowego, obejmującego swoim zasięgiem więcej niż jedną oś priorytetową (badanie województwa śląskiego).

Dodatkowo warto wskazać, że jedna z rekomendacji opracowanych w ramach horyzontalnego badania ewaluacyjnego pn. *Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004-2006* odnosiła się również do wprowadzenia przez MRR jednoznacznych i uniwersalnie obowiązujących zapisów definiujących komplementarność i synergii oraz określających ich teoretyczne powiązania i cele.

W toku analiz Ewaluator dla województwa opolskiego, w ramach badania zaproponował następującą definicję komplementarności:

Komplementarność to stan będący skutkiem realizacji uzupełniających się działań (zadań), ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnego celu, prowadzący do osiągnięcia efektów synergii⁵⁸.

Jednoznaczne wskazanie definicji i przedstawienie wielowymiarowej typologii zagadnienia komplementarności pozwoliło na uzyskanie wartości dodanej dla przeprowadzanej analizy założeń interwencji publicznej w ramach RPO WO 2007-2013 oraz analizy realizacji tej interwencji.

⁵⁵ *Zintegrowany System Zarządzania Wnioskami i Rekomendacjami*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009. Zob. http://www.ewaluacja.gov.pl/Dokumenty_ewaluacyjne/Strony/Dokumenty_systemowe.aspx.

⁵⁶ Rekomendacje mogą zostać przyporządkowane według następującej klasyfikacji:

- rekomendacje operacyjne – dotyczące kwestii bieżącej realizacji programu oraz usprawnień w jego obrębie, często o charakterze technicznym (ich wdrożenie nie determinuje w sposób bardzo istotny skutecznej i efektywnej realizacji programu);
- rekomendacje kluczowe – dotyczące istotnych kwestii realizacji programu, w sposób znaczący wpływających na jego skuteczną i efektywną realizację (dotyczące zarówno systemu wdrażania, jak i kształtu strategii);
- rekomendacje horyzontalne – wykraczające poza program będący przedmiotem ewaluacji, a często również poza politykę spójności oraz bieżącą perspektywę finansową funduszy europejskich.

Por. *Zintegrowany System Zarządzania...*, dz. cyt., s. 3.

⁵⁷ Raport końcowy pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim*, raport końcowy pn. *Komplementarność wewnętrzna oraz zewnętrzna projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 z projektami innych programów krajowych realizowanych w perspektywie 2007-2013*, raport końcowy pn. *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*.

⁵⁸ Raport końcowy pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 22.

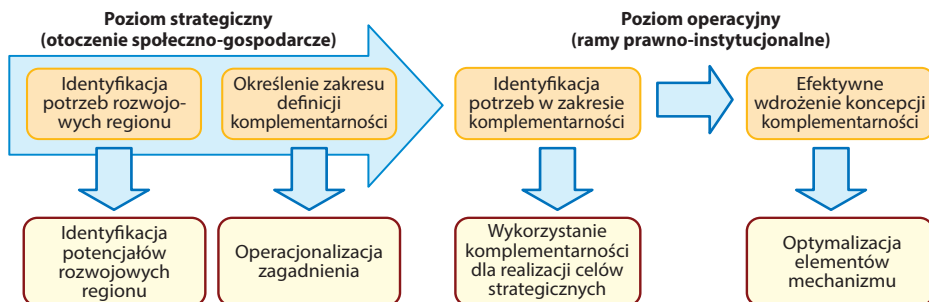
Pozostałe rekomendacje, w analizowanych tabelach rekomendacji, odnoszą się już wyłącznie do kwestii operacyjnych i instytucjonalnych, związanych z zarządzaniem i wdrażaniem przedmiotowych RPO. Stąd też dalsza część poświęcona zostanie rekomendacjom opracowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013.

Na bieżącą perspektywę finansową 2007-2013 Ewaluator zarekomendował działania, które stanowią propozycję zmian w dotychczasowym zarządzaniu programem. Wśród rekomendacji operacyjnych, zaadresowanych do IZ RPO WO 2007-2013, których celem jest zwiększenie roli, jaką odgrywa komplementarność, wymienić możemy poniższe zalecenia ewaluacyjne mające przyczynić się do poprawy efektywności funkcjonowania programu⁵⁹:

- upowszechnienie jednej definicji komplementarności;
- rozszerzenie i wyjaśnienie zapisów dot. komplementarności w dokumentach programowych;
- rozszerzenie spektrum obszarów tematycznych, w których komplementarność jest oceniana;
- upowszechnienie wiedzy o realizowanych projektach w ramach programu regionalnego i programach krajowych;
- upowszechnianie wiedzy o komplementarności u (potencjalnych) beneficjentów.

Dodatkowo w oparciu o doświadczenia z realizacji RPO WO 2007-2013 oraz dobre praktyki realizacji interwencji publicznej Ewaluator skonstruował mechanizm zapewniania komplementarności, rekomendowany do zastosowania w perspektywie finansowej 2014-2020. Jego konstrukcja wynika z analizy skuteczności i efektywności dotychczas wykorzystywanych mechanizmów oraz możliwości aplikacji alternatywnych rozwiązań. Rekomendowany mechanizm składa się z czterech etapów.

Ryc. 12. Mechanizm zapewnienia komplementarności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu końcowego *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 145.

Identyfikacja potrzeb rozwojowych regionu

Punktem wyjściowym jest określenie potrzeb rozwojowych regionu. Oznacza to identyfikację deficytów województwa oraz pól rokujących szczególnie rozwój. Decyzja w zakresie identyfikacji obszarów rokujących rozwój (stanowiących przewagę konkurencyjną) oraz predystynowanych do wsparcia będzie miała bardzo silny wpływ na dynamikę rozwoju społeczno-gospodarczego oraz pozwoli alokować posiadane zasoby w sposób najlepszy z możliwych. Dodatkowo racjonalne określenie obszarów do wsparcia pozwoli udzielić mądrej pomocy i przyczyni się do wzrostu spójności przestrzennej regionu, bez szkody dla najdynamiczniej rozwijających się obszarów.

Określenie zakresu definicji komplementarności

W drugim etapie kluczowe jest określenie struktury interwencji, która powinna przyczynić się do realizacji zdefiniowanych w pierwszym etapie potrzeb. W szczególności dotyczy to typów i obszarów wzajemnego uzupełniania się projektów.

Identyfikacja potrzeb w zakresie komplementarności

Etap trzeci stanowi połączenie dwóch poprzednich etapów i wprowadzenie ich w ramy prawno-instytucjonalne. Jego celem jest wskazanie, jak stworzyć warunki, by komplementarność zachodziła w taki sposób i w takim zakresie, by w jak najlepszy sposób odpowiadać na postulaty określone na poziomie dokumentów strategicznych.

⁵⁹ Tamże, s. 160.

Efektywne wdrożenie koncepcji komplementarności

Etap czwarty polega na doborze zestawu narzędzi, które będą ukierunkowane na rzeczywiste osiągnięcie komplementarności. Narzędzia te mają na celu zniesienie wszystkich barier, które mogłyby hamować realizację projektów komplementarnych, jak również stworzenie przyjaznego środowiska do ich tworzenia. Oznacza to, że oddziałując na różne etapy i różnych interesariuszy procesu, nie powinny się one wykluczać. Do narzędzi tych należą:

- zapisy w dokumentach programowych,
- organizacja zaangażowanych instytucji,
- koordynacja procesów,
- opis komplementarności w dokumentacji projektowej,
- kryteria wyboru projektów,
- merytoryczne wsparcie procesu wyboru projektów,
- upowszechnienie i edukacja beneficjentów,
- monitoring i weryfikacja działalności beneficjentów,
- wspieranie oddolnej działalności beneficjentów.

W związku z powyższym w okresie programowania 2014-2020 zalecane jest podjęcie szeregu działań, których celem będzie zniesienie barier w napływie projektów komplementarnych (zwłaszcza w obszarach, w których jest to najbardziej pożądane w świetle zapisów dokumentów strategicznych). Zalecenia odnoszą się do poniższych obszarów.

Ryc. 14. Zalecenia na rzecz zniesienia barier w napływie projektów komplementarnych w okresie programowania 2014-2020 w województwie opolskim

PROCES ZARZĄDZANIA	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie przepływu informacji między instytucjami zaangażowanymi w realizację programu regionalnego i programów krajowych • optymalizacja harmonogramów realizacji programu regionalnego
PROCES WDROŻENIA	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczenie miejsca na opis komplementarności we wniosku o dofinansowanie • wprowadzenie systemu informatycznego uwzględniającego potrzeby analizy komplementarności interwencji
PROCES UPOWSZECHNIANIA	<ul style="list-style-type: none"> • upowszechnianie informacji o praktycznym wymiarze zagadnienia komplementarności • dostosowanie formy upowszechniania i edukacji z zakresu komplementarności do potrzeb wnioskodawców prywatnych
PROCES OCENIANIA WNIOSKÓW	<ul style="list-style-type: none"> • przejście w stosowaniu definicji komplementarności od wyłącznego doświadczenia beneficjenta do projektów uzupełniających się, nawet jeśli realizowanych przez wielu beneficjentów • dostosowanie wag wykorzystywanych w ocenie wniosków o dofinansowanie

Zródło: Opracowanie własne na podstawie raportu końcowego *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 13.

Potencjał instytucjonalno-prawny w województwie opolskim do realizacji projektów komplementarnych został oceniony wysoko. Zapisy w RPO WO 2007-2013 cechuje logiczne powiązanie tematyczne w zakresie komplementarności, a mechanizmy realizacji projektów komplementarnych są relatywnie dobre, chociaż istnieje pewne pole do ich optymalizacji. W tym kontekście za dużą szansę uznaje się zwiększenie wsparcia oddolnej inicjatywy beneficjentów.

Podsumowując badanie ewaluacyjne oraz inne analizy i obserwacje projektów w województwie opolskim, zauważyć można rosnącą świadomość tego, czym komplementarność jest, i jakie korzyści przynosi jej realizacja. To stwierdzenie w największym stopniu dotyczy instytucji zaangażowanych we wdrażanie programu oraz beneficjentów publicznych, jednak także wnioskodawcy prywatni zwiększają wiedzę w tym zakresie.

2.6 Summary

1. Each evaluation is a separate, specific case and a research problem. With this assumption, there is no perfect evaluation project that could be used in every situation.
2. The analysis of evaluation studies devoted to complementarity in Poland made it possible to find the methodological approaches used in the evaluation of complementarity of policies, programmes, areas of support and projects.
3. From 2008 to 2011, 15 national and regional level authorities, including 5 that manage ROPs, conducted evaluations of complementarity.
4. In 2011, as a result of the evaluation needs identified on the regional level and other factors, the decision was made to conduct an evaluation study in the Opolskie Voivodeship titled The analysis of complementarity of interventions carried out under OV ROP 2007-2013 and other support instruments in the Opolskie Voivodeship. The study was conducted in the period between August and December 2011 by the Institute for Structural Research and the Reytech company.
5. In the studies conducted by the ROP Managing Authorities concerning complementarity, among the horizontal recommendations, where the addressee of the evaluative recommendations is the Ministry of Regional Development, mostly the following recommendations appeared:
  - to create a unified definition of complementarity (study of the Opolskie Voivodeship);
  - to provide a mechanism for complementarity by preparing programmes with supra-regional scope before the work on the regional programmes is started, and to implement the supra-regional projects first (study of the Podlaskie Voivodeship);
  - to prepare, on the NSRF level, a document illustrating various kinds of complementarity, together with examples of where it occurs and indications of areas where the effects of the synergistic complementing of programmes are envisaged to be the largest (study of the Śląskie Voivodeship);
  - to introduce a mechanism providing internal and external complementarity by preparing all supra-regional projects that could complement the regional ones (study of the Śląskie Voivodeship);
  - to introduce a selection mechanism for key projects of a comprehensive and multifaceted nature, including the introduction of a new definition of the key project encompassing more than one priority axis (study in the Śląskie Voivodeship);
6. For the current financial framework 2007-2013, the Evaluator recommended actions which constitute a proposal for changes in the current managing of the programme. Among the operational recommendations addressed to the Managing Authority of the ROP in the Opolskie Voivodeship for 2007-2013, the aim of which is to increase the role that complementarity plays, the following evaluative recommendations can be made to improve the efficiency of the functioning of the programme:
  - to disseminate a unified definition of complementarity;
  - to expand and clarify the provisions concerning complementarity in the programming documents;
  - to broaden the spectrum of the subject areas, within which complementarity is assessed;
  - to disseminate the knowledge on projects implemented within the regional programme and the national programmes;
  - to disseminate the knowledge on complementarity among the (potential) beneficiaries.
7. For the 2014-2020 programming period a number of actions is recommended to be taken in the Opolskie Voivodeship in order to eliminate barriers hindering the inflow of complementary projects (especially in the areas where they are the most desirable, according to the provisions of strategic documents).
8. There is a noticeable growing awareness of what complementarity is and what benefits are brought by its implementation. This statement is most relevant to the authorities involved in the implementation of the programme and to the public beneficiaries. However, the knowledge of the private applicants in this regard is growing as well.
9. The institutional and legal potential for implementing complementary projects in the Opolskie Voivodeship has been assessed as high. The provisions in the ROP OV 2007-2013 are characterised by logical thematic cohesion where complementarity is concerned and the mechanisms for implementation of complementary projects are relatively good, although there is some space for their optimisation. In this context, increasing the support for grass-roots initiatives is viewed as a big opportunity.

3. Podejście do komplementarności w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013

3.1 Komplementarność wewnętrzna i zewnętrzna RPO WO 2007-2013

Opisane wcześniej cechy komplementarności oraz płynące z niej korzyści w zakresie zwiększenia efektywności osiągania celów rozwojowych, pozwalają na jej zastosowanie na wielu poziomach zarządzania rozwojem – zarówno europejskim, jak i krajowym i regionalnym.

W województwie opolskim komplementarność jest w szczególności uwzględniana i analizowana w kontekście projektów wdrażanych w ramach programów operacyjnych 2007-2013. Wynika to z obowiązku stosowania europejskich i krajowych uregulowań w tym zakresie⁶⁰. Zapisy te znajdują odzwierciedlenie w zasadach wdrażania programu na poszczególnych jego etapach. Występowanie komplementarności można jednak obserwować w znacznie szerszej perspektywie, wszędzie tam, gdzie środki europejskie oraz inne środki publiczne lub prywatne zostają zaangażowane w realizację spójnego i zaplanowanego procesu inwestycyjnego, pozwalającego osiągać konkretne cele rozwojowe zarówno w skali lokalnej, jak i regionalnej.

RPO WO 2007-2013⁶¹ jest jednym z głównych narzędzi realizacji strategii rozwoju województwa opolskiego⁶². Celem programu jest zwiększenie konkurencyjności regionu oraz podniesienie jego atrakcyjności jako miejsca do inwestowania, pracy i zamieszkania⁶³. Skutecznemu osiągnięciu tak szeroko sformułowanego i wielowymiarowego zamierzenia służyć ma wprowadzenie szeregu mechanizmów m.in. zgodnego ze strategią systemu celów, systemu monitoringu oraz ewaluacji programu⁶⁴. Istotne jest także wprowadzenie mechanizmów zachęcających beneficjentów do tworzenia kompleksowych planów i przedsięwzięć. Zapewnią one efektywną realizację celów programu, a tym samym, poprzez stosowanie i wspieranie komplementarności, celów strategii.

Realizacja zasady komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 jest obowiązkiem Instytucji Zarządzającej programem. Do zadań IZ należy m.in. stworzenie odpowiednich warunków i narzędzi do realizacji projektów komplementarnych, począwszy od właściwego ukierunkowania dokumentów dotyczących wdrażania programu, przez uwzględnienie zasady komplementarności na etapie wyboru projektów, kończąc na promocji efektów realizacji przedsięwzięć komplementarnych.

⁶⁰ Zakres regulacji dotyczących komplementarności został przedstawiony szerzej w rozdziale 1. niniejszej publikacji.

⁶¹ Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, zaakceptowany przez Komisję Europejską decyzją nr 2007/PL/16/PO/012 z dn. 1 października 2007 r., zmieniony decyzją KE nr K(2011)9364 z dn. 13 grudnia 2011 r. Dokument jest dostępny na stronie programu www.rpo.opolskie.pl w zakładce Dokumenty programowe.

⁶² Patrz: Strategia rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015 przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Opolskiego nr XIX/129/2000 z dn. 30 maja 2000 r., zaktualizowana Uchwałą nr XXXIX/350/2005 z dn. 11 października 2005 r. (obecnie w trakcie kolejnej aktualizacji).

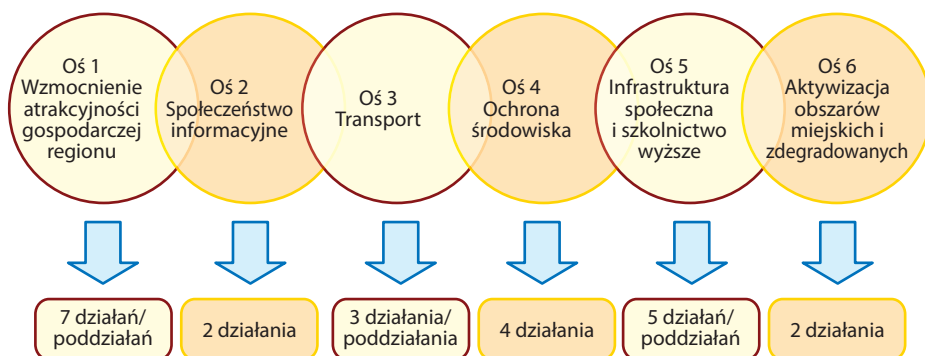
⁶³ Regionalny Program Operacyjny..., dz. cyt. s. 92.

⁶⁴ K. Malik, K. Bedrunka, *Monitoring of operational programmes as the basis for evaluating the impact of EU funds on the region's development (the case of the opolskie voivodeship)*, [w:] *Regional development and regional policy in Poland: first experiences and new challenges of the European Union membership*, pod red. P. Churskiego i W. Ratajczaka, Polska Akademia Nauk, Komitet Przerzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2010, s. 285.

3.1.1 Komplementarność w ramach priorytetów i między priorytetami RPO WO 2007-2013

RPO WO 2007-2013 podzielony jest na 6 tematycznych Osi priorytetowych, w skład których wchodzi 23 działania oraz poddziałania⁶⁵. Każda z Osi priorytetowych daje możliwość realizacji projektów wzajemnie się dopełniających, czyli komplementarnych, zarówno wewnątrz, jak i pomiędzy poszczególnymi osiami.

Ryc. 13. Osie priorytetowe RPO WO 2007-2013 wraz z liczbą działań i poddziałań w ramach których realizowane są nabory wniosków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Szczegółowego opisu osi priorytetowych RPO WO 2007-2013*.

Dokumenty programowe⁶⁶ RPO WO 2007-2013 precyzyjnie określają w jakich obszarach może zachodzić komplementarność w ramach programu. Powiązania pomiędzy działaniami i poddziałaniami zaprojektowano w sposób logiczny, zapewniający możliwość efektywnej realizacji celów poszczególnych priorytetów. Zapisy dokumentów, poprzez wskazanie beneficjentom określonych warunków realizacji projektów, nie dają pełnej swobody w wyborze sposobu osiągnięcia komplementarności. Pozwalają jednak na zaplanowanie z wyprzedzeniem sposobu i zakresu uzupełniania się konkretnych przedsięwzięć w ramach programu. Dla zapewnienia przejrzystości kryteria demarkacji w ramach programu nie są złożone. Dominujące ograniczenia to: rodzaj projektu oraz obszar jego realizacji. Nieco mniejsze znaczenie ma kryterium dotyczące typu beneficjenta.

W ramach programu występują 52 pola zachodzenia komplementarności⁶⁷.

Największy potencjał do realizacji projektów komplementarnych (13 pól zachodzenia komplementarności) występuje w ramach Osi priorytetowej 1 *Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu*, której celem jest zwiększenie konkurencyjności gospodarki regionalnej.

Występowanie komplementarności można zaobserwować szczególnie w obszarach:

- ✓ badań i rozwoju oraz innowacyjności (komplementarność z Osią 5),
- ✓ turystyce (komplementarność w ramach Osi 1 oraz komplementarność z Osiami 2 i 6).

Duży potencjał realizacji projektów komplementarnych występuje również w ramach Osi priorytetowej 6 *Aktywizacja obszarów miejskich i zdegradowanych* (12 pól zachodzenia komplementarności). Jej celem jest przeciwdziałanie marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej głównie na terenie miast i specyficznych obszarów problemowych. Zakres zachodzenia komplementarności jest tutaj bardziej równomierny niż w Osi 1. Zazębianie dotyczy szerszego spektrum projektów m.in. z obszaru turystyki (Oś 1), infrastruktury wodno-ściekowej i termomodernizacji (Oś 4), infrastruktury edukacyjnej oraz kultury (Oś 5), stwarzających możliwość realizacji kompleksowych, ukierunkowanych

⁶⁵ Priorytet 7 *Pomoc techniczna* RPO WO 2007-2013 służy zapewnieniu warunków do sprawnej realizacji programu i pozostaje do wyłącznej dyspozycji Instytucji Zarządzającej programem.

⁶⁶ Do dokumentów programowych zaliczane są w szczególności *Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 oraz Szczegółowy opis osi priorytetowych RPO WO 2007-2013*. Dokumenty te są dostępne na stronie programu: www.rpo.opolskie.pl.

⁶⁷ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 31.

rozwiązań w zakresie rozwoju obszarów miejskich⁶⁸.

Nieco mniejsza możliwość uzyskania komplementarności (9 pól zachodzenia komplementarności) występuje w ramach Osi priorytetowej 4 *Ochrona środowiska*, która służy poprawie stanu środowiska naturalnego i ochronie regionalnych zasobów. W jej ramach komplementarność może zachodzić m.in. w obszarach kompleksowej termomodernizacji obiektów instytucji publicznych i zachowania dziedzictwa naturalnego (Oś 4), np. poprzez wdrożenie przez przedsiębiorstwa technologii ekologicznych i środowiskowych (Oś 1) czy też w zakresie uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej na obszarach miejskich (Oś 6)⁶⁹.

Z kolei w ramach Osi 5 *Infrastruktura społeczna i szkolnictwo wyższe*, której celem jest wzmocnienie roli edukacji i oświaty oraz m.in. wzrost znaczenia kultury oraz poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego, potencjał do występowania komplementarności (8 pól zachodzenia komplementarności) można zaobserwować w obszarze inwestycji w regionalną infrastrukturę edukacyjną oraz infrastrukturę badawczą (Oś 1), sferze e-nauki (Oś 2) oraz efektywności energetycznej obiektów (Oś 4)⁷⁰.

W ramach Osi 2 *Społeczeństwo informacyjne* wspierającej upowszechnienie wykorzystania narzędzi ICT, stosunkowo szerokie pole do zachodzenia komplementarności stwarza obszar e-usług dla szkolnictwa i sektora ochrony zdrowia (Oś 5) oraz szeroko rozumianej informacji turystycznej (Oś 1). Dla porównania, w ramach Osi priorytetowej 3 *Transport* mającej na celu rozwój infrastruktury transportowej i poprawę mobilności mieszkańców regionu, komplementarność może wystąpić między inwestycjami z zakresu infrastruktury drogowej i rewitalizacji (Oś 6)⁷¹.

Jak wynika z powyższej analizy, Instytucja Zarządzająca RPO WO 2007-2013 stworzyła beneficjentom programu szereg możliwości realizacji projektów komplementarnych, pozwalających na wdrażanie kompleksowych, wielopłaszczyznowych wizji rozwojowych podmiotów i instytucji, które w konsekwencji skutecznie wspierałyby osiąganie ich celów. Stopień i zakres faktycznego wykorzystania tych potencjałów jest przedmiotem analizy w dalszej części niniejszego rozdziału.

3.1.2 Komplementarność między RPO WO 2007-2013 oraz programami Polityki Spójności i Wspólnej Polityki Rolnej i Rybackiej 2007-2013

Obok zapewnienia komplementarności wewnątrz RPO WO 2007-2013, dla efektywnej realizacji celów programowych, a w rezultacie celów rozwojowych województwa, Instytucja Zarządzająca RPO WO 2007-2013 tworzy warunki do występowania komplementarności realizowanych w jego ramach przedsięwzięć z innymi projektami finansowanymi ze środków europejskich.

Działania te służą zwiększeniu efektywności i oddziaływania środków finansowych zainwestowanych przez podmioty z regionu w ramach RPO WO 2007-2013 poprzez ich uzupełnienie środkami pozyskanymi z innych źródeł np. w ramach programów krajowych.

RPO WO 2007-2013 tworzy relatywnie szerokie pole do realizacji projektów komplementarnych z innymi programami realizowanymi w Polsce, w tym w województwie opolskim, zarówno w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 (Polityka Spójności), jak i w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i Rybackiej 2007-2013.

Wsparcie w ramach programów krajowych stanowi ważne potencjalne źródło finansowania realizacji celów rozwojowych regionu, uzupełniających interwencję w ramach programu regionalnego.

Komplementarność między RPO WO 2007-2013 i innymi programami występuje zarówno w wybranych obszarach tematycznych, jak i ma charakter komplementarności horyzontalnej, tj. dotyczącej zadania w ramach większej inwestycji np. kwestii rozwiązań proekologicznych.

Kryteria demarkacji między programami, warunkujące sposób osiągania komplementarności, opierają się głównie na zasięgu terytorialnym działań (projekty ponadregionalne), wartości projektów (projekty o dużej wartości), a także rodzaju beneficjenta (np. administracja centralna). Realizowane są one w oparciu o *Linie demarkacyjną pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej*.

Najwięcej pól zachodzenia komplementarności (18 pól) można zaobserwować pomiędzy RPO WO 2007-2013 a Programem Operacyjnym *Infrastruktura i Środowisko*. W ramach obydwu programów

⁶⁸ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 31-33.

⁶⁹ Tamże, s. 31-33.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Tamże.

dofinansowywane są przedsięwzięcia infrastrukturalne z szerokiego zakresu tematycznego, przy czym, co do zasady, w ramach RPO WO 2007-2013 te o znaczeniu regionalnym i o mniejszej skali, natomiast w ramach PO liŚ projekty o znaczeniu ponadregionalnym i dużej skali oddziaływania. Możliwość realizacji projektów komplementarnych w ramach programów obejmuje bardzo szeroką sferę działań, tj.: dostosowanie obiektów i urządzeń do wymogów ochrony środowiska⁷², wsparcie obszarów chronionych⁷³, efektywność energetyczną i termomodernizację⁷⁴, bioróżnorodność⁷⁵, monitoring środowiska⁷⁶, transport⁷⁷, edukację⁷⁸, ochronę zdrowia⁷⁹, kulturę i dziedzictwo kulturowe⁸⁰. Realizacja uzupełniających się projektów w ramach RPO WO 2007-2013 i PO liŚ pozwala na bardziej kompleksowe rozwiązywanie w województwie opolskim znaczących problemów infrastrukturalnych, zwłaszcza w obszarze ochrony środowiska.

Stosunkowo szeroka komplementarność między RPO WO 2007-2013 oraz Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (13 pól zachodzenia komplementarności) obejmuje wsparcie wyrównywania poziomów rozwojowych między obszarami miejskimi i wiejskimi. Działania komplementarne w ramach obu programów mogą dotyczyć sfery przedsiębiorczości, w tym w sektorze rolnym i leśnym⁸¹, turystyki, agroturystyki i odnowy wsi⁸², udostępniania podstawowych usług dla gospodarki i ludności m.in. wodno-kanalizacyjnych⁸³, zapobiegania katastrofom naturalnym⁸⁴, infrastruktury drogowej dla rolnictwa i leśnictwa⁸⁵ oraz kultury⁸⁶. Komplementarność między projektami obu programów pozwala na bardziej kompleksowe wspieranie rozwoju dominujących w Opolskiem obszarów wiejskich. Odbyna się to m.in. poprzez realizację w ramach RPO WO 2007-2013 inwestycji infrastrukturalnych o większej skali, a następnie uzupełnianie ich mniejszymi inwestycjami w konkretnych miejscowościach lub działaniami pobudzającymi aktywność gospodarczą mieszkańców z wykorzystaniem nowej infrastruktury.

Kolejny pod względem potencjału realizacji projektów komplementarnych z RPO WO 2007-2013 Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013 (10 pól komplementarności), ze względu na swoją silną sektorowość z jednej strony, ale też z drugiej strony szeroki zakres wspierania rozwoju obszarów rybackich i nadbrzeżnych, wykazuje komplementarność w wielu obszarach: m.in. przedsiębiorczości⁸⁷, turystyce⁸⁸, infrastrukturze drogowej, wodno-ściekowej i gospodarce odpadami⁸⁹, zabezpieczeniu przeciwpowodziowym i bioróżnorodności⁹⁰ oraz rewitalizacji⁹¹. W województwie opolskim realizacja projektów uzupełniających się między tymi dwoma programami daje m.in. możliwość efektywniejszego wykorzystania potencjału gospodarczego lokalnych zbiorników wodnych oraz zastosowania kompleksowych rozwiązań np. w obszarze szeroko rozumianych projektów środowiskowych.

Z kolei możliwość występowania komplementarności między RPO WO 2007-2013 a Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka (9 pól komplementarności) szczególnie wyraźnie obserwowana jest w obszarze inicjowania działalności innowacyjnej⁹², wspierania instytucji otoczenia biznesu⁹³, przedsiębiorczości⁹⁴, rozwoju instrumentów finansowych⁹⁵, badaniach naukowych i projektach

⁷² Dz. 4.1-4.6, 10.1, 10.6 PO liŚ.

⁷³ Dz. 5.1 PO liŚ.

⁷⁴ Dz. 10.1-10.7 PO liŚ.

⁷⁵ Dz. 5.1-5.4 PO liŚ.

⁷⁶ Dz. 3.3 PO liŚ.

⁷⁷ Priorytet VI, dz. 7.1,7.3, 7.4 i Priorytet VIII PO liŚ.

⁷⁸ Priorytet XIII PO liŚ.

⁷⁹ Priorytet XII PO liŚ.

⁸⁰ Priorytet XI PO liŚ.

⁸¹ Dz. 1.3.2, 3.1.1, 3.1.2 PROW.

⁸² Dz. 3.1.2, 3.4 PROW.

⁸³ Dz. 3.2.1 PROW.

⁸⁴ Dz. 2.2.6 PROW.

⁸⁵ Dz. 1.2.5 PROW.

⁸⁶ Dz. 3.4 PROW.

⁸⁷ Priorytet 2 PO Ryby.

⁸⁸ Priorytet 4 PO Ryby.

⁸⁹ Dz. 3.3 PO Ryby.

⁹⁰ Dz. 4.1.2 i 2.1.4 PO Ryby.

⁹¹ Priorytet 3 PO Ryby.

⁹² Działanie 3.1 PO IG.

⁹³ Działania 5.1-5.3 PO IG.

⁹⁴ Działanie 4.2 i 4.4 PO IG.

⁹⁵ Działanie 3.2 PO IG.

celowych⁹⁶, wsparciu B+R⁹⁷, rozwoju społeczeństwa informacyjnego⁹⁸ i turystyce⁹⁹. Integrowanie i wzajemne uzupełnianie się inwestycji regionalnych w tym zakresie jest szczególnie ważne dla podniesienia konkurencyjności województwa opolskiego oraz wzmacniania jego potencjału innowacyjnego. Rozwój nowoczesnych technologii wymaga ogromnych nakładów inwestycyjnych, dlatego możliwość połączenia środków regionalnych i krajowych jest bardzo istotnym elementem wspierającym rozwój innowacyjności w regionie. Warto zwrócić uwagę, iż obecny poziom innowacyjności Opolszczyzny oraz nakładów na sferę B+R jest znaczącą barierą w korzystaniu ze środków programu, w tym w realizacji projektów komplementarnych.

Nieco mniejszy zakresowo niż we wcześniej opisywanych przypadkach, jednak bardzo istotny z punktu widzenia poruszanej tematyki i skali dostępnych środków, potencjał realizacji przedsięwzięć komplementarnych istnieje pomiędzy RPO WO 2007-2013 a Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki (8 pól zachodzenia komplementarności). Jest on mocno uwarunkowany specyfiką interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego, która obejmuje realizację tzw. przedsięwzięć „miękkich”, związanych z inwestowaniem w rozwój i kompetencje krajowego oraz regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego. Projekty komplementarne w ramach PO KL mogą mieć zarówno szeroką, np. krajową, skalę oddziaływania (komponent krajowy PO KL), jak i mniejszy, wyłącznie regionalny zasięg (komponent regionalny PO KL). Obszary, w ramach których może występować komplementarność, dotyczą m.in. szeroko rozumianej sfery przedsiębiorczości, w tym wzrostu potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw, rozwoju zasobów ludzkich i samozatrudnienia¹⁰⁰, kadr dla innowacyjności¹⁰¹, kadr dla edukacji i szkolnictwa wyższego¹⁰², kadr ochrony zdrowia¹⁰³. W województwie opolskim uzupełniające się w ramach obu programów przedsięwzięcia służą, w szczególności, rozwiązywaniu bardzo istotnych problemów bezrobocia, kształcenia kadr dla modernizującej się gospodarki oraz podniesieniu kompetencji pracowników sektora edukacji, w tym edukacji zawodowej i praktycznej, a także w szerszej perspektywie ograniczeniu skutków depopulacji i migracji.

Nieco inną specyfikę zachodzenia komplementarności można zaobserwować między RPO WO 2007-2013 a Programem Operacyjnym Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska. Program ten obejmuje szeroki zakres obszarów tematycznych, w znacznej mierze pokrywających się z RPO WO 2007-2013, tj. dostępność komunikacyjna, ochrona środowiska i profilaktyka zagrożeń¹⁰⁴, przedsiębiorczość, turystyka, edukacja¹⁰⁵ czy wspieranie współpracy społeczności lokalnych w zakresie usług publicznych, przedsięwzięć kulturalnych, rekreacyjno-edukacyjnych oraz inicjatyw społecznych i mikroprojektów¹⁰⁶. Projekty w jego ramach mogą być realizowane na obszarze całego regionu, jednak muszą spełniać specyficzne uwarunkowania, dotyczące w szczególności sposobu i formy ich wdrażania w partnerstwach z podmiotami czeskimi. Inwestycje w ramach PO WT RCz -RP skutecznie uzupełniają inwestycje RPO WO 2007-2013, zwłaszcza w tych elementach, które nie mogą zostać sfinansowane z programu regionalnego. Komplementarność projektów w ramach obydwu programów daje szansę na pełne wykorzystanie potencjału opolskiej części pogranicza polsko-czeskiego, m.in. w zakresie współpracy służb ratowniczych, turystyki i kultury oraz zwiększania wymiany gospodarczej między gminami i regionami.

Podsumowując, podobnie jak w przypadku komplementarności wewnętrznej, potencjał realizacji projektów komplementarnych w ramach RPO WO 2007-2013 oraz innych programów Polityki Spójności 2007-2013 i Polityki Rolnej oraz Rybackiej 2007-2013 jest obiecujący. Jego efektywne wykorzystanie, dzięki bardzo korzystnym uzupełniającym się interwencjom w ramach programów, pozwala zarówno na realizację celów polityki regionalnej i polityk sektorowych państwa, jak i spójne z nimi i efektywne osiągnięcie celów strategii rozwoju województwa. Jednak, jak zaprezentowano w dalszej części opracowania, rzeczywista skala i zakres zachodzenia komplementarności zewnętrznej RPO WO 2007-2013 są zróżnicowane i w części obszarów nie w pełni wykorzystane.

⁹⁶ Działanie 1.1, 1.4 PO IG.

⁹⁷ Działanie 2.1 PO IG.

⁹⁸ Działania 7.1, 8.1, 8.2, 8.3 PO IG.

⁹⁹ Działanie 6.3, 6.4 PO IG.

¹⁰⁰ Priorytet II, Priorytet VIII, Działanie 6.2 PO KL.

¹⁰¹ Działanie 4.2, 8.2 PO KL.

¹⁰² Priorytet III, IV, IX PO KL.

¹⁰³ Działanie 2.3 PO KL.

¹⁰⁴ Oś Priorytetowa 1 PO WT RCz-RP.

¹⁰⁵ Oś Priorytetowa 2 PO WT RCz-RP.

¹⁰⁶ Oś Priorytetowa 3 PO WT RCz-RP.

3.2 Instrumenty zapewnienia komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013

Efektywnemu wykorzystaniu opisanego w poprzednim rozdziale potencjału komplementarności w ramach programów i projektów realizowanych w województwie opolskim, sprzyja zastosowanie narzędzi i rozwiązań wspierających planowanie i realizację komplementarności.

Narzędzia te z jednej strony pozwalają Instytucji Zarządzającej RPO WO 2007-2013 na faktyczną możliwość koordynacji i kierowania zintegrowanym podejściem do rozwoju z wykorzystaniem różnych planów i programów, z drugiej zaś motywują i zachęcają beneficjentów do kompleksowego podejścia do realizacji celów rozwojowych. W ramach programu regionalnego funkcjonuje szereg instrumentów zarówno instytucjonalnych, jak i systemowych, wspierających zachodzenie komplementarności między realizowanymi przedsięwzięciami.

3.2.1 Instytucjonalne instrumenty wsparcia komplementarności

Istotnym elementem zapewnienia realizacji zasady komplementarności w ramach programu jest planowanie i wdrożenie rozwiązań instytucjonalnych, które umożliwiają współpracę, wymianę informacji oraz kompleksową koordynację zakresu i poziomu realizacji przedsięwzięć w ramach funduszy europejskich w regionie.

Do najważniejszych narzędzi instytucjonalnych zapewnienia komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 w województwie opolskim należą:

- ✓ koncentracja zarządzania wdrażaniem 3 programów, w tym RPO WO 2007-2013, w jednym departamencie¹⁰⁷,
- ✓ obsługa projektów z zakresu przedsiębiorczości w ramach programu przez Instytucję Pośredniczącą II stopnia – Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki,
- ✓ powołanie *Zespołu ds. koordynacji funduszy unijnych w województwie opolskim*,
- ✓ aktywny udział przedstawicieli IZ RPO WO 2007-2013 w ponadregionalnych i krajowych gremiach, odpowiadających za realizację polityki rozwojowej,
- ✓ koordynacja i realizacja *Zintegrowanego planu komunikacji funduszy strukturalnych w województwie opolskim w latach 2007-2015*¹⁰⁸ oraz powołanie *Zespołu ds. opracowania i realizacji Zintegrowanego planu komunikacji funduszy strukturalnych w województwie opolskim w latach 2007-2015*,
- ✓ zintegrowanie dostępu do informacji na temat wszystkich programów realizowanych w ramach NSS 2007-2013 w jednym miejscu, tj. w każdym z 12 Punktów, funkcjonujących w ramach *Sieci Punktów Informacyjnych o funduszach europejskich w województwie opolskim*.

Departament Koordynacji Programów Operacyjnych UMWO to komórka integrująca realizację zadań z zakresu zarządzania i wdrażania 3 programów NSS 2007-2013. Do jego kompetencji zaliczają się m.in.:

- ✓ koordynacja poziomu wykorzystania funduszy strukturalnych oraz innych środków pomocowych w województwie opolskim poprzez sporządzanie kompleksowych, bieżących i okresowych analiz finansowych oraz rzeczowych,
- ✓ gromadzenie i analiza danych z systemów informatycznego monitorowania i kontroli finansowej funduszy strukturalnych oraz innych narzędzi informatycznych, wykorzystywanych w celu wdrażania programów operacyjnych,
- ✓ obsługa: procesu naboru, oceny, wyboru i wdrażania projektów w zakresie RPO WO 2007-2013, a także wybranych działań PO KL,
- ✓ koordynacja zadań realizowanych przez departamenty oraz jednostki organizacyjne w zakresie wdrażania programów, np.:
  - w zakresie RPO WO 2007-2013: bieżąca współpraca i kontrola realizacji przez departamenty UMWO projektów własnych Samorządu Województwa Opolskiego oraz nadzór nad Instytucją Pośredniczącą II stopnia w ramach programu tj. Opolskim Centrum Rozwoju Gospodarki,
  - w zakresie PO KL: bieżąca współpraca z Instytucją Zarządzającą programem oraz nadzór nad Instytucją Pośredniczącą II stopnia dla komponentu regionalnego PO KL, tj. Wojewódzkim Urzędem Pracy w Opolu,

¹⁰⁷ Zgodnie z *Regulaminem organizacyjnym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego* przyjętym Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 2163/2012 z dn. 30 kwietnia 2012 r. Departament Koordynacji Programów Operacyjnych realizuje zadania z zakresu wdrażania RPO WO 2007-2013, komponentu regionalnego PO KL 2007-2013 oraz PO WT Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013.

¹⁰⁸ Dokument przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 1727/2008 r. z 18 listopada 2008 r. z późn. zm.

- w zakresie PO WT RCz-RP: współpraca ze Wspólnym Sekretariatem Technicznym w Ołomuńcu, Koordynatorem Krajowym (MRR) i Instytucją Zarządzającą (MRR CZ) oraz prowadzenie Regionalnego Punktu Kontaktowego Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- w zakresie PROW 2007-2013: bieżąca współpraca i wymiana informacji z obszaru monitorowania realizacji programu,
- ✓ współpraca z innymi regionalnymi jednostkami wdrażającymi fundusze europejskie tj. WFOŚiGW, FRŚiWIL w Opolu (pełniąc funkcję RIF dla PO IG), Opolski Oddział ARIMR,
- ✓ prowadzenie Głównego Punktu Informacyjnego dla potencjalnych beneficjentów oraz beneficjentów końcowych funduszy strukturalnych (m. in. RPO WO 2007-2013, PO KL, PO WT RCz-RP),
- ✓ koordynacja wykorzystania pomocy technicznej (RPO WO 2007-2013, PO KL, PO WT RCz-RP, PO PT),
- ✓ obsługa procesu odwołań beneficjentów od wyniku naboru i oceny wniosku o dofinansowanie (RPO WO 2007-2013, PO KL),
- ✓ przyjmowanie, przechowywanie i udostępnianie dokumentów prawnego zabezpieczenia wykonania zobowiązań, wynikających z umów o dofinansowanie działań (RPO WO 2007-2013, PO KL).

Realizacja tak szerokiego spektrum zadań z zakresu zarządzania i wdrażania funduszy europejskich sprzyja komplementarności poprzez:

- ✓ zmniejszenie problemów z komunikacją i przepływem informacji pomiędzy instytucjami,
- ✓ usprawnienie przepływu informacji na temat podejmowanych działań, jak również działań planowanych do podjęcia,
- ✓ zachowanie jednolitego podejścia w kwestiach kluczowych, związanych z realizacją programów, w tym interpretacji istotnych sformułowań,
- ✓ zwiększenie efektywności kosztowej rozwiązań organizacyjnych i technicznych.

Powyższe elementy pozwalają na zastosowanie komplementarności już w początkowym etapie wdrażania środków europejskich oraz na odpowiednio wczesne zaplanowanie i modyfikowanie procesu dążenia do komplementarności.

Kolejnym elementem sprzyjającym realizacji zasady komplementarności jest przeniesienie wdrażania zadań z zakresu przedsiębiorczości i innowacji do Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki oraz powierzenie mu funkcji IP 2 RPO WO 2007-2013. OCRG jest jednostką Samorządu Województwa Opolskiego, której zadaniem jest kompleksowe wspieranie rozwoju gospodarczego w województwie, poprzez m.in.: wdrażanie Regionalnej Strategii Innowacji, obsługę inwestorów w ramach Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera, a także kompleksowe inicjowanie i wspieranie zmian strukturalnych w regionalnej gospodarce, które stanowią nieodłączny element regionalnej polityki rozwoju. Realizacja zadań w zakresie pośredniczenia we wdrażaniu działań mających na celu wzmocnienie potencjału gospodarczego regionu w ramach RPO WO 2007-2013 to jeden z elementów zapewniających synergię podejmowanych działań z ogólnym kierunkiem wspierania rozwoju gospodarczego w regionie oraz zapewniania dostępu do pełnej oferty, kierowanej do przedsiębiorców w jednym miejscu.

Ważnym narzędziem instytucjonalnym wspierającym realizację zasady komplementarności w obszarze funduszy europejskich w regionie jest powołanie *Zespołu ds. koordynacji funduszy unijnych w województwie opolskim*¹⁰⁹. W jego skład wchodzi przedstawiciele instytucji uczestniczących we wdrażaniu programów operacyjnych (2007-2013): RPO WO 2007-2013, PO IiŚ, PROW, PO KL, PO IG, PO WT RCz-RP. Spotkania Zespołu ukierunkowane są m.in. na:

- ✓ analizę i interpretację zapisów zawartych w dokumencie *Linia demarkacyjna pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej* oraz współpracę z KK NSRO w tym zakresie,
- ✓ identyfikację obszarów, w których przestrzeganie demarkacji jest szczególnie zagrożone,
- ✓ omówienie postępów w realizacji projektów z województwa opolskiego, składanych do programów krajowych 2007-2013,
- ✓ wypracowanie mechanizmów wymiany informacji pomiędzy beneficjentami w celu uniknięcia podwójnego finansowania tych samych operacji,
- ✓ wypracowanie form wymiany informacji o beneficjentach i projektach,
- ✓ omówienie działań informacyjnych i promocyjnych w zakresie funduszy europejskich

¹⁰⁹ Powołany Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 1937/2008 z dnia 3 czerwca 2008 r. w sprawie powołania Zespołu ds. koordynacji funduszy unijnych w województwie opolskim z późn. zm.

w województwie opolskim, ze szczególnym uwzględnieniem działań informacyjnych skierowanych do przedsiębiorców.

Głównym celem spotkań jest stworzenie warunków do prawidłowego i efektywnego wdrażania w województwie opolskim Programów Operacyjnych na lata 2007-2013. Spotkania te zwoływane są doraźnie, natomiast wymiana informacji prowadzona jest elektronicznie, w zależności od potrzeb. Do końca I kwartału 2012 roku zrealizowano 6 posiedzeń Zespołu.

Działaniami wspierającymi zapewnienie realizacji zasady komplementarności jest także uczestnictwo w innych gremiach, m.in. *Grupie roboczej ds. koordynacji i komplementarności* powołanej przez MRR¹¹⁰ oraz w grupach koordynujących wdrażanie innych programów realizowanych w ramach Narodowej Strategii Spójności 2007-2013, tj.:

- Grupa robocza ds. społeczeństwa obywatelskiego przy KK NSRO,
- Grupa robocza ds. polityki regionalnej przy KK NSRO,
- Komitet Monitorujący PO KL, w tym Grupy robocze ds. horyzontalnych i ds. komponentu regionalnego PO KL,
- Komitet Monitorujący PO PT,
- Komitet Monitorujący PO IiŚ,
- Komitet Monitorujący PO WT RCz-RP,
- Komitet ds. Kontroli i Audytu Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności,
- Międzyresortowy Zespół ds. programowania i wdrażania Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności UE.

W ramach każdej z tych grup Instytucja Zarządzająca pozyskuje informacje przydatne w realizacji RPO WO 2007-2013. Przykładowo udział przedstawicieli IZ RPO WO 2007-2013 w posiedzeniach *Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności* pozwala na włączenie regionu w dyskusję nad horyzontalnymi zagadnieniami związanymi z komplementarnością. Dodatkowo możliwość pracy w gremiach komitetów monitorujących inne programy operacyjne oraz w zespołach tematycznych pozwala na uzyskanie bieżących informacji dotyczących strategicznych decyzji w zakresie wdrażania poszczególnych programów, co z kolei umożliwi efektywne kreowanie komplementarnych względem nich rozwiązań w ramach RPO WO 2007-2013.

Kolejnym elementem istotnym dla zapewnienia komplementarności, związanym ze specyficznym obszarem komunikacji programów 2007-2013 jest przyjęcie przez Instytucję Zarządzającą RPO WO 2007-2013 wspólnego dokumentu strategicznego na poziomie regionu w zakresie informacji i promocji tj.: *Zintegrowanego planu komunikacji funduszy strukturalnych w województwie opolskim w latach 2007-2015*. Następnym etapem jest powołanie *Zespołu ds. opracowania i realizacji Zintegrowanego Planu Komunikacji Funduszy Strukturalnych w województwie opolskim w latach 2007-2015*, którego zadaniem jest zapewnienie koordynacji i synergii działań w zakresie informacji i promocji funduszy strukturalnych w regionie, w szczególności w zakresie:

- ✓ spójnej wizualizacji i stosowania spójnego przekazu w ramach realizowanych w województwie opolskim programów operacyjnych,
- ✓ wyznaczenia wspólnych kierunków komunikacji dla wszystkich instytucji i podmiotów, które w ramach pełniących funkcji lub realizowanych przedsięwzięć mają obowiązek prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych,
- ✓ określenia jednolitych zasad działania i lepszej koordynacji, celem uniknięcia powielania się zadań i przedsięwzięć w instytucjach, wyeliminowanie konfliktów kompetencyjnych, a tym samym zapewnienia wysokiej jakości polityki komunikacyjnej.

W obszarze polityki komunikacyjnej programu ważnym narzędziem wspierającym realizację komplementarności jest także zapewnienie dostępu do kompleksowej informacji na temat wszystkich programów Polityki Spójności 2007-2013 w jednym miejscu. Powyższy szeroki zakres usług informacyjnych świadczony jest przez powołaną w porozumieniu z MRR *Sieć Punktów Informacyjnych o funduszach europejskich w województwie opolskim*¹¹¹. W każdym z 12 Punktów Informacyjnych, działających we wszystkich powiatach regionu oraz w Opolu, obecni i potencjalni beneficjenci mogą uzyskać informacje o różnorodnych możliwościach finansowania przedsięwzięć w ramach dostępnych programów,

¹¹⁰ Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności została omówiona szerzej w podrozdziale 1.3.1. niniejszej publikacji.

¹¹¹ Porozumienie nr DIP/DEF-VIII/POPT/04/529/08/10 w sprawie funkcjonowania na terenie województwa opolskiego Systemu Informacji o Funduszach Europejskich, zawartego w dniu 5 lipca 2010 r. pomiędzy Ministrem Rozwoju Regionalnego a Województwem Opolskim z późn. zm.

w tym o możliwości pozyskania środków na realizację danego zadania z kilku źródeł w zależności od zakresu i czasu realizacji przedsięwzięcia.

3.2.2 Systemowe i prawne mechanizmy zapewnienia komplementarności wewnątrz RPO WO 2007-2013

Oprócz wprowadzenia przez Instytucję Zarządzającą programem odpowiednich rozwiązań instytucjonalnych, wdrażanie zasady komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 obejmuje szeroki zakres rozwiązań prawnych i systemowych, dotyczących zarówno zapisów w dokumentach programowych oraz właściwych dokumentach wykonawczych, jak również zastosowanie mechanizmów uwzględniających lub premiujących komplementarność na poszczególnych etapach wdrażania programu.

W ramach RPO WO 2007-2013 realizacja komplementarności jest uregulowana w szczególności w następujących dokumentach:

Dokumenty programowe

Odniesienie do zasady komplementarności jako jednej z podstawowych zasad horyzontalnych, stosowanych przy realizacji RPO WO 2007-2013 zostało literalnie wpisane w treść *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013*. Zapisy w tym zakresie można znaleźć m.in.:

- ✓ we wstępie do programu, gdzie deklarowane jest zapewnienie komplementarności i spójności RPO WO 2007-2013 z innymi programami realizowanymi w ramach NSRO 2007-2013¹¹²;
- ✓ w przywołaniu zasad realizacji celów RPO WO 2007-2013, gdzie wskazano ogólny sposób interpretacji zasady komplementarności w ramach programu¹¹³;
- ✓ w rozdziale 2.6 *Komplementarność działań RPO WO 2007-2013 z programami finansowanymi ze środków polityki spójności oraz z programami finansowanymi z EFRROW i EFR*, gdzie opisano zakres występowania komplementarności programu z innymi programami NSRO 2007-2013 oraz programami współfinansowanymi z EFRROW i EFR¹¹⁴;
- ✓ w opisach osi priorytetowych RPO WO 2007-2013, gdzie szczegółowo wskazano komplementarność w ramach poszczególnych osi z programami Polityki Spójności oraz Polityki Rolnej i Rybackiej 2007-2013¹¹⁵.

Wskazane powyżej odniesienia do komplementarności znajdują swoje odzwierciedlenie i uzupełnienie w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych RPO WO 2007-2013*, m.in.:

- ✓ w rozdziale 2.7 *Demarkacja i komplementarność działań RPO WO 2007-2013 z programami finansowanymi ze środków polityki spójności z EFRROW i EFR*, gdzie opisano zasady demarkacji programu z innymi programami NSRO 2007-2013 oraz programami współfinansowanymi z EFRROW i EFR¹¹⁶;
- ✓ w kartach działań i poddziałań w ramach programu, gdzie każdorazowo w pkt. 14 *Komplementarność z innymi działaniami i priorytetami* wskazywano konkretne priorytety i działania w ramach innych programów, które dają możliwość zachodzenia komplementarności;
- ✓ w słowniczku pojęć¹¹⁷.

Vademecum dla beneficjentów RPO WO 2007-2013

Istotnym dokumentem przekładającym ogólne zasady realizacji komplementarności, wskazane w dokumentach programowych, na poziom poszczególnych przedsięwzięć dofinansowanych w ramach programu, jest przygotowane przez Instytucję Zarządzającą: *Vademecum dla beneficjentów RPO WO 2007-2013 (Tom I)*¹¹⁸, które zawiera wytyczne dla potencjalnych beneficjentów w zakresie opracowania dokumentacji aplikacyjnej w ramach RPO WO 2007-2013.

¹¹² *Regionalny Program Operacyjny...*, dz. cyt., s. 8-9.

¹¹³ Tamże, s. 100.

¹¹⁴ Tamże, s. 109-110.

¹¹⁵ Tamże, s. 119-122 (1 Oś priorytetowa), 128-129 (2 Oś priorytetowa), 134-135 (3 Oś priorytetowa), 142-144 (4 Oś priorytetowa), 152-153 (5 Oś priorytetowa), 158-160 (6 Oś priorytetowa), 164 (7 Oś priorytetowa).

¹¹⁶ *Szczegółowy opis osi priorytetowych...*, dz. cyt., s. 31.

¹¹⁷ *Szczegółowy opis osi priorytetowych...*, dz. cyt., s. 172.

¹¹⁸ Dokument pn. *Vademecum dla beneficjentów RPO WO 2007-2013. Tom I*, Wersja nr 15, przyjęta Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 2064/2012 z dnia 3 kwietnia 2012 r. Dokument jest dostępny na stronie programu www.rpo.opolskie.pl w zakładce *Przygotowanie projektu*.

W pierwszym tomie Vademecum IZ zamieściła rozdział dot. komplementarności projektu, który stanowi punkt odniesienia i instruktaż dla wnioskodawców w zakresie rodzajów i sposobów realizacji komplementarności, charakterystyki projektów komplementarnych, a także czynników sprzyjających oraz opisy barier powstających w realizacji projektów komplementarnych.

Ogólne zapisy w zakresie uwzględnienia zasady komplementarności znajdują swoje odzwierciedlenie w odpowiednich punktach dokumentacji konkursowej.

Wniosek o dofinansowanie projektu w ramach RPO WO 2007-2013

Uwzględnienie przez potencjalnego beneficjenta RPO WO 2007-2013 w dokumentacji aplikacyjnej komplementarności składanego projektu z innymi przedsięwzięciami realizowanymi, np. ze środków funduszy europejskich, jest jednym z elementów branych pod uwagę przy ocenie projektu. Dlatego formularze oraz narzędzia elektroniczne dotyczące przygotowania projektu i opracowania wniosku o dofinansowanie zawierają odpowiednie punkty umożliwiające opisanie planowanej komplementarności projektu z innymi przedsięwzięciami. Uwzględnienie realizacji zasady komplementarności przy planowaniu projektu można wykazać w następujących pozycjach:

- ✓ w formularzu wniosku o dofinansowanie w ramach RPO WO 2007-2013, gdzie komplementarność uwzględniana jest w formie deklaracji w punkcie 2.4 (Doświadczenie przy realizacji projektów o podobnym charakterze/powiązanie projektu z szerszą koncepcją rozwojową). W elektronicznej wersji formularza deklaracja doświadczenia lub wizji rozwojowej uruchamia w Generatorze Wniosków tabelę, w której wnioskodawca identyfikuje projekty komplementarne oraz każdorazowo uzasadnia komplementarność. Okna te mają charakter otwarty – wnioskodawca ma pełną dowolność w zakresie wpisywanych w nich informacji, będąc ograniczonym jedynie limitem znaków. Najczęściej w tym punkcie wpisywane są dane urzędowe o projektach i krótkie opisy przedsięwzięcia (np. celu projektu);
- ✓ w odwołującym się wprost do określenia „komplementarność” dokumencie Studium Wykonalności Inwestycji (SWI), w którym w części 1.6 wnioskodawca wykazuje komplementarność projektu z innymi działaniami/programami. Również w tym przypadku wnioskodawcy mają swobodę w zakresie rodzaju wpisywanych danych i informacji. Dodatkowo nie ma tu ograniczeń w zakresie objętości tekstu. Do złożenia SWI nie są zobowiązani wnioskodawcy w ramach działań/poddziałań: 1.1.2, 1.2, 1.3.2 oraz 1.4.1 – zamiast SWI składają oni biznesplan, który jednak nie odnosi się bezpośrednio do kwestii komplementarności.

Powyższy, wskazany przez wnioskodawcę w dokumentacji aplikacyjnej, zakres informacji stanowi przedmiot analizy i oceny merytorycznej, dokonywanej przez członków Komisji Oceny Projektów na II etapie procedury oceny wniosków o dofinansowanie. W zależności od przyjętych kryteriów wyboru operacji do dofinansowania informacje te mają większy lub mniejszy wpływ na ostateczny wybór projektu do dofinansowania.

Kryteria wyboru projektów

Jednym z ważniejszych mechanizmów zapewniania komplementarności w ramach programu jest premiowanie i wybór do dofinansowania przedsięwzięć, których rezultaty mogą w synergiczny sposób oddziaływać z innymi, realizowanymi w województwie, projektami. Wśród nich można wyróżnić: kryteria bezpośrednie, które wprost wskazują na komplementarność z innymi projektami i są premiowane przy ocenie i wyborze projektów do dofinansowania oraz kryteria pośrednie, których zadaniem jest dążenie do zapewnienia spójności i zgodności dofinansowanych projektów z celami szerszych koncepcji i strategii sektorowych, obowiązujących w regionie poprzez priorytetowe traktowanie tego rodzaju przedsięwzięć przy ocenie i podejmowaniu decyzji o dofinansowaniu.

Kryteria wyboru projektów bezpośrednio odnoszące się do komplementarności

Zapewnienie komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 poprzez zastosowanie punktowych merytorycznych kryteriów wyboru projektów, premiujących projekty o charakterze kompleksowym, zintegrowanym lub komplementarnych z innymi przedsięwzięciami, występuje w ramach 8 działań i poddziałań programu.

Obecnie kryteria wyboru projektów uwzględniające komplementarność¹¹⁹ są stosowane w takich obszarach, jak: wsparcie instytucji otoczenia biznesu, turystyka, infrastruktura drogowa, rewitalizacja i zagospodarowanie terenów zdegradowanych. Swoim zasięgiem obejmują one następujące działania i poddziałania:

- ✓ w obszarze wsparcia instytucji otoczenia biznesu i klastrów:
  - poddziałanie 1.1.1 *Wsparcie instytucji otoczenia biznesu*
    - nazwa kryterium: komplementarność projektu z innymi projektami współfinansowanymi ze środków unijnych,
    - waga kryterium: 2,
    - punktacja: od 0 do 3 pkt., w zależności od liczby projektów komplementarnych z projektem ocenianym;
  - ✓ w obszarze turystyki:
    - poddziałanie 1.4.1 *Wsparcie usług turystycznych i rekreacyjno-sportowych świadczonych przez przedsiębiorstwa*
      - nazwa kryterium: komplementarność z istniejącą ofertą turystyczną na danym obszarze,
      - waga kryterium: 3,
      - punktacja: od 1 do 3 pkt., w zależności od stopnia kompleksowości projektu;
    - poddziałanie 1.4.2 *Usługi turystyczne i rekreacyjno-sportowe świadczone przez sektor publiczny*
      - nazwa kryterium: komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami,
      - waga kryterium: 2,
      - punktacja: od 1 do 2 w zależności od kompleksowości rozwiązań obszarowych;
  - ✓ w obszarze infrastruktury drogowej:
    - poddziałanie 3.1.1 *Drogi regionalne* i poddziałanie 3.1.2 *Drogi lokalne*
      - nazwa kryterium: *komplementarność projektu z innymi projektami realizowanymi od 2004 r.*,
      - waga kryterium: 2,
      - punktacja: od 1 do 3 pkt., w zależności od etapu realizacji inwestycji oraz zaangażowania środków zewnętrznych i własnych;
    - działanie 3.2 *Transport publiczny*
      - nazwa kryterium: komplementarność projektu z innymi zakupami autobusów szynowych od 2003 r.,
      - waga kryterium: 3,
      - punktacja: od 1 do 4 pkt., w zależności od liczby zakupionych autobusów szynowych;
  - ✓ w obszarze rewitalizacji i zagospodarowania terenów zdegradowanych:
    - działanie 6.1 *Rewitalizacja obszarów miejskich*
      - nazwa kryterium: komplementarność i ciągłość projektu,
      - waga kryterium: 2,
      - punktacja: od 1 do 2 pkt., w zależności od komplementarności z wcześniej zrealizowanymi przedsięwzięciami;
    - działanie 6.2 *Zagospodarowanie terenów zdegradowanych*
      - nazwa kryterium: komplementarność projektu,
      - waga kryterium: 1,
      - punktacja: od 1 do 3 pkt., w zależności od stopnia kompleksowości projektu;

W związku z faktem, że kryteria te są punktowane, wskazanie przez beneficjenta komplementarności ma wpływ na pozycję, jaką zajmie dany projekt na liście rankingowej. Ma to zachęcić beneficjentów do realizacji projektów komplementarnych i bezpośrednio wpłynąć na zapewnienie komplementarności.

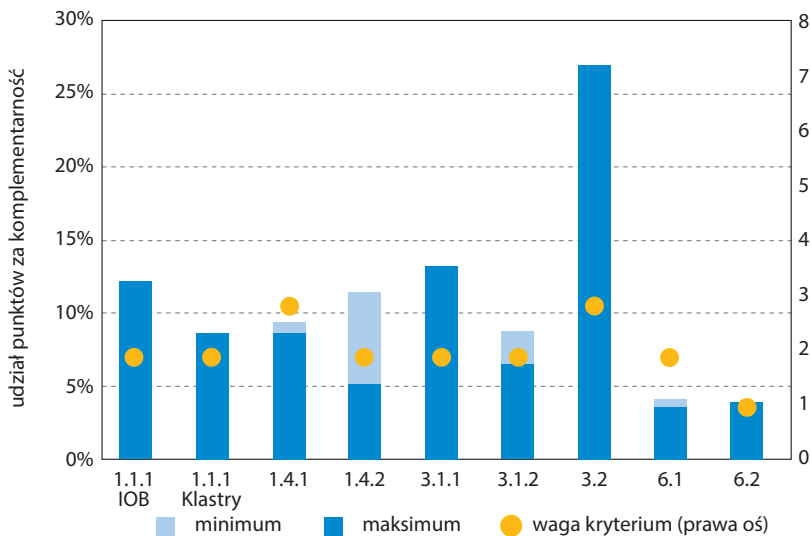
Wpływ kryteriów premiujących komplementarność projektów w ramach RPO WO 2007-2013 na końcowy wynik oceny przedsięwzięcia jest dość zróżnicowany i zależy od działania/poddziałania którego dotyczy.

Największy nacisk na występowanie komplementarności między przedsięwzięciami położono w poddziałaniu 3.2 *Transport publiczny* RPO WO 2007-2013 w zakresie zakupu taboru kolejowego dla połączeń regionalnych. Komplementarność jest tutaj jednym z trzech kryteriów branych pod uwagę przy wyborze projektów, przy tym stosunkowo wysoko punktowanym i o dużej wadze dla ostatecznego wyniku oceny. Ma to związek ze specyfiką tego rodzaju projektów, które są realizowane głównie przez Samorząd Województwa Opolskiego.

¹¹⁹ Zgodnie z Załącznikiem nr 5 *Kryteria wyboru projektów (wyboru finansowanych operacji) w ramach RPO WO 2007-2013 do Szczegółowego opisu osi priorytetowych RPO WO 2007-2013 z 30 marca 2012 r., wersja 38.*

W pozostałych działaniach i poddziałaniach kryterium komplementarności ma mniejsze znaczenie: udział punktów za komplementarność w łącznej końcowej punktacji projektów mieści się pomiędzy poziomem ok. 4% dla projektów dotyczących rewitalizacji, a ponad 25% dla projektów dotyczących transportu publicznego.

Wykres 2. Punktowy udział kryterium komplementarności w działaniach/poddziałaniach RPO WO 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu końcowego *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 45.

Kryteria wyboru projektów pośrednio związane z komplementarnością

W ramach kryteriów wyboru projektów stosuje się również mechanizmy zapewnienia komplementarności pośredniej, tj. narzędzia, które tworzą otoczenie do zapewnienia komplementarności. Przykładem są tutaj poniższe kryteria wyboru projektów, dotyczące następujących obszarów:

✓ obszar infrastruktury wodno-ściekowej i gospodarki odpadami:

poddziałanie 4.1 *Infrastruktura wodno-ściekowa i gospodarka odpadami*

– nazwa kryterium: lokalizacja projektu na obszarze „wrażliwym”,

– waga kryterium: 4,

– punktacja: od 1 do 4 pkt., w zależności od lokalizacji projektu na obszarach m.in. Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 333 Opole – Zawadzkie, Natura 2000, w zlewniach powyżej zbiorników retencyjnych;

Podobna sytuacja ma miejsce w obszarze badawczo-rozwojowym i innowacyjności w ramach RPO WO 2007-2013, gdzie dodatkowe punkty mogą otrzymać przedsiębiorcy i instytucje realizujące projekty z branży wskazanej przez FORESIGHT Województwa Opolskiego¹²⁰:

✓ obszar wsparcia badań i rozwoju oraz innowacyjności:

poddziałanie 1.3.1 *Wsparcie sektora B+R oraz innowacji na rzecz przedsiębiorstw*

– nazwa kryterium: projekt realizowany na rzecz przedsiębiorstw z branży wskazanej przez FORESIGHT Województwa Opolskiego,

– waga kryterium: 2,

– punktacja: od 1 do 2 pkt., w zależności od realizacji projektu dla branż wskazanych w dokumencie FORESIGHT Województwa Opolskiego;

poddziałanie 1.3.2 *Inwestycje w innowacje w przedsiębiorstwach*

– nazwa kryterium: projekt realizowany przez podmiot z branży wskazanej przez FORESIGHT

¹²⁰ Dokument pn.: *Województwo opolskie regionem zrównoważonego rozwoju - Foresight regionalny do 2020 roku. Metody badawcze i najlepsze praktyki*, pod red. K. Malika, Politechnika Opolska, 2008.

- Województwa Opolskiego,
- waga kryterium: 2,
  - punktacja: od 1 do 2 pkt., w zależności od realizacji projektu przez przedsiębiorstwo z branż wskazanych w dokumencie FORESIGHT Województwa Opolskiego.

3.2.3 Analiza i ocena komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013

Obowiązek analizy i oceny zapewniania komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 wynika bezpośrednio z zapisów wspólnotowych¹²¹. Instytucja Zarządzająca opisuje w swoim rocznym sprawozdaniu zakres zachodzenia komplementarności w ramach programu. Ponadto celem szczegółowej analizy zagadnienia IZ może realizować badania ewaluacyjne służące wprowadzeniu usprawnień i modyfikacji w jego realizacji.

Opis realizacji komplementarności w sprawozdaniu rocznym RPO WO 2007-2013

Podstawowym narzędziem prezentowania poziomu i zakresu wdrażania komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 są sprawozdania roczne z realizacji programu. W związku z brakiem szczegółowej instrukcji w zakresie sposobu sprawozdawania realizacji zasady komplementarności każda IZ początkowo podchodziła do tego zagadnienia indywidualnie. Spójna, wspólna dla wszystkich IZ propozycja zawartości sprawozdania została wskazana przez *Grupę roboczą ds. koordynacji i komplementarności* przy KK NSRO i przekazana do IZ RPO WO 2007-2013 wraz z instrukcją do raportu rocznego z wdrażania programu operacyjnego w 2009 r. Dokument o charakterze pomocniczym pn.: *Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie i koordynację PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań*¹²² miał na celu przybliżyć osobom przygotowującym sprawozdanie roczne w poszczególnych IZ PO/RPO, jakie mechanizmy i narzędzia sprzyjające zapewnieniu koordynacji i komplementarności należy opisać, aby wypełnić właściwe zapisy rozporządzeń.

Mając na względzie wypracowaną dotychczas – w oparciu o dokumenty oraz dostępne dane i analizy – praktykę w sporządzanych przez IZ RPO WO 2007-2013 sprawozdaniach rocznych z wdrażania programu, zawiera się między innymi informacje na temat: instytucji i grup zapewniających koordynację i komplementarności wsparcia w województwie opolskim, przyjętych mechanizmów służących zapewnieniu koordynacji i komplementarności, a także konkretnych przykładów projektów komplementarnych (załącznik nr XI do sprawozdania). Sprawozdania przyjmowane są Uchwałami *Komitetu Monitorującego RPO WO 2007-2013*, a następnie przekazywane do akceptacji Komisji Europejskiej. Po uzyskaniu akceptacji sprawozdania rocznego Instytucja Zarządzająca publikuje jego treść na stronie internetowej programu¹²³.

Ewaluacja komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013

Istotnym elementem weryfikacji i oceny komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013 jest analiza jakościowa, realizowana w ramach badań ewaluacyjnych. Pozwala ona na dokonanie oceny skuteczności mechanizmów zapewniających realizację komplementarności w ramach programu, zdiagnozowanie słabych i mocnych punktów istniejących rozwiązań oraz wprowadzenie odpowiednich modyfikacji dla lepszego zapewnienia komplementarności, a tym samym zwiększenia efektów interwencji w ramach programu.

Instytucja Zarządzająca RPO WO 2007-2013 zrealizowała badanie ewaluacyjne w zakresie komplementarności w 2011 r.¹²⁴. Inspiracją do jego realizacji były m.in. potrzeba identyfikacji poziomu zachodzenia komplementarności między programami i projektami realizowanymi w województwie opolskim oraz wypracowanie rozwiązań usprawniających jej realizację w obecnym i nowym okresie programowania po 2013 r.¹²⁵.

¹²¹ Zgodnie z zapisami punktu 2.6 zał. XVIII do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 w sprawozdaniach rocznych i końcowym (zgodnie z zapisami art. 9 ust. 4 ww. rozporządzenia (WE) nr 1083/2006), należy zawrzeć informacje dotyczące komplementarności programu z innymi instrumentami.

¹²² Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie i koordynację PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań zostały szerzej opisane w podrozdziale 1.3.2 niniejszej publikacji.

¹²³ Sprawozdanie roczne z wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 zamieszczane jest na stronie internetowej www.rpo.opolskie.pl, w zakładce *Sprawozdawczość i monitoring*.

¹²⁴ *Okresowy plan ewaluacji RPO WO 2007-2013 na rok 2011* przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 163/2010 z dnia 29 grudnia 2010 r. zmieniony uchwałą nr 694/2011 z dnia 16 maja 2011 r.

¹²⁵ Badanie ewaluacyjne pn.: *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim*, zostało opisane szerzej w 2 rozdziale niniejszej publikacji.

3.3 Komplementarność projektów w ramach RPO WO 2007-2013

Opisany w pierwszym podrozdziale niniejszego rozdziału potencjał zachodzenia komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej w ramach RPO WO 2007-2013, poprzez wdrożenie na przestrzeni lat 2007-2011 odpowiednich rozwiązań instytucjonalnych, systemowych i organizacyjnych, zaowocował wystąpieniem w ramach programu wielu przykładów komplementarności o zróżnicowanej skali oddziaływania, przebiegających na wielu obszarach i płaszczyznach. Ogólny poziom wykorzystania możliwości w zakresie realizacji projektów komplementarnych charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem zarówno w obszarach tematycznych, jak i w przestrzeni i nadal pozostawia szerokie pole do działania.

3.3.1 Komplementarność w ramach RPO WO 2007-2013 w ujęciu tematycznym

Na poziomie całego RPO WO 2007-2013 odsetek projektów, w których deklarowana jest komplementarność, wynosi 37%¹²⁶. W podziale na działania i poddziałania wyraźnie obserwuje się zróżnicowanie poziomu występowania komplementarności.

Wykres obok prezentuje odsetek projektów komplementarnych w każdym działaniu/poddziałaniu, przy uwzględnieniu łącznej liczby projektów realizowanych w ramach każdego z nich. Wynika z niego, iż największym poziomem komplementarności charakteryzują się inwestycje w obszarach badań i rozwoju, infrastruktury ICT i transportu publicznego. Z uwagi na znaczną liczbę realizowanych projektów wysoka komplementarność charakteryzuje również inne obszary, tj. drogi regionalne i lokalne, turystykę, infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, termomodernizację, infrastrukturę edukacyjną i rewitalizację.

Komplementarność we wskazanych obszarach tematycznych jest szczególnie istotna z punktu widzenia osiągnięcia celów RPO WO 2007-2013, a także – pośrednio – celów rozwojowych, wskazanych w strategii województwa opolskiego, która obecnie kładzie nacisk na ujęcie sektorowe, jak również strategiach tematycznych np. dotyczących innowacyjności tj. Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego¹²⁷.

W obszarze badań i rozwoju komplementarność pozwala na kompleksowe zdynamizowanie rozwoju ośrodków badawczych oraz przyczynia się do wzmocnienia potencjalnej przewagi konkurencyjnej regionu. Szczególnie wyrazistym przykładem są tutaj inwestycje w branży chemicznej, silnie rozwiniętej w województwie opolskim.

Inwestycje infrastrukturalne w obszarze B+R realizowane są przez 4 podmioty: Politechnikę Opolską (11 z 18 projektów), Uniwersytet Opolski, Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej, „Błachownia” w Kędzierzynie-Koźlu oraz Instytut Ceramiki i Materiałów Budowlanych – Oddział Inżynierii Procesowej i Środowiska w Opolu¹²⁸.

W zakresie infrastruktury ICT występowanie komplementarności umożliwia zwiększenie potencjalnych efektów wsparcia, szczególnie w przypadku e-usług. Kluczową rolę odgrywają rozwiązania systemowe, które charakteryzują się wysoką kompleksowością. W okresie objętym ewaluacją zrealizowano łącznie 24 projekty, z których większość przez podmioty z Opola. Ciekawym przykładem komplementarności w obszarze ICT jest realizowany przez Samorząd Województwa Opolskiego projekt „Opolska e-szkoła – szkoła ku przyszłości”, którym objęto 111 placówek edukacyjnych w 53 gminach¹²⁹.

W obszarze transportu regionalnego i lokalnego realizacja zasady komplementarności jest najłatwiej obserwowalna. Stosunkowo wysoka spójność komunikacyjna w regionie stanowi jeden z kluczowych warunków rozwoju społeczno-gospodarczego. W tym kontekście, warto zwrócić uwagę na inwestycje infrastrukturalne okalające tereny inwestycyjne (m.in. w Gminach Ujazd, Bierawa czy Popielów), szczególnie SAG Olszowa. Stworzona tam sieć połączeń stanowić będzie podstawę do kolejnych inwestycji i rosnącej komplementarności¹³⁰.

W sektorze turystyki szczególnie istotne jest uzupełnianie się projektów realizowanych przez podmioty publiczne, których celem jest stworzenie odpowiedniej infrastruktury, z usługami

¹²⁶ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 54. (Wyczerpano dokonano w oparciu o liczbę umów dla projektów, w których beneficjenci w punkcie 2.4 dokumentacji aplikacyjnej zadeklarowali i opisali zachodzenie komplementarności [343 projekty] w stosunku do łącznej liczby umów zawartych w ramach programu na dzień 31 grudnia 2010 r.).

¹²⁷ K. Malik, *Monitoring and evaluation of implementation of the Regional Innovation Strategy for the Opolskie Voivodeship*, [w:] *Evaluation in the regional development policy*, pod red. K. Heffnera i K. Malika, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2010, s. 14-16.

¹²⁸ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 70-71.

¹²⁹ Tamże, s. 75.

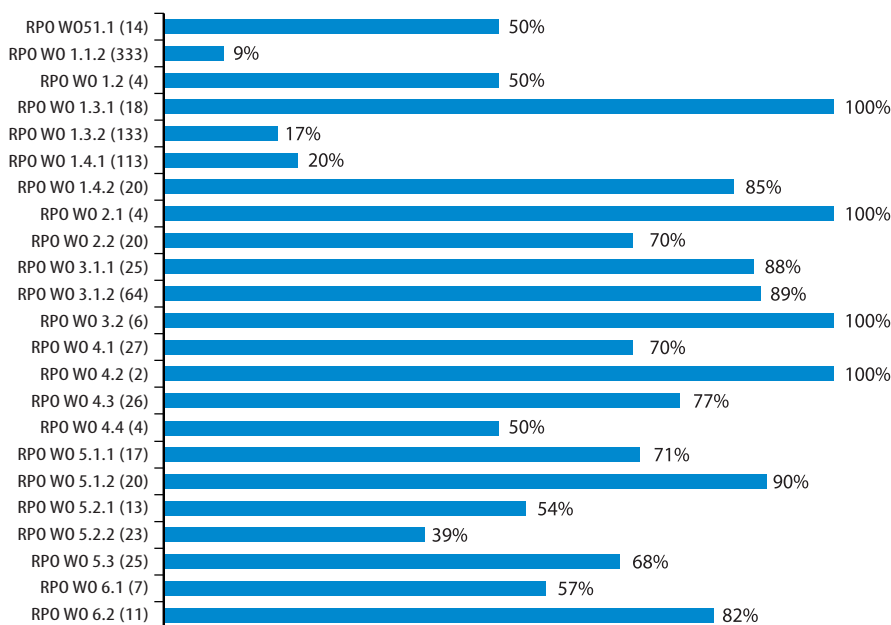
¹³⁰ Tamże, s. 77-80.

świadczonymi przez sektor prywatny, a także wyraźna koncentracja (podmiotów prywatnych) na rozwoju oferty turystyki biznesowej, zarówno pod względem bazy noclegowej, jak i konferencyjnej. Zapewnieniu komplementarności projektów sprzyja ich koncentracja na obszarach przestrzennych, zwłaszcza tych o wysokiej atrakcyjności turystycznej np.: w większych miastach (turystyka biznesowa i kulturowa) Dolinie Małej Panwi oraz okolicach Góry Św. Anny (turystyka weekendowa, turystyka sakralna) czy Górach Opawskich (turystyka rekreacyjna)¹³¹.

Z kolei w zakresie infrastruktury edukacyjnej wysoki stopień komplementarności realizowanych przedsięwzięć pozwala na wystąpienie efektu synergii zarówno w dłuższym horyzoncie czasowym, jak i między różnymi poziomami nauczania. Komplementarność w tym obszarze pozwala poprawić stan infrastruktury placówek oświatowych poprzez tworzenie dogodnych warunków do prowadzenia zajęć, a także daje szansę realizacji projektów „miękkich”, umożliwiających lepsze dopasowanie zakresu nauczania do potrzeb regionalnego rynku pracy. Wysoką komplementarność projektów można szczególnie zaobserwować w odniesieniu do stolicy województwa, zaś w dalszej kolejności w Nysie, Prudniku, Kędzierzynie-Koźlu oraz Strzelcach Opolskich¹³².

Wykres 3. Udział projektów w których zadeklarowano komplementarność w stosunku do liczby wszystkich realizowanych inwestycji - działania i poddziałania RPO WO 2007-2013

Objaśnienie: Wartość w nawiasie oznacza liczbę wszystkich realizowanych projektów w ramach RPO WO 2007-2013.

Źródło: Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 55.

Szczególnym potencjałem występowania komplementarności charakteryzuje się obszar rewitalizacji. Realizowane w jego ramach projekty pozwalają na osiągnięcie ponadprzeciętnych efektów synergii w zakresie zwiększenia atrakcyjności gospodarczej i turystycznej miast czy podniesienia poziomu życia mieszkańców. W ramach RPO WO 2007-2013 na uwagę zasługuje podejście do komplementarności realizowane w Nysie, gdzie na przestrzeni wielu lat konsekwentnie realizowane są inwestycje w zakresie poprawy stanu terenów i infrastruktury publicznej oraz w Prudniku, gdzie obserwować można przykłady strategicznego podejścia do problemów rozwoju miasta, m.in. kolejne inwestycje w Prudniku, dotyczące rewitalizacji infrastruktury śródmieścia tego miasta¹³³.

¹³¹ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 72-74.

¹³² Tamże, s. 83.

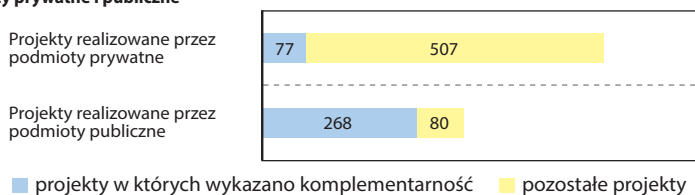
¹³³ Tamże, s. 90-93.

Najciekawsze przykłady komplementarności tematycznej zostały zaprezentowane w rozdziale czwartym niniejszej publikacji.

3.3.2 Komplementarność w ramach RPO WO 2007-2013 w ujęciu sektorowym

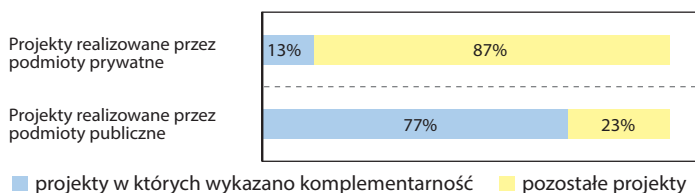
Projekty komplementarne dominują wśród inwestycji realizowanych przez podmioty publiczne. Podmioty prywatne, ze względu na mniejszą trwałość instytucjonalną oraz nieregularne przychody, zdecydowanie rzadziej deklarują komplementarność, zwykle też o mniejszym zakresie¹³⁴. W skali całego Programu podmioty prywatne realizują 77% inwestycji, jednak komplementarność zadeklarowano jedynie w 13% wszystkich projektów¹³⁵.

Wykres 4. Proporcja projektów komplementarnych do pozostałych projektów – liczba projektów realizowanych przez podmioty prywatne i publiczne¹³⁶

Źródło: Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 56.

Wykres 5. Proporcja projektów komplementarnych do pozostałych projektów – udział projektów realizowanych przez podmioty prywatne i publiczne

Źródło: Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 56.

Poziom komplementarności przedsięwzięć prywatnych jest zdecydowanie za niski w stosunku do rosnącej roli podmiotów gospodarczych w kreowaniu rozwoju gospodarczego regionu. Należy dążyć do zwiększenia zaangażowania środków prywatnych w realizację lokalnych i regionalnych celów rozwojowych, a także zachęcać przedsiębiorców do szerszego wykorzystania nowo wytworzonej czy zmodernizowanej infrastruktury, np. w obszarze transferu wiedzy i technologii, zagospodarowania stref aktywności gospodarczej czy uzupełniania oferty turystycznej na obszarach o wysokiej atrakcyjności.

Ciekawym i wartym popularyzacji przykładem zastosowania komplementarności w sektorze prywatnym jest przedsiębiorstwo „NARZĘDZIOWNIA”, które konsekwentnie realizuje swoją strategię rozwojową ze środków przedakcesyjnych (PHARE 2002 SSG), następnie ze środków unijnych przeznaczonych na perspektywę 2004-2006 (SPO WKP 2004-2006), a obecnie ze środków RPO WO 2007-2013. Dzięki konsekwentnie realizowanym w kolejnych okresach programowania działaniom przedsiębiorstwo utrzymuje wysoką innowacyjność, jest konkurencyjne na rynku, a wytwarzane produkty mają wysoki stopień zaawansowania technologicznego i znajdują nabywców w kraju i zagranicą.

¹³⁴ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 12.

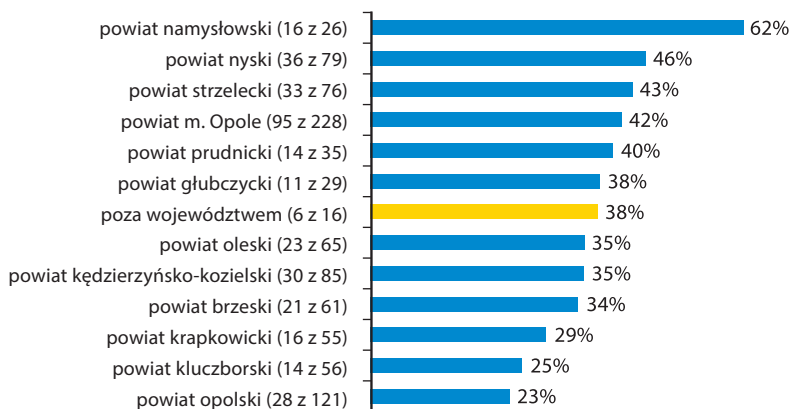
¹³⁵ Tamże, s. 56.

¹³⁶ Podział określony na podstawie informacji o typie beneficjenta, zawartych w danych ze sprawozdawczości RPO WO 2007-2013.

3.3.3 Komplementarność w ramach RPO WO 2007-2013 w ujęciu przestrzennym

Analizując komplementarność w ujęciu przestrzennym, można zauważyć, iż największą liczbę projektów komplementarnych odnotowano w Opolu, jednak uwzględniając ogólną liczbę realizowanych inwestycji, największe nasycenie projektami komplementarnymi (w stosunku do wszystkich realizowanych inwestycji), występuje w gminach powiatów namysłowskiego (62%), nyskiego (46%), strzeleckiego (43%), miasta Opole (42%) oraz prudnickiego (40%)¹³⁷, co zaprezentowano na poniższym wykresie:

Wykres nr 6. Liczba projektów komplementarnych w RPO WO 2007 -2013 - powiaty

Objaśnienie: Liczby w nawiasach oznaczają liczbę wszystkich projektów realizowanych na terenie danego powiatu.

Źródło: Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 61.

Zaprezentowane ujęcie przestrzenne występowania komplementarności pokazuje w pewnym stopniu zdolność i umiejętność beneficjentów RPO WO 2007-2013 z różnych powiatów regionu do uwzględniania zrealizowanych wcześniej lub realizowanych obecnie na ich terenie lub w ich jednostce inwestycji w szerszych planach rozwojowych. Podejście terytorialne w kolejnej perspektywie programowania – po 2013 r. – będzie miało coraz większe znaczenie, a umiejętność zintegrowanego podejścia do realizacji różnorodnych zadań na danym terytorium czy w danym obszarze funkcjonalnym pozwoli na zwiększenie efektywności pozyskanych środków finansowych.

W ramach RPO WO 2007-2013 stosunkowo silne występowanie komplementarności przestrzennej między przedsięwzięciami można zaobserwować na obszarach miejskich (głównie tych, dla których przygotowano Lokalne Plany Rewitalizacji w ramach RPO WO 2007-2013), na obszarach atrakcyjnych turystycznie (np. Dolina Małej Panwi, Góry Opawskie) i obszarach aktywnych gospodarczo np. specjalne strefy ekonomiczne.

3.3.4 Typy komplementarności w ramach RPO WO 2007-2013

Dokonując analizy komplementarności w podziale na główne jej typy, można zaobserwować, iż najczęściej występującym typem komplementarności jest komplementarność: wewnątrzfunduszo- wa (71% projektów), międzyprogramowa w ramach EFRR (62%) i, głównie za sprawą popularności ZPORR, międzyokresowa (55%). Szczegółowe dane dotyczące procentowego udziału różnych typów komplementarności w ramach poszczególnych działań i poddziałań programu prezentuje tabela 3.:

¹³⁷ Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 61-62.

Tabela 3. Rodzaje komplementarności projektów realizowanych w ramach RPO WO 2007-2013

(Pod) Działanie PRO 2007-2013	liczba projektów	komplementarność						
		wewnątrz-programowa	między-programowa	wewnątrz-funduszowa	między-funduszowa	jedno-okresowa	między-okresowa	pozostałe
1.1.1	7	14%	86%	57%	57%	71%	43%	0%
1.1.2	31	35%	29%	52%	3%	39%	26%	39%
1.2	2	50%	100%	100%	100%	100%	100%	0%
1.3.1	18	89%	100%	100%	67%	94%	83%	0%
1.3.2	23	26%	70%	74%	0%	30%	65%	4%
1.4.1	23	48%	30%	70%	4%	48%	30%	22%
1.4.2	17	6%	71%	71%	0%	6%	71%	24%
2.1	4	75%	100%	100%	25%	100%	100%	0%
2.2	14	36%	79%	86%	7%	50%	71%	7%
3.1.1	22	50%	73%	68%	14%	59%	64%	23%
3.1.2	57	39%	58%	81%	0%	47%	56%	19%
3.2	6	67%	50%	67%	0%	67%	50%	33%
4.1	19	11%	95%	79%	0%	32%	79%	0%
4.2	2	0%	100%	100%	0%	0%	100%	0%
4.3	20	40%	25%	55%	5%	45%	25%	40%
4.4	2	0%	0%	0%	0%	0%	0%	100%
5.1.1	12	17%	92%	92%	42%	42%	75%	8%
5.1.2	18	0%	67%	28%	56%	56%	28%	33%
5.2.1	7	0%	43%	43%	0%	0%	43%	57%
5.2.2	9	44%	56%	89%	0%	44%	56%	11%
5.3	17	6%	59%	65%	0%	29%	53%	35%
6.1	4	75%	100%	100%	25%	75%	100%	0%
6.2	9	56%	67%	78%	22%	67%	56%	22%
Suma	343	34	62	71	13	46	55	21

Źródło: Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013...*, dz. cyt., s. 57.

Jak prezentuje tabela, w ramach RPO WO 2007-2013 najczęściej występująca komplementarność wewnątrzfunduszowa koncentruje się w obszarach przedsiębiorczości, turystyki, społeczeństwa informacyjnego, infrastruktury transportowej oraz rewitalizacji. Podobnie następuje w kolejności komplementarności międzyprogramowa (tj. w ramach RPO WO 2007-2013) dominuje w obszarach wsparcia B+R, infrastruktury informatyczno-telekomunikacyjnej, transportu publicznego oraz rewitalizacji i zagospodarowania terenów zdegradowanych. Charakterystycznie niska komplementarność została zaobserwowana pomiędzy funduszami (głównie EFRR i EFS), gdzie w zasadzie można ją zaobserwować w większym stopniu tylko na obszarze badań i rozwoju oraz edukacji.

Najszerzej realizowana komplementarność wewnątrzfunduszowa w ramach RPO WO 2007-2013, finansowana ze środków EFRR, dotyczy możliwości realizacji inwestycji dopełniających z innych programów EFRR, tj. PO Liś 2007-2013, PO IG 2007-2013, PO WT RCz-RP 2007-2013, ZPORR 2004-2006. Efektem komplementarności wewnątrzfunduszowej jest zapewnienie synergii przedsięwzięć infrastrukturalnych w regionie, np. na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów w obszarze transportu, ochrony środowiska czy zwiększenia oferty turystyczno-kulturalnej.

Przykładem komplementarności wewnątrzfunduszowej są inwestycje realizowane przez Szpital Wojewódzki w Opolu, który razem z Samorządem Województwa Opolskiego, przy udziale środków z EFRR, podejmuje zadania mające na celu zapewnienie kompatybilnej sieci informatycznej o odpowiedniej jakości, pozwalającej na wykorzystanie możliwości aparatury medycznej oraz zakupionego, w ramach 5 innych projektów RPO WO 2007-2013 i ZPORR 2004-2006, sprzętu informatycznego.

Niemal równie często realizowana przez beneficjentów RPO WO 2007-2013 komplementarność międzyprogramowa związana jest ze znaczącą liczbą i skalą uzupełniających się inwestycji, dokonywanych na przestrzeni lat, w ramach bardzo szerokiego katalogu programów; m.in.: PO KL, PO Liś, PO IG, PO WT RCz-RP, PROW 2007-2013, ZPORR 2004-2006, Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006, Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw na lata 2004-2006, INTERREG III A Czechy-Polska, ISPA 2001, PHARE 2002 SSG, SAPARD czy Programu Współpracy Przygranicznej PHARE

– Wspólny Fundusz Małych Projektów Polska – Czechi 2002. Efekty zastosowania tego typu komplementarności są bardzo szerokie i o znaczącej skali oddziaływania, począwszy od konsekwentnego budowania konkurencyjności w dłuższej perspektywie czasowej, np. w przedsiębiorstwie, aż po rozwiązanie strategicznych problemów infrastrukturalnych o dużej skali.

Przykładem komplementarności międzyprogramowej realizowanej w ramach RPO WO 2007-2013 jest uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na obszarze Zbiornika Wód Podziemnych GZWP 333 w ramach kilku projektów finansowanych także z PO IiŚ 2007-2013.

Trzecią pod względem częstotliwości występowania w ramach RPO WO 2007-2013 jest komplementarność międzyokresowa, czyli realizowana w dwóch okresach programowania (np.: 2004-2006 i 2007-2013). Jest ona szeroko uwzględniana, między innymi przy planowaniu inwestycji drogowych w ramach RPO WO 2007-2013, szczególnie przy tworzeniu i modyfikacji listy indywidualnych projektów kluczowych, dla których punktem odniesienia są w znacznej mierze inwestycje drogowe realizowane w latach 2004-2006. Efekty komplementarności w tym obszarze kumulują się w dłuższej perspektywie i pozwalają na systematyczne budowanie konkurencyjności czy podnoszenie poziomu życia.

Z kolei komplementarność jednookresowa w ramach RPO WO 2007-2013 obejmuje realizację przedsięwzięć w jednej 7-letniej perspektywie finansowej 2007-2013. Dotyczy ona zwykle kilku powiązanych ze sobą tematycznie przedsięwzięć, zrealizowanych w krótszym czasie, najczęściej bezpośrednio po sobie. Efekty komplementarności jednookresowej kumulują się szybciej niż efekty komplementarności międzyokresowej i ze względu na bliskość czasową są łatwiej zauważalne.

Przykładem komplementarności jednookresowej w ramach programu jest m.in. wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą. Udzielane jest ono głównie w ramach PO KL, jednak w ramach RPO WO 2007-2013 także przewidziano nabory dla tej grupy beneficjentów. Nabory w ramach PO KL zostały zrealizowane w 2008, 2009 i 2011 r., natomiast nabór w ramach RPO WO 2007-2013 zrealizowany został w 2010 r.

Opisana szerzej w pierwszej części niniejszego rozdziału komplementarność wewnątrzprogramowa nie jest zbyt często wybierana i wskazywana przez beneficjentów. Może to wynikać ze zróżnicowanego obszaru tematycznego, ale też z ograniczonej alokacji środków programowych, czy kumulacji naborów w pierwszych latach realizacji programu. Efektem komplementarności wewnątrzprogramowej jest szczególnie synergiczne współdziałanie realizowanych projektów na rzecz realizacji celów programu.

Przykładami komplementarności wewnątrzprogramowej finansowanej w ramach RPO WO 2007-2013 są projekty, których celem jest poprawa dostępu do terenów inwestycyjnych: Specjalnej Strefy Ekonomicznej Starachowice, zlokalizowanej w Podstrefie w Tułowicach oraz Specjalnej Wałbrzyskiej Strefy Ekonomicznej, zlokalizowanej w Podstrefie w Kluczborku. W obu przypadkach władze gminne i powiatowe, aby zrealizować wspólny cel, podjęły działania w zakresie modernizacji i budowy dróg gminnych i powiatowych, prowadzących do stref gospodarczych.

Niewielką skalą występowania w ramach RPO WO 2007-2013 charakteryzuje się komplementarność międzyfunduszowa. Występuje ona głównie między EFRR a EFS, a także, w mniejszym stopniu, między FS. Efektem tego typu komplementarności jest zapewnienie dużej kompleksowości rezultatów przedsięwzięć.

Przykładem komplementarności międzyfunduszowej w ramach RPO WO 2007-2013 jest wsparcie regionalnej infrastruktury edukacyjnej, w ramach którego zorganizowano nabory na początku okresu programowania, a następnie przeprowadzono wybór projektów w ramach PO KL. Wybór ten miał uwzględniać komplementarność bezpośrednią z inwestycjami, np. rozwój placówek oświatowych, tj. Centra Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego, dofinansowanych w ramach RPO WO 2007-2013. Dzięki realizacji tego typu działań możliwa będzie kompleksowa poprawa efektywności kształcenia w regionie.

W ramach RPO WO 2007-2013 występuje ponadto komplementarność między politykami, zwłaszcza Polityką Spójności, w ramach której realizowany jest program oraz Wspólną Polityką Rolną. Wspólnymi celami projektów finansowanych z EFRR i Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich jest poprawa atrakcyjności turystycznej, zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz ochrona środowiska. Efektem komplementarności w tym obszarze jest zwiększenie oddziaływania inwestycji na obszarach wiejskich.

W ramach obu w/w polityk wypromowano oryginalny produkt turystyczny gminy Byczyna pn. „Rycerska Byczyna”. Z EFRR, we współpracy z Czechami, wybudowano średniowieczny gród drewniany oraz podjęto działania promujące tradycję, kulturę i rzemiosło obu narodów. W ramach RPO WO 2007-2013 gmina utworzyła Izbę Tradycji i punkt widokowy na wieży byczyńskiego ratusza. Działania te uzupełniają przedsięwzięcia realizowane przez Opolskie Bractwo Rycerskie.

Jak wskazują powyższe analizy, efekty komplementarności projektów realizowanych w ramach RPO WO 2007-2013 w znaczącym stopniu realizują, opisane w pierwszym rozdziale publikacji, teoretyczne założenia oraz przynoszą szerokie korzyści w realizacji lokalnych i regionalnych celów rozwojowych, przyczyniając się do realizacji celów krajowej i europejskiej polityki regionalnej.

Korzyści z realizacji projektów komplementarnych deklarują również beneficjenci, co przejawia się m.in. lepszym zaspokojeniem potrzeb użytkowników projektu, jego szerszym oddziaływaniem, zwiększeniem wskaźników produktu czy rezultatu. Zmiany te, rozprzestrzeniając się na otoczenie beneficjenta, skutkują szybszym rozwojem społeczno-gospodarczym regionu.

3.4 Summary

1. In accordance with the Council Regulation (EC) No. 1083/2006, one of the obligations of the Managing Authority of the ROP in the Opolskie Voivodeship for 2007-2013 is to ensure achieving of complementarity both at the programming stage and during the implementation of the Programme. To fulfil this obligation, the Managing Authority planned some activities in the programming documents that are to ensure complementarity both within the Programme and between the ROP OV for 2007-2013 and other operational programmes.
2. The implementation of complementary projects is possible within all priority axes of ROP OV 2007-2013. The overlapping of projects can take place both within and between the priority axes. Altogether, there are 52 areas where complementarity occurs, most of opportunities for implementation of complementary projects are included in the Priority Axis 1 Strengthening economic attractiveness of the region, Priority Axis 6 Mobilisation of municipal and degraded areas and Priority Axis 4 Environment protection. Complementarity can be found in 35 areas of the Axes mentioned above, especially in: innovation, tourism, research and development, thermal efficiency improvement, roads, water and sewage infrastructure, regional education infrastructure and in culture. The remaining complementary points of the Programme are found in areas such as e-services for education and healthcare, as well as in revitalisation and others.
3. The complementarity of the ROP OV 2007-2013 and the programmes of Cohesion Policy and Common Agricultural and Fisheries Policy occurs in selected thematic areas and on the level of tasks envisaged in the project, taking into account the demarcation line between the operational programmes. In total, ROP OV 2007-2013 and other operational programmes share 58 areas of complementarity. The largest number of complementary points can be found between ROP OV 2007-2013 and the Operational Programme Infrastructure and Environment (OPI&E) 2007-2013 in the following areas: biodiversity, environmental management, resources and waste management, protection against air pollution and energy infrastructure. There is also a lot of common ground with the Rural Development Programme (RDP) 2007-2013 in the areas of: entrepreneurship, tourism, road, water and sewage infrastructure and culture. ROP OV 2007-2013 also shares areas of complementarity with the Innovative Economy OP 2007-2013, Human Capital (HC) OP 2007-2013, Sustainable Development of the Fisheries Sector and Coastal Fishing Areas (FISH) OP 2007-2013 and the Czech Republic-Poland Cross-Border Cooperation (CZR-PL CBC) OP 2007-2013.
4. Applying of the principle of complementarity within the framework of the ROP OV 2007-2013 was ensured by adopting appropriate institutional solutions and provisions in the programming documents, and by properly focusing the informational and promotional activities.
5. From the institutional point of view, complementarity in the ROP OV 2007-2013 is ensured mostly by concentrating three operational programmes (ROP OV 2007-2013, HC OP 2007-2013 and CZR-PL CBC OP 2007-2013) in one organisational unit - the Co-operation of Operational Programmes Department and by assigning the implementation of activities and sub activities of the ROP OV 2007-2013 in the scope of entrepreneurship to the Second Level Intermediate Body - to the Opolskie Centre for Economy Development. Concurrently, other solutions were introduced in order to facilitate information flow and coordination of work on utilisation of structural funds in the Opolskie Voivodeship. Some of them are:
  - appointment of a Team for Coordinating EU Funds in the Opolskie Voivodeship;
  - participation of the representatives of Managing Authorities of ROP OV 2007-2013 in the work of committees, groups and teams on the national level;
  - development of the Integrated Communication Plan for Structural Funds in the Opolskie Voivodeship for 2007-2015;

- operation of a network of European Funds Information Points in the Opolskie Voivodeship, providing information about the 3 operational programmes.
- The coordination of several operational programmes within one organisational unit is a very beneficial solution, both in substantive and strictly administrative terms. The concentration of activities enables a rapid information flow and facilitates communication. It has a positive influence on the activities complementing each other, a unified process of the programming provisions' interpretation and the decision making process. Thanks to the comprehensive monitoring, it is possible to react quickly in case of any undesirable results.
6. Apart from the introduced institutional solutions, the concept of complementarity is one of the most important horizontal principles within the provisions of the programming documents. Appropriate provisions were introduced into the operational programme itself and into the Handbook for the beneficiaries of the ROP OV 2007-2013. General information about the concept and relations with other operational programmes on the Axes level was included in the ROP OV 2007-2013, while volume 1 of the Handbook contains a chapter on complementarity of projects, constituting a set of instructions for the applicant on implementation of complementarity projects. As a consequence, complementarity is presented in the competition documentation and the application for financing itself, where the beneficiary has the opportunity to present the complementary character of the project. At the same time, during the evaluation of the project, its complementarity is assessed not only in a general manner, but also with the use of listed substantive criteria (indirect criteria). Within the ROP OV 2007-2013, the criteria concerning complementarity are applied in the areas of: tourism, road infrastructure, revitalisation and management of degraded areas, as well as support for business environment institutions and clusters. In addition, mechanisms were introduced to provide environment for complementarity (intermediate criteria) in a narrow field or an exact and specific geographical area.
  7. Taking into account the importance of the concept of project complementarity for ensuring the achievement of the common goal, it is the Managing Authority's obligation to conduct complementarity analysis using 2 tools:
    - annual reports, which every time contain information on, among others, mechanisms ensuring complementarity and examples of the projects;
    - evaluative studies aiming to assess the efficiency of the programmed mechanisms in this scope and potentially to recommend improvements.

As a result of the need for identifying the level of complementarity among the programmes and implemented projects, on the request of the Managing Authority of the ROP OV 2007-2013, an evaluation study was conducted in 2011, titled *The analysis of complementarity of interventions carried out under ROP OV 2007-2013 and other support instruments in Opolskie Voivodeship*. The main conclusions and recommendations from the study are presented in chapter 2 of this publication.
  8. Bearing in mind the current status of the programme implementation, one can state that the measures planned in the ROP OV 2007-2013 enabling the realisation of the principle of complementarity brought beneficial results. It does not mean, however, that there are no areas in this sphere that require further actions and interventions from the Managing Authority of the programme. As is indicated by the analyses, occurrence of complementarity has been identified in many areas and planes. Still, the phenomenon is not consistent and is characterised by diversity in thematic, sectoral and spatial terms.
  9. Thematic complementarity was observed in 37% of all projects approved for implementation and is especially important from the point of view of programme goals. The largest extent of thematic complementarity was observed in the areas of: research and development, ICT infrastructure and public transport. A high level of complementarity was also present in tourism, roads, water and sewage infrastructure, thermal efficiency improvements, education infrastructure, revitalisation - all stemming from the large amount of investments in those areas.
  10. Sectoral complementarity is dominated by projects implemented by public entities, as the private sector can be characterised by less stability of the projected revenues, directly determining presence of these entities on the market. Given the above, private entities are more cautious in declaring complementarity in financing applications, which results in a too low level of complementarity in the investments planned/implemented by the private sector in relation to the number of entities and their relevance for the economy. To improve the situation in this respect, the goal is to achieve a larger involvement of the private resources in the implementation of the

planned development goals, and to encourage businesses to implement projects, the realisation of which brings a higher added value to the economy.

11. The study of project complementarity within the spatial perspective showed a diversity in the implementation of such undertakings among individual poviats (second level of local government administration) of the Opolskie Voivodeship. The biggest number of complementary projects is located in the poviats of: Namysłów (62%), Nysa (46%) and Strzelce (43%). In the city of Opole 42% of projects are complementary. Conversely, the smallest number of projects is located in the poviats of: Opole (23%), Kluczbork (25%) and Krapkowice (29%). Complementarity viewed in this perspective is especially important in the context of the integrated approach to investments carried out after 2013.
12. Furthermore, considering different kinds of complementarity and the results of the aforementioned evaluative study which included 343 projects, during the ROP OV 2007-2013 the largest number of projects was identified as complementary within a fund (71%), between programmes (62%) and throughout periods (55%). The number of projects with other types of complementarity, i.e. complementarity within one programme, between funds, within one period, and others was below 50%.

4. Korzyści z realizacji projektów komplementarnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013

Przedsięwzięcia przedstawione poniżej dotyczą różnych obszarów i finansowane są z różnych funduszy, jednakże łączy je jedna wspólna cecha. Jest nią przyświecająca ich realizacji idea komplementarności, która powoduje umieszczenie tych projektów w szerszej i dalszej perspektywie rozwoju regionu. W wyniku takiego komplementarnego podejścia poszczególne przedsięwzięcia wzajemnie się przenikają i uzupełniają, potęgując tym samym zamierzony efekt. Zwiększenie rezultatów realizowanych projektów możliwe jest zarówno dzięki umiejętności dostosowania potrzeb beneficjentów – pomysłodawców projektów do lokalnych i regionalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych, jak i dzięki ich konsekwencji i determinacji w dążeniu do założonego celu. Takie nastawienie pozwala mieć nadzieję, że zintegrowane podejście do rozwoju Opolszczyzny stanie się normą w realizacji projektów i będzie kontynuowane także w przyszłej perspektywie finansowej, wywierając pozytywny wpływ na rozwój regionu.

Komplementarność projektów finansowanych z funduszy unijnych, realizowanych w województwie opolskim, zostanie ukazana na przykładzie następujących obszarów:

1. Innowacyjna Opolszczyzna;
2. Europejska jakość w Krapkowicach;
3. Otwarte drzwi dla opolskiej chemii;
4. Żywa lekcja historii w Byczynie;
5. Turystyka na wysokim poziomie – Góra św. Anny;
6. Perła ziemi opolskiej – Góry Opawskie;
7. Aktywne Opole;
8. W jedności siła – Kadłub, gm. Strzelce Opolskie;
9. Nowoczesna droga po zdrowie w Strzelcach Opolskich.

Innowacyjna Opolszczyzna

Wsparcie sektora zajmującego się badaniami i rozwojem (B+R), zwiększanie potencjału tej dziedziny, prowadzenie badań i wdrażanie ich wyników w poszczególne sektory gospodarki to działania niezwykle istotne dla podniesienia konkurencyjności regionu. Celem tych przedsięwzięć jest skłonienie przedsiębiorców do częstszego wykorzystywania wyników prac sektora badawczo-rozwojowego, co umożliwi im rozwój i unowocześnienie prowadzonej działalności.

Sektor chemiczny jest jedną z głównych branż przemysłowych województwa opolskiego. W kontekście rozwoju tej branży istotną rolę odgrywa duże zaangażowanie Instytutu Ciężkiej Syntezy Organicznej „Błachownia” z Kędzierzyna-Koźła (ICSO). ICSO, jako beneficjent Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw na lata 2004-2006, uzyskał środki finansowe na modernizację i doposażenie Regionalnego Laboratorium Chemii Przemysłowej. Laboratorium powstało, by świadczyć usługi doradcze i badawcze na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), które muszą spełniać wymagania prawne odnośnie badania substancji i preparatów chemicznych, badań na stanowiskach pracy oraz wymagań ochrony środowiska.

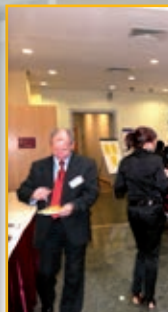
W perspektywie finansowej 2007-2013 ICSO, jako beneficjent Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, zrealizowała dwie inwestycje, stanowiące uzupełnienie wcześniejszych działań. Rozbudowano Regionalne Laboratorium Chemii Przemysłowej oraz zbudowano na terenie Instytutu Centrum Badawcze Tworzyw Sztucznych, czyli laboratorium technologiczne, w którym zlokalizowane są urządzenia do przetwórstwa materiałów. Laboratorium służy w pierwszej kolejności przedsiębiorstwom z województwa opolskiego, zajmującym się produkcją tworzyw sztucznych, wzmacniając

ich współpracę z Instytutem.

Pozwala to na zwiększenie transferu nowoczesnych rozwiązań technologicznych i produktowych do tych przedsiębiorstw, a końcowym wynikiem prowadzonych prac jest komercjalizacja wynalazków i wiedzy.

Kędzierzyński instytut konsekwentnie realizuje także projekty, których oddziaływanie ma charakter ponadregionalny. W ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka realizowane są m.in. projekty pośrednio wspierające strategiczne programy na rzecz zastąpienia tradycyjnych surowców energetycznych surowcami odnawialnymi i ułatwiający podmiotom gospodarczym dostęp do nowoczesnych surowców i technologii.

ICSO nie poprzestał jednak wyłącznie na projektach realizowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, ale dla kompleksowego wzmocnienia sektora chemicznego województwa opolskiego wytrwale sięgał także po wsparcie „miękkiego” funduszu, tj. Europejskiego Funduszu Społecznego. Ze środków Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, a następnie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki realizowano kilka etapów projektu Platformy Innowacji Technologicznej Regionu Opolszczyzny dla branży chemicznej, która ma za zadanie integrację środowiska naukowo-badawczego z przedsiębiorcami i producentami, a także umożliwić rozpoznanie potrzeb technologicznych firm regionu. Powstał – w kilku wersjach językowych – portal internetowy www.pitro.pl, cyklicznie organizowane są Targi Wiedzy Technologicznej i seminaria. Ponadto udostępniono zasoby biblioteki Instytutu i zapewniono dostęp do naukowych baz

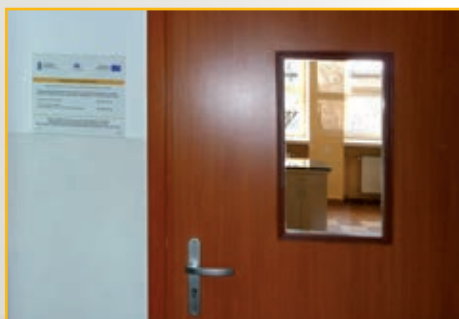

danych. W czytelni Instytutu pracownicy przedsiębiorstw, firm, instytutów naukowych i katedr korzystają ze stanowisk komputerowych oraz czasopism papierowych i woluminów biblioteki.

Kluczowe znaczenie dla budowy konkurencyjnej gospodarki ma integrowanie tych obszarów województwa, które mają największe opóźnienia we wdrażaniu innowacji. W tym celu powstają regionalne strategie innowacji, budujące trwałe partnerstwo jednostek naukowych z przemysłem i podnoszące poziom konkurencyjności sektora MŚP. W ramach projektów systemowych, finansowanych ze środków Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, opracowana została Regionalna Strategia Innowacji (RSI), która jest na bieżąco monitorowana, rozwijana i uszczegóławiana. RSI ma za zadanie stworzenie i rozbudowywanie przemysłanego i kompleksowego regionalnego systemu innowacji oraz tworzenie systemów trwałego partnerstwa pomiędzy podmiotami gospodarczymi i jednostkami naukowymi. Dla zwiększenia efektywności RSI, w ramach systemowego projektu ponadnarodowego finansowanego z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, otworzono się na współpracę międzynarodową, korzystając z wiedzy i doświadczeń jednego z regionów partnerskich Opolszczyzny – Dolnej Austrii.

Wsparcie nowoczesnej gospodarki w województwie musi rozpocząć się od zmian w systemie edukacji, zaczynając od przedszkoli, a na uczelniach wyższych kończąc. Uczelnie powinny częściej podpisywać z firmami umowy na stałe doradztwo technologiczno-techniczne, a studenci i doktoranci częściej trafiać na staże przemysłowe. Opolskie uczelnie przy wsparciu funduszy europejskich rozwijają sektor badawczo-rozwojowy, np. w obszarze IT. Politechnika Opolska, przy wsparciu środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, stworzyła innowacyjne CentrumITLab, prowadzące badania nad systemami transmisji danych w sieci GSM, a w szczególności GPRS. Z kolei Uniwersytet Opolski, również w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, wyposażył w nowoczesny sprzęt laboratoria Instytutu Matematyki i Informatyki Uniwersytetu Opolskiego. Zwiększyło to możliwości prowadzenia innowacyjnych badań, które w przyszłości będą mogły zostać wykorzystane dla rozwoju i unowocześnienia infrastruktury IT przedsiębiorstw. Obie uczelnie realizują także w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki kolejne edycje projektów, w ramach których doktoranci kluczowych dla rozwoju gospodarki dziedzin nauk uzyskują stypendia i uczestniczą w stażach realizowanych np. w ICSO.

Współczesny rozwój innowacji zaczyna obierać nowy kierunek. Na całym świecie prowadzone są działania wspomagające rozwój klastrów, które zbliżają naukę, przedsiębiorców i samorządy lokalne. Na Opolszczyźnie powstał m.in. klastr sektora IT, do którego należą mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa, pracownicy naukowcy jednostek naukowych i uczelni, doktoranci, studenci i absolwenci uczelni, a także pracownicy firm IT zlokalizowanych w województwie opolskim. Na realizację tego przedsięwzięcia Business Acceleration Center BAC sp. z o.o. uzyskał pieniądze w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Docelowo produkty i usługi oferowane przez klastr IT będą wspierały rozwój innych dziedzin nauki, np.

Regionalne Laboratorium Chemii Przemysłowej w ICSO, utworzone w ramach projektu RPO WO 2007-2013

biotechnologii, ochrony środowiska, energetyki, lotnictwa czy motoryzacji.

Omawiane przedsięwzięcia są jedynie przykładami realizowanych z różnych funduszy europejskich działań, sukcesywnie zwiększających poziom innowacyjności przedsiębiorstw Opolszczyzny oraz świadomość zagadnień związanych z innowacjami wśród mieszkańców regionu. Tworzone jest idealne podłoże dla prac badawczo-rozwojowych i przynoszącej obopólną korzyść współpracy środowiska naukowego z biznesem.

Uczestnicy projektu w ramach ZPORR i PO KL „Platforma Innowacji Technologicznej Regionu Opolszczyzny”; zrealizowanego przez IC SO

Tabela 4. Przykładowe projekty komplementarne z zakresu wsparcia sektora B+R oraz innowacji. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej „Błachownia” w Kędzierzynie-Koźlu	Rozbudowa Regionalnego Laboratorium Chemii Przemysłowej na terenie Instytutu Ciężkiej Syntezy Organicznej „Błachownia” w Kędzierzynie-Koźlu	244 045,82	611 412,69	RPO WO 2007-2013
	Budowa Centrum Badawczego Tworzyw Sztucznych na terenie Instytutu Ciężkiej Syntezy Organicznej „Błachownia” w Kędzierzynie-Koźlu	991 118,47	2 602 811,40	
	Regionalne Laboratorium Chemii Przemysłowej – modernizacja i doposażenie laboratorium	824 447,28	1 357 198,83	SPO Wzrost Konkurencji Przedsiębiorstw, lata 2004-2006
	Platforma Innowacji Technologicznej Regionu Opolszczyzny, II, III	II 700 000,00 III 777 392,15	II 700 000,00 III 777 392,15	PO KL
Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki	Rozwój i aktualizacja Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego	1 953 463,00	1 953 463,00	PO KL
	Opening Regional Innovation System in Opolskie Voivodeship	500 000,00	500 000,00	
Politechnika Opolska	Utworzenie innowacyjnego Centrum IT lab wspierającego rozwój badań naukowych, prac B+R na rzecz przedsiębiorstw w idei zrównoważonego rozwoju w oparciu o nowoczesne technologie IT na Politechnice Opolskiej w Opolu	2 265 371,40	2 696 553,90	RPO WO 2007-2013
	Stypendia doktorantów Politechniki Opolskiej szansą rozwoju współpracy nauki z przemysłem	952 800,00	952 800,00	
ATMOTERM S.A.	Opolskie Ekoforum 1 i 2	471 757,80	471 757,80	
Businnes Acceleration Center BAC Sp. z o.o.	OP – INFO. Transfer wiedzy w środowisku IT	384 114,85	384 114,85	
CTC Polska Sp. z o.o.	Opolska Fundacja Pracy. Partnerstwo w dobie kryzysu	630 306,60	630 306,60	
Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”	OPSI – Opolskie Partnerstwo dla Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego	680 303,50	680 303,50	PO KL
Izba Rzemieślnicza w Opolu	Flexicurity i CSR – Moja odpowiedzialność społeczna, elastyczność i bezpieczeństwo na rynku pracy	592 310,00	592 310,00	
Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu	Opolskie Obserwatorium Rynku Pracy I i II	I 349 999,58	I 349 999,58	
		II 499 999,96	II 499 999,96	
	PO Klucz do biznesu! I i II	I 16 790 938,94	I 16 790 938,94	
		II 54 721 000,00	II 54 721 000,00	
	łącznie:	83 630 069,35	87 272 363,20	

Europejska jakość w Krapkowicach

Firma Chespa prowadzi prężnie rozwijającą się działalność w dziedzinie poligrafii, tworząc tym samym markę własną, wyróżniającą się niebagatelną jakością oraz szeroką gamą ogólnodostępnych usług poligraficznych. Obszary działalności Chespy to produkcja farb, klisz, wykrojników oraz usług w zakresie projektowania graficznego. Dzięki funduszom europejskim w obszarach tych wdrażane są innowacyjne rozwiązania, które stwarzają krapkowickiej firmie możliwość stawania w jednym szeregu z firmami działającymi na jednolitym rynku Unii Europejskiej. Markę Chespa tworzą trzy niezależnie działające firmy: Chespa Klisze sp. z o.o., Chespa Wykrojniki sp. z o.o., Chespa Farby Drukarskie sp. z o.o. Chespa posiada obecnie trzy zakłady produkcyjne w Polsce i po jednym w Niemczech, Austrii, Rumunii oraz Czechach i Słowacji.

Działalność Chespy jest szczególnie istotna dla regionu, przede wszystkim dlatego, że działając w branży chemicznej, podnosi potencjał przemysłowy Opolszczyzny, którego branża ta jest istotnym składnikiem. Działalność firmy nie ogranicza się tylko do sfery komercyjnej, ale obejmuje również aktywność badawczo-rozwojową – szczególnie ważną dla gospodarki regionu, ze względu na niski poziom innowacyjności opolskich przedsiębiorstw. Prace badawcze w Chespie prowadzone są w nowoczesnym laboratorium analitycznym farb, którym dysponuje firma.

Jedną ze spółek Chespy jest Chespa Klisze sp. z o.o., która specjalizuje się w produkcji matryc drukarskich i jest znakomitym przykładem wykorzystania szansy, jaką dla rozwoju przedsiębiorstw stwarzają środki unijne. Chespa Klisze sp. z o.o. zaczęła korzystać ze wsparcia unijnego jeszcze w czasach przedakcesyjnych. Wtedy właśnie firma pozyskała środki z programu PHARE na poczet realizacji trzech projektów, dotyczących zakupu komputera i oprogramowania GmG,

oprogramowania do przetwarzania grafiki oraz cyfrowej naświetlarki.

Doświadczenia nabyte w tamtym okresie pozwoliły krapkowickiej firmie na sięgnięcie już po akcesji Polski do Unii Europejskiej po kolejne fundusze w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw na lata 2004-2006. Dzięki projektom zrealizowanym w ramach tego programu Chespa Klisze sp. z o.o. wzbogaciła się o centrum przetwarzania i zarządzania grafiką oraz cyfrowego naświetlania matryc drukarskich, zakupiła kompletny ciąg technologiczny, służący do produkcji tych matryc oraz linię technologiczną do produkcji matryc bezońcowych.

Najnowsze doświadczenia Chespy Klisze sp. z o.o. z funduszami europejskimi wiąże się z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, dzięki któremu udało się zrealizować projekt dotyczący zakupu urządzeń i oprogramowania. Obecnie w wyniku wdrożenia systemu teleinformatycznego do

internetowej komunikacji z klientem można samodzielnie wyszukiwać pliki, nanosić w nich poprawki, a następnie je zatwierdzać. W ramach projektu zakupiono także urządzenie do cięcia płyt fotopolimerowych, dzięki któremu zmniejsza się ilość odpadów matrycy drukarskiej, które powstają w trakcie jej montażu. Wprowadzenie tych rozwiązań znacznie przyspieszyło realizację zleceń, podnosząc tym samym konkurencyjność firmy.

Wieloletnia konsekwencja w sięganiu po środki unijne, a także wzajemne uzupełnianie się poszczególnych projektów, pozwoliły firmie zdobyć i utrzymać pozycję lidera na polskim rynku fleksograficznym. Wprowadzenie zaawansowanych technologicznie rozwiązań umożliwiło konkurencję z firmami europejskimi. Wszystkie projekty służyły realizacji przyjętej przez firmę strategii, zakładającej stałe podnoszenie produktywności oraz zwiększanie konkurencyjności w celu utrzymania dotychczasowego grona klientów oraz zdobywania nowych rynków.

Siedziba firmy Chespa sp. z o.o. w Krapkowicach

Tabela 5. Przykładowe projekty komplementarne, realizowane przez firmę Chespa Klisze sp. z o.o. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Chespa Klisze Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Zakup urządzeń i oprogramowania dla Chespa Klisze Sp. z o.o.	315 000,00	640 500,00	RPO WO 2007-2013
	Centrum przetwarzania i zarządzania grafiką oraz cyfrowego naświetlania matryc drukarskich	579 635,64	1 656 101,83	SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, lata 2004-2006
	Optymalizacja procesu produkcji matryc drukarskich poprzez zakup kompletnego ciągu technologicznego	332 155,85	949 016,73	
	Cyfrowe centrum produkcji bezkońcowych matryc drukarskich dla fleksografii	541 476,90	1 547 076,87	
	Naświetlanie cyfrowe bez granic	177 891,30	789 996,95	PHARE 2001 SSG
	Zakup oprogramowania do przetwarzania grafiki	30 154,55	152 316,27	PHARE 2002 SSG
	Nowa jakość matrycy drukarskiej	19 532,76	39 444,18	
	Łącznie:	1 995 847,00	5 774 452,83	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

Otwarte drzwi dla opolskiej chemii

Uniwersytet Opolski jest instytucją naukową powstałą w wyniku połączenia dwóch opolskich uczelni: Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich oraz istniejącej od 1981 r. opolskiej Filii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Powstanie Uniwersytetu w 1994 r. było ważnym wydarzeniem dla regionu i niepodważalnym sukcesem, który udało się osiągnąć dzięki wieloletnim wysiłkom i staraniom.

Od początku swojego istnienia władze Uniwersytetu działały w celu podniesienia atrakcyjności oferty edukacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem nauk ścisłych, takich jak chemia. Inwestycje w tę dziedzinę mają ogromne znaczenie dla rozwoju gospodarki województwa, ze względu na kluczową pozycję przemysłu chemicznego w regionie. Efektywna edukacja w tej dziedzinie wymaga wysokiej jakości sprzętu badawczego, zaplecza w postaci laboratoriów oraz wykwalifikowanej kadry naukowej.

Dzięki licznym projektom współfinansowanym ze źródeł unijnych wydział chemii młodego uniwersytetu w krótkim czasie oraz w imponujący sposób zmienił swój kształt materialny, wznosząc i odnawiając obiekty dydaktyczne, laboratoria, pracownie i biblioteki specjalistyczne.

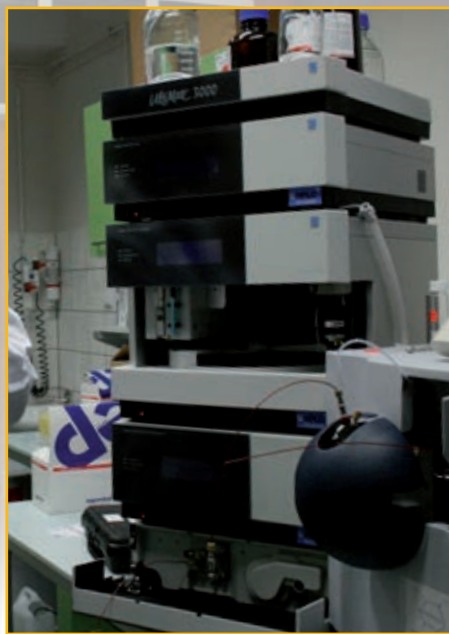
Investowanie w dziedzinę chemii ma na Uniwersytecie Opolskim już wieloletnią tradycję. Pierwsze kroki w tym kierunku zostały podjęte dzięki środkom finansowym ze Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Utworzono wtedy centrum naukowo-badawcze w dziedzinie chemii, a doktoranci wydziału chemii otrzymali stypendia, dzięki którym mogli prowadzić prace.

Uniwersytet Opolski, jako beneficjent Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013

uzyskał środki na realizację czterech uzupełniających się projektów. Proces zmiany wizerunku wydziału chemii rozpoczęto od przebudowy budynku w celu dostosowania go do pełnienia funkcji dydaktycznych oraz jego dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych. W drugim etapie prac fundusze zostały przeznaczone na wyposażenie laboratoriów i pomieszczeń dydaktycznych, a także na zakup sprzętu komputerowego, pomocy naukowych i oprogramowania. Kolejne przedsięwzięcie dotyczyło wyposażenia laboratoriów Wydziału Chemii w wysokiej jakości sprzęt badawczy. Odnawiając infrastrukturę dydaktyczną oraz naukowo-badawczą, Uniwersytet Opolski, przy wsparciu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, stale inwestuje w studentów i ich przyszłość, realizując projekty o charakterze stypendialnym. Elementem pierwszego z nich był Uniwersytecki Program Stypendialny 2008-2010, będący szansą dla młodych naukowców. Ideą przyświecającą realizacji

Budynek Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego, wyremontowany w ramach projektu RPO WO 2007-2013

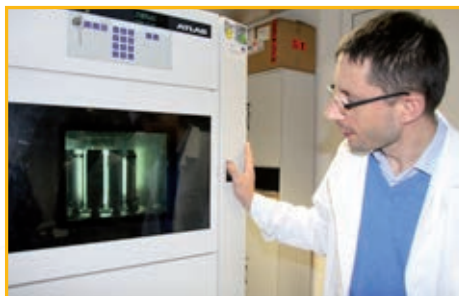
Wyposażenie laboratorium Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego, zakupione w ramach projektu RPO WO 2007-2013

tego projektu było zwiększenie liczby innowacyjnych projektów badawczych, ważnych z punktu widzenia regionu i w przyszłości mających wychodzić naprzeciw potrzebom regionalnej gospodarki. Podobna idea przyświecała także Uniwersyteckiemu Programowi Stypendialnemu 2010-2011. Kolejne przedsięwzięcie, zrealizowane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, poprawiło atrakcyjność studiowania na kierunku chemia w Uniwersytecie Opolskim. Przyznano stypendia dla najlepszych studentów, wypromowano wydział, organizowano zajęcia wyrównawcze, a także opracowano nowy program studiów.

Dzięki dofinansowaniu uzyskanemu z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka Uniwersytet Opolski był członkiem konsorcjum i podwykonawcą zadań przy realizacji projektów dotyczących m.in. wprowadzenia innowacji w poszukiwaniu leków przeciwrakowych i przeciw osteoporozie, w terapiach oraz w diagnostyce.

Dzięki unijnym środkom na Uniwersytecie Opolskim przeprowadzono kompleksowe prace modernizacyjne, wspierające kluczową dla opolskiej gospodarki dziedzinę chemii, które objęły budynki, zaplecze badawczo-naukowe, finansowanie badań oraz stypendialny program motywacyjny. Wszystkie te czynniki sprawiły, że edukacja chemiczna na Uniwersytecie Opolskim stała się atrakcyjna dla wielu przyszłych studentów, a możliwość współpracy z innymi instytucjami przyciąga teraz jeszcze bardziej. Nowoczesny sprzęt badawczy, niezbędne pomoce naukowe oraz świetnie wyposażone laboratoria stawiają wydział chemii Uniwersytetu Opolskiego na równym poziomie z najlepszymi uczelniami w kraju i za granicą.

Laboratorium Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego, wyposażone w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Wyposażenie laboratorium Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego, zakupione w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Budynek Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego, wyremontowany w ramach projektu RPO WO 2007-2013

**Tabela 6. Przykładowe projekty komplementarne, z zakresu chemii realizowane przez Uniwersytet Opolski.
Stan na 30.04.2012 r.**

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Uniwersytet Opolski	Przebudowa budynku Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego	11 861 772,10	14 379 035,40	RPO WO 2007-2013
	Przebudowa budynku Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego – etap II, wyposażenie laboratoriów i pomieszczeń dydaktycznych	2 788 041,15	3 544 371,73	
	Wyposażenie laboratoriów Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego w sprzęt badawczy	1 029 730,63	1 213 887,80	
	Wyposażenie laboratoriów Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego w sprzęt badawczy – etap II	1 755 037,50	2 064 750,00	
	Uniwersytecki Program Stypendialny 2008-2010 szansą dla młodych naukowców	824 480,20	824 480,20	PO KL
	Uniwersytecki Program Stypendialny 2010-2011	711 988,00	711 988,00	
	Poprawa atrakcyjności studiowania na kierunku chemia w Uniwersytecie Opolskim	2 622 320,00	2 622 320,00	
Instytut Chemii Przemysłowej im. prof. Ignacego Mościckiego w Warszawie Uniwersytet Opolski	Nanokompozyty polimerowe o zwiększonej odporności na działanie mikroorganizmów	4 190 500,00	5 242 783,87	PO IG
Główny Instytut Górnictwa członek konsorcjum: Uniwersytet Opolski	Nowe przyjazne dla środowiska kompozyty polimerowe z wykorzystaniem surowców odnawialnych	4 008 854,98	4 795 111,18	
Wrocławskie Centrum Badań EIT + sp. z o.o. Podwykonawca dwóch zadań: Uniwersytet Opolski	Biotechnologie i zaawansowane technologie medyczne	84 303 000,00	115 703 335,47	
Uniwersytet Opolski	Dotatki badawcze dla doktorantów Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego	148 406,14	197 874,85	ZPORR
	Stypendia dla doktorantów Instytutu Chemii Uniwersytetu Opolskiego	489 501,58	652 668,78	
		Łącznie: 114 733 632,28	Łącznie: 151 952 607,28	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

Żywe lekcje historii w Byczynie

Byczyna to nieduże, pełne uroku miasteczko, które dzięki swojej specyfice określane jest mianem jednego z najciekawszych miast Opolszczyzny. Jest to miejscowość o ponad tysiącletniej historii, a historyczny klimat tego miejsca współtworzą zachowane prawie w całości mury obronne z dwiema wieżami bramnymi oraz oryginalny, średniowieczny układ urbanistyczny z charakterystycznymi wąskimi uliczkami, niskimi domami i wąskimi zaułkami.

Miejscowość, znana jako miejsce spotkań polskich i europejskich bractw rycerskich, posiada swój lokalny symbol i niespotykaną atrakcję przyciągającą turystów: zbudowaną w ramach programu Interreg 3 A Czechi – Polska replikę drewnianego grodu rycerskiego, utrzymaną w klimacie średniowiecznego ostrowa. W grodzie ma swoją siedzibę Polsko-Czeskie Centrum Szkolenia Rycerstwa, organizujące liczne turnieje, warsztaty, szkolenia i inne imprezy nawiązujące swym charakterem do czasów średniowiecznych. Jedną z nich jest cyklicznie organizowany Międzynarodowy Festyn Rycerski, gromadzący liczne grono miłośników rycerstwa.

Budowa w Byczynie średniowiecznego grodu rycerskiego nie jest dziełem przypadku – stanowi początek precyzyjnie zaplanowanej i konsekwentnie realizowanej strategii promocji miasta, bazującej na wykorzystaniu jego bogatej historii. Działania te doprowadziły do stworzenia lokalnego produktu turystycznego, który zdecydowanie podniósł poziom atrakcyjności miasta, przyciągnął dużą liczbę turystów i zjednał sobie ogromne grono sympatyków.

Kontynuując działania Gminy Byczyna, Ośrodek Kultury w Byczynie podjął współpracę ze stroną czeską w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita

Polska na lata 2007-2013.

Zakres projektów obejmował promocję towarów i usług poprzez wspólne uczestnictwo w kiermaszach i jarmarkach, które odbywały się po obu stronach granicy. Kolejnym przedsięwzięciem o charakterze promocyjnym było zorganizowanie imprezy kulturalnej pod nazwą „Czeski Dzień w Grodzie”, podczas której zaprezentowano i przybliżono kulturę czeską Polakom. Współpraca obejmowała także promowanie kultury i tradycji rycerskiej średniowiecza oraz pogłębianie wiedzy w zakresie historii obu krajów. W tym celu zorganizowano przemarsz chorągwi rycerskiej z taborami, którego trasa wiodła od czeskiego miasta Jeseník aż po miejsce bitwy pod Grunwaldem. Podczas przemarszu mieszkańcy miast partnerskich poznawali uroki życia w średniowieczu oraz brali czynny udział w grach i zabawach stylizowanych na te sprzed wieków. Gmina Byczyna wraz z powiatem jesenińskim zatroszczyła się również o najmłodszych, oferując szeroką gamę atrakcji oraz organizując w Polsko-Czeskim

Uczestnicy projektu „Czeski Dzień w Grodzie” w ramach POWT RCZ-RP

Centrum Szkolenia Rycerstwa cztery turnusy kolonii rycerskich dla dzieci i młodzieży z obu krajów, dając możliwość aktywnego wypoczynku oraz nauki historii poprzez zabawę. Kolonie organizowane były także dla dzieci znajdujących się w trudnej sytuacji rodzinnej w ramach projektu „Byczyński Gród – jako miejsce, w którym zatrzymał się czas”, którego adresatami byli uczniowie uczestniczący w trzydniowej, polsko-czeskiej wymianie partnerskiej.

Ogromne emocje wśród mieszkańców i turystów w każdym wieku budzi organizowany dwa razy do roku przez Polskie Bractwo Rycerskie Międzynarodowy Turniej Rycerski, w ramach którego współcześni rycerze w strojach z epoki staczają liczne turnieje zakończone wielką bitwą. Finansowy ciężar tego spektakularnego widowiska został udźwignięty dzięki środkom pozyskanym z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, którego fundusze wykorzystano również na budowę średniowiecznej zbrojowni oraz na dofinansowanie międzynarodowego przeglądu zespołów odtwórstwa średniowiecznego.

Przedsięwzięciem wpisującym się w podjęte wcześniej działania na rzecz promocji miasta był zrealizowany przez gminę Byczyna projekt, współfinansowany z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, dotyczący termomodernizacji zabytkowego ratusza, utworzenia na jego wieży punktu widokowego oraz powstania Izby Tradycji. Miejsce to będzie służyło do organizowania Europejskich Dni Dziedzictwa i prezentowania historii kultury i tradycji Byczyny. Miasto, poza inwestycjami w infrastrukturę kulturalną, zadbało o fundusze na rzecz poprawy jakości życia jego mieszkańców, realizując projekt zagospodarowania przestrzeni publicznej wokół murów obronnych i nadając im nową funkcjonalność.

Promocja miasta pod hasłem „Rycerska Byczyna”, bazująca na jego historycznym dziedzictwie,

spowodowała konieczność dostosowania lokalnego rynku pracy do potrzeb obsługi ruchu turystycznego. W ramach projektu „Nowe perspektywy” osoby szczególnie narażone na wykluczenie społeczne miały możliwość nauczyć się szycia strojów historycznych dla bractw rycerskich w całej Polsce. Zainteresowanie taką działalnością wykazała także Spółdzielnia Socjalna „Gród”, która jako beneficjent Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki zaoferowała mieszkańcom województwa opolskiego różnotematyczne kursy, w ramach których można było zdobyć umiejętności zawodów już nieco zapomnianych, takich jak: wikliniarz, kowal czy garniarz, które są niezbędne w każdym rycerskim grodzie.

Uczestnicy przemarszu chorągwi rycerskiej na miejscu bitwy pod Grunwaldem – projektu w ramach PO WT RCZ-RP

Gród rycerski w Byczynie zbudowany w ramach projektu INTERREG III A Czechy – Polska

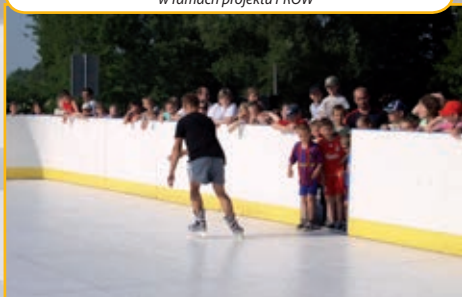
Oryginalne, pełne uroku położenie miasta z za-
bytkowym układem urbanistycznym, jego boga-
ta historia, ale też konsekwentna i przemyślana re-
alizacja wzajemnie uzupełniających się projektów
zapewniły gminie wielokierunkowy rozwój. Tere-
ny Byczyny i okolic stały się interesującym, chęt-
nie odwiedzanym miejscem zarówno dla miłośni-
ków historii i rycerstwa, jak i dla osób pragnących
w sposób nietuzinkowy spędzić czas.

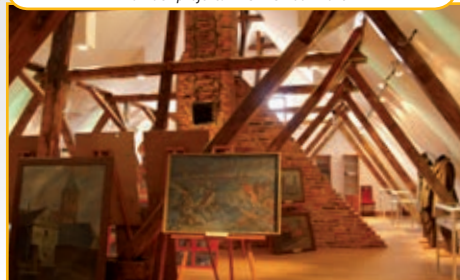
*Tereny w okół murów obronnych w Byczynie
zagospodarowane w ramach projektu PROW*

*Caloroczne lodowisko w Byczynie utworzone
w ramach projektu PROW*

*Izba pamięci w Byczynie utworzona
w ramach projektu RPO WO 2007-2013*

Tabela 7. Przykładowe projekty komplementarne z zakresu kultury i turystyki, realizowane w gminie Byczyna. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania	
Gmina Byczyna	Utworzenie izby tradycji – „Odkrywamy zapomniane karty historii Byczyny” oraz termomodernizacja zabytkowego Ratusza	607 784,18	1 593 414,60	RPO WO 2007-2013	
	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej wokół murów obronnych w Byczynie	290 956,52	461 589,07	PROW 2007-2013	
Opolskie Bractwo Rycerskie	Międzynarodowy Turniej Rycerski	19 865,97	30 039,97		
	Średniowieczna zbrojownia	21 000,00	30 000,00		
	Międzynarodowy przegląd zespołów odtwórstwa średniowiecznego	25 000,00	33 220,00		
Ośrodek Kultury w Byczynie	PROMUJEMY SIĘ WZAJEMNIE – promocja polskich i czeskich produktów po obu stronach granicy	85 368,14	100 433,18	PO WT RCz–RP 2007-2013	
	Przemarsz Chorągwi Rycerskiej z taborami na miejsce bitwy pod Grunwaldem	112 668,94	132 551,78		
	Przyjaźń przez Wiek i Kraje	121 656,47	143 125,26		
	Czeski Dzień w Grodzie	48 662,86	57 250,45		
Stowarzyszenie Popierania Zaradności Życiowej i Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Pomocy Wzajemnej w Byczynie	Byczyński Gród – jako miejsce, w którym zatrzymał się czas	116 159,31	136 658,09		
Gmina Byczyna	Międzynarodowe Festyny Rycerskie – Byczyna 2006-2007	202 423,93	269 898,58		INTERREG III A Czechy – Polska
Gmina Byczyna	Polsko Czeskie Centrum Szkolenia Rycerstwa – budowa średniowiecznego grodu drewnianego	2 771 116,56	3 694 822,08		
Gmina Byczyna/ Centrum Integracji Społecznej CISPOL w Polanowicach	Nowe perspektywy	798 252,00	798 252,00		PO KL
Spółdzielnia Socjalna „Gród”	Doskonalenie zawodowe zatrudnionych w obsłudze ruchu turystycznego Opolszczyzny	197 895,00	197 895,00		
		Łącznie: 5 418 809,88	Łącznie: 7 679 150,06		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

Turystyka na wysokim poziomie - Góra św. Anny

Góra Świętej Anny to wyjątkowe miejsce, usytuowane na najwyższym punkcie Masywu Chełmskiego, określane jednym z najciekawszych miejsc Parku Krajobrazowego o tej samej nazwie. Walory przyrodnicze i kulturowe spletają się tam w jedno, tworząc urzekający piękny i niepowtarzalny krajobraz oraz oferując wszechstronną pod każdym względem ofertę turystyczną. Wzniesienie jest wygasłym wulkanem sprzed wieków, bujnie porośniętym leśną gęstwiną, wśród której można natknąć się na zabytkowe kaplice kalwaryjskie. Dla wielu to symbol wiary, pociechy w utrapieniach i ufnej modlitwy, przyciągający pielgrzymów dwoma skarbami: słynącą z cudów figurką św. Anny Samotrzeciej i kalwarią z kaplicami.

To niezwykle miejsce wymagało kompleksowych i wielokierunkowych działań, wzbogacających ofertę turystyki pielgrzymkowej, nadających blask zabytkowym obiektom, zachowujących niepowtarzalność przyrodniczą oraz promujących obszar Góry św. Anny jako atrakcyjnego ośrodka konferencyjnego i turystycznego.

Dom Pielgrzyma jest popularnym miejscem odpoczynku dla strudzonych turystów, dlatego też należało poprawić estetykę budynku oraz przystosować go do przyjmowania coraz większej liczby odwiedzających. Przy wsparciu środków z Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zmodernizowano i unowocześnieńokotłownię, kuchnię i pralnię, a dzięki wymianie starych okien oraz ogólnej termomodernizacji w kolejnych latach poprawiono także wygląd zewnętrzny obiektu. Budowa kanalizacji, przy dofinansowaniu z Banku Światowego, Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu, pozwoliła podłączyć Dom Pielgrzyma do kanalizacji ogólnej, co było niezbędne dla dalszego funkcjonowania ośrodka.

Biorąc pod uwagę tendencję do łączenia turystyki i pracy, tak zwaną turystykę kongresową, Franciszkanie postanowili przekształcić tradycyjny dom rekolekcyjny na punkt hotelowy z zapleczem konferencyjnym. Ze środków budżetu państwa stworzono kilka pokoi mieszkalnych oraz małe sale konferencyjne. Dzięki pieniądзом z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 w Domu Pielgrzyma powstała kolejna sala konferencyjna, wyposażona w sprzęt audiowizualny.

Obiekt został przystosowany do organizowania dużych konferencji międzynarodowych, projekcji

filmowych oraz aranżacji kameralnych koncertów, wystaw i różnego rodzaju występów, co zdecydowanie wydłużyło sezon turystyczny oraz zwiększyło napływ przyjezdnych.

Dokonane modernizacje wypromowały obiekt jako miejsce odpoczynku i zadumy pielgrzymów, ale również jako nowoczesny kompleks hotelowo-konferencyjny, który stał się konkurencyjnym punktem na regionalnej mapie usług turystycznych. Co ważne, dofinansowane projekty realizują cele „Strategii rozwoju turystyki w województwie opolskim na lata 2007-2013” tj. przyspieszenie rozwoju turystyki kongresowej i konferencyjnej oraz wzbogacenie oferty turystyki pielgrzymkowej.

Góra Świętej Anny jako miejsce, w którym koncentruje się znaczna część społecznej i religijnej aktywności mieszkańców województwa opolskiego i śląskiego, wymagała rewitalizacji swoich zabytkowych obiektów. Korzystając konsekwentnie z funduszy europejskich, w myśl idei przywrócenia świetności zabytkom sakralnym Góry Św. Anny, realizowano inwestycje podnoszące bezpieczeństwo odwiedzających oraz atrakcyjność istniejących obiektów. Gradusy, tak zwane Święte Schody, to kryta kaplica zawierająca 28 stopni, w których umieszczone są relikwie i ziemia z pamiątkowych miejsc Palestyny. Pielgrzymi idą po nich na klęczkach. Ten niesamowity obiekt ze względu na ciągłą eksploatację wymagał odnowienia dachu i jego konstrukcji drewnianej. Środki na ten cel uzyskano z Ministerstwa Kultury i budżetu województwa opolskiego. Kaplica kalwaryjska „Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny” została odrestaurowana dzięki środkom przekazanym

Góra św. Anny – widok z lotu ptaka

przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, gminę Leśnica oraz Starostwo Powiatowe w Strzelcach Opolskich. Przy wsparciu środków PROW nowe oblicze zyskały także kaplice „III upadek” i „Domek Maryi”, należące do zespołu 40 kaplic, przedstawiających Mękę Pańską.

Zapewniając właściwe zaplecze turystyczno-rekreacyjne oraz rewitalizując obiekty kultu religijnego, zwrócono uwagę na zachowanie i uwydatnienie walorów środowiska naturalnego. Uprzątnięto suchy drzewostan, okalający teren kompleksu zabytkowego, stanowiący zagrożenie dla zwiedzających, jak i dla samych zabytków, natomiast braki w zalesieniu wokół alei kalwaryjskich uzupełniono nowymi sadzonkami. Zadania te zostały zrealizowane dzięki funduszom pozyskanym z Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu. Góra św. Anny jest rezerwatem przyrody nieożywionej i wchodzi w skład obszaru Natura 2000, dlatego zdecydowano o odtworzeniu i zachowaniu rzadkich i chronionych gatunków roślin przy wsparciu środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013. Wycięto i wykoszono niepożądane drzewa, krzewy, gęsty samosiew, maliniska i jeżyniska. W celu zapewnienia naturalnego i biologicznego koszenia łąk przeprowadzono także wypas owiec, których liczba i gatunek zostały określone na podstawie starannych obliczeń. Realizacja projektów umożliwiła także wykorzystanie walorów szaty roślinnej do celów dydaktycznych, edukacyjnych i naukowych.

Tak atrakcyjny obszar przyrodniczo-turystyczny wymagał specjalnych szkoleń, przygotowujących przewodników turystycznych. Przeprowadzenie tych szkoleń było możliwe dzięki projektowi dofinansowanemu ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, który był inspiracją dla powstania klubu przewodników turystycznych przy Krainie św. Anny. Przewodnicy przygotowują propozycje tras turystycznych, które umożliwiają atrakcyjne spędzanie wolnego czasu w Krainie św. Anny.

Przyciągnięcie jak największej liczby młodych turystów i zapewnienie im atrakcyjnej oferty jest ważnym zadaniem każdego obszaru turystycznego. Dzięki wsparciu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki dla uczniów szkół gminy Leśnica oprócz zajęć dydaktyczno-wyrównawczych zorganizowano m.in. „Zielony Rajd po Parku Krajobrazowym Góra Św. Anny”, podczas którego poznawali oni faunę i florę. Przeprowadzono także plener malarski na Górze Św. Anny.

Dzięki organizacji raz do roku Święta Młodzieży Góra Świętej Anny gości tłumy młodych ludzi, a spotkania te to nie tylko wspólna modlitwa, ale również bogata oferta rozrywkowa, m.in. różnego typu występy i warsztaty, sprzyjające budowaniu więzi religijnej i międzyludzkiej. Projekt „Święto Młodzieży 2010” pozwolił na uzyskanie dodatkowych funduszy z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na ten cel.

Realizując działania związane z rozwojem turystyki, nie można zapominać o odpowiedniej infrastrukturze komunikacyjnej, której stan w znacznym stopniu wpływa na intensyfikację ruchu turystycznego. Wychodząc temu naprzeciw, przy wsparciu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, przebudowano dwa ważne szlaki komunikacyjne, poprawiając tym samym dostępność do tamtejszych zabytków. W ślad za tą inwestycją realizowano projekt dofinansowany z Programu Rozwoju

Kaplice na Górze św. Anny odrestaurowane w ramach projektu PROW

Dom Pielgrzyma na Górze Św. Anny odnowiony ze środków RPO WO 2007-2013 oraz WFOŚiGW w Opolu

Góra Św. Anny – widok z lotu ptaka

Obszarów Wiejskich, mający na celu zniwelowanie problemu samowolnego parkowania. Nowo wybudowany parking poprawił wizerunek miejscowości, zapewniając komfort zwiedzających.

Komplementarność wszystkich zrealizowanych projektów pomogła stworzyć miejsce, w którym zadbane zabytki są idealnie wkomponowane w niespotykaną przyrodę. Spójna i bogata oferta usług turystycznych, poszerzony zakres wypoczynkowy, udogodniony dostęp do dóbr tego obszaru, a tym samym przyspieszony rozwój gminy udowodniły, że Góra Świętej Anny zasługuje na miano jednego z „cudów Opolszczyzny”.

Przyroda Góry Św. Anny chroniona w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Tabela 8. Przykładowe projekty komplementarne z zakresu kultury i turystyki, realizowane w okolicach Góry św. Anny. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Dom Pielgrzyma	Budowa sali wielofunkcyjnej	749 980,96	1 775 449,14	RPO WO 2007-2013
Gmina Leśnica	Przebudowa dróg gminnych 105850 O i 105849 O w Górze św. Anny	381 303,21	458 781,58	
Województwo Opolskie	Ochrona i odbudowa zdegradowanych i zagrożonych siedlisk: muraw kserotermicznych, naskalnych i łąk Świerzych na terenie Parku Krajobrazowego „Góra Św. Anny”	343 062,20	403 602,59	
Gmina Leśnica	Ochrona i odbudowa zdegradowanych i zagrożonych siedlisk roślinności naskalnej i łąk Świerzych na działce 201/17 w obrębie Góra Świętej Anny	388 053,02	456 532,97	
Klasztor Zakonu Braci Mniejszych	Budowa parkingu w Górze św. Anny	463 048,00	467 340,38	PROW 2007-2013
Stowarzyszenie Sprawiedliwość Pokój i Integralność Stworzenia	Święto Młodzieży 2010	21 744,63	33 372,70	
Fundacja „Sanktuarium Góry Świętej Anny”	Restauracja elewacji kaplicy Domek Maryi z zespołu kaplic kalwaryjskich w Górze św. Anny	22 881,21	32 687,45	
Klasztor Zakonu Braci Mniejszych	Restauracja elewacji kaplicy III upadek z zespołu kaplic kalwaryjskich w Górze św. Anny	22 697,49	33 261,67	
Gmina Leśnica	Budowa kanalizacji sanitarnej w Górze św. Anny	614 000,00	2 450 000,00	Bank Światowy PAOW oraz WFOŚiGW w Opolu
Klasztor Zakonu Braci Mniejszych	Modernizacja gospodarki ciepłej Domu Pielgrzyma na Górze św. Anny w latach 2000-2002	1 150 000,00	2 070 000,00	NFOŚiGW, WFOŚiGW w Opolu
	Uporządkowanie gospodarki drzewostanem wokół kompleksu zabytkowego w Górze św. Anny	287 400,00	310 000,00	
	Restauracja konstrukcji drewnianej dachu i pokrycia dachu nad kaplicą Gradusy	44 000,00	80 000,00	Ministerstwo Kultury, Województwo Opolskie
	Restauracja i konserwacja kaplicy kalwaryjskiej „Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” z zespołu kaplic kalwaryjskich na Górze św. Anny	106 900,00	264 000,00	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Gmina Leśnica, Starostwo Powiatowe w Strzelcach Opolskich
	Termomodernizacja Domu Pielgrzyma, wymiana okien w części starej	736 624,00	1 490 226,00	WFOŚiGW w Opolu
	Budowa pokoi mieszkalnych oraz małych sal konferencyjnych	1 200 000,00	2 478 617,00	Budżet Państwa
Stowarzyszenie Kraina św. Anny	Sięgamy po wiedzę o regionie	49 986,00	49 986,00	PO KL
Gmina Leśnica	Leśnicka szansa na lepszą przyszłość	390 606,00	390 606,00	
		Łącznie: 6 972 286,72	Łącznie: 13 244 463,48	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

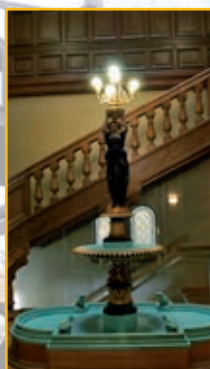
Perła ziemi opolskiej – Góry Opawskie

Góry Opawskie są bogactwem przyrodniczym województwa opolskiego, położonym na pograniczu z Republiką Czeską, już od lat określanym mianem „perły ziemi opolskiej”. Ujmujące piękno, łagodny klimat, walory krajobrazowe, niespotykana fauna i flora, rzeki, potoki i rozpościerające się lasy sprawiły, że region ten stał się oazą dla ludzi poszukujących wypoczynku w ciszy i spokoju. Wszystkie te czynniki oraz szereg atrakcji turystycznych, takich jak: zróżnicowane pod względem trudności szlaki piesze i rowerowe, unikalne pozostałości górnictwa złota, kamieniołomy oraz duża ilość skał wpłynęły na rozwój tego malowniczego obszaru, który stał się celem unijnych inwestycji.

Nieskażone środowisko wymagało racjonalnego zagospodarowania i mądrych rozwiązań, aby – przy jak najmniejszej ingerencji w jego krajobraz – zapewnić turystom dostęp do naturalnych zasobów tego obszaru. Te założenia udało się zrealizować Gminie Prudnik, która dzięki środkom finansowym uzyskanym z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 zrealizowała projekt dotyczący stworzenia regionalnej bazy turystyczno-noclegowej przedgórza Gór Opawskich. W ramach tego przedsięwzięcia wybudowano dwie wieże widokowe, poszerzono ofertę hotelową, przebudowując w tym celu dwa istniejące już obiekty oraz nadano nową użyteczność szlakom turystycznym, wyznaczając wielofunkcyjne ścieżki piesze i rowerowe. Gmina Prudnik zadbała również o fundusze na przebudowę renesansowej rezydencji dawnego fabrykanta Hermanna Frankla, założyciela jednego z największych zakładów włókienniczych, prywatnie człowieka o wielkim sercu, który wstawił się wieloma akcjami charytatywnymi i został honorowym obywatelem Prudnika. Rewitalizacja budowli, która zasługuje na szczególną uwagę ze względu na dobre zachowanie zabytkowych detali architektonicznych,

daje możliwość organizowania inicjatyw kulturalnych w obiekcie o wysokiej wartości historycznej, pełniącym obecnie rolę Prudnickiego Ośrodka Kultury.

Potencjał regionu Gór Opawskich, który można wykorzystać dla rozwoju turystyki rowerowej, został dostrzeżony już w 2002 roku, kiedy to w ramach Programu Współpracy Przygranicznej PHARE – Wspólnego Funduszu Małych Projektów Polska – Czechy zrealizowano projekt służący popularyzacji

Rezydencja Hermanna Frankla odnowiona w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Rezydencja Hermanna Frankla odnowiona w ramach projektu RPO WO 2007-2013

tej dziedziny turystyki. Projekt polegał na oznakowaniu sieci tras rowerowych, wydaniu przewodnika opisującego szlaki rowerowe, a także na organizacji transgranicznego rajdu rowerowego. W ramach inwestycji w wizerunek obszaru oraz poprawę jego atrakcyjności Gmina Prudnik zdecydowała się na pozyskanie środków z Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 na budowę ścieżki turystycznej w miejscowości Łąka Prudnicka, wiodącej z Prudnika w kierunku Gór Opawskich.

Kontynuując działania zmierzające do popularyzacji turystyki rowerowej, współpracę z polskim regionem Gór Opawskich podjęła strona czeska, pozyskując z Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska na lata 2007-2013 fundusze na realizację sześciu projektów. Jedną z inwestycji dotyczyła promocji Prudnika i Krnova oraz zaprezentowania ich jako partnerów współpracujących w imię wartości turystycznych w ramach Europejskiego Tygodnia Turystyki Rowerowej. Podczas tej imprezy oba miasta przedstawiły szeroką gamę atrakcji turystycznych, przyciągając dzięki temu wielu

turystów i zapewniając sobie wielokierunkowy rozwój. W ramach kolejnej inwestycji zdecydowano się na połączenie gęstej sieci szlaków pieszych i rowerowych oraz postawiono wiaty wypoczynkowe po obu stronach granicy. Po integracji polsko-czeskich tras turystycznych niejako naturalnym etapem była kompleksowa ich rewitalizacja oraz wyznakowanie i opisanie szlaków w przewodniku. Czwarty projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska na lata 2007-2013, dotyczył utworzenia transgranicznej ścieżki rowerowej Prudnik – Jindřichov jako elementu szlaków rowerowych Euroregionu Pradziad, mającego na celu zwiększenie atrakcyjności i dostępności turystycznej regionu.

Historyczny klimat, towarzyszący następnemu przedsięwzięciu, realizowanemu przez Powiat Nyski pod nazwą „Szlakiem czarownic po czesko-polskim pograniczu” polegał na wyznaczeniu trasy rowerowej wiodącej przez miejsca związane z epoką inkwizycji i procesami czarownic.

Dzięki wszystkim atrakcjom i udogodnieniom wprowadzonym w zakresie turystyki kolarskiej na terenie Gór Opawskich wzrasta zainteresowanie tą dyscypliną. Tendencja ta sprawiła, że zaistniała potrzeba wydania profesjonalnych materiałów informacyjnych, dotyczących istniejących tras rowerowych pogranicza z uwzględnieniem ich stopnia trudności. Pomysł ten został zrealizowany w ramach projektu „Na rowerze po pograniczu nysko-jesenickim”.

W ramach działań dotyczących rozwoju kulturalnej strony Gór Opawskich realizowano projekt budowy średniowiecznej osady rycerskiej w Niemysłowicach oraz zorganizowano w amfiteatrze na terenie Parku Krajobrazowego Gór Opawskich IV edycję Festiwalu Czeskiej Piosenki Turystycznej „Trampska Hudoba”. Inwestycje w tym zakresie były możliwe dzięki środkom uzyskanym z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, którego beneficjentami zostali Gmina Prudnik i Gmina Głuchołazy.

Odpowiadając na zapotrzebowanie rynku związane z obsługą ruchu turystycznego, Powiat Nyski zdecydował się zorganizować dla kobiet z terenów wiejskich szkolenia z zakresu cukiernictwa, wytwarzania figurek pamiątkowych oraz przewodnictwa turystycznego, a także z zakresu gastronomii i zarządzania gospodarstwem agroturystycznym. Środki potrzebne do realizacji tych projektów pochodziły z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Zrealizowane na terenie Gór Opawskich projekty, dotyczące rewitalizacji obiektów kulturalnych, renowacji szlaków turystycznych, budowy ścieżek rowerowych, budowy infrastruktury turystycznej oraz inwestycji w ludzi i kulturę w ogromnym

Infrastruktura turystyczna w Górach Opawskich, zbudowana w ramach projektu RPO WO 2007-2013

stopniu przyczyniły się do wzmocnienia i przyspieszenia tempa rozwoju gospodarki gminy Prudnik, gminy Głuchołazy oraz powiatu Nyskiego. Dzięki tym działaniom udało się stworzyć region przyjazny dla mieszkańców i turystów oraz teren przyciągający inwestorów, a poprzez rozwój turystyki stworzono wiele nowych miejsc pracy w tym sektorze.

Panorama Gór Opawskich z wieży widokowej, wybudowanej w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Obiekty hotelowe w Wieszczyńcu (u góry) i Prudniku (poniżej), przebudowane w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Atrakcje na „Szłaku Czarownic”, utworzonym w ramach projektu PO WT RCz-RP

Tabela 9. Przykładowe projekty komplementarne z zakresu kultury i turystyki, realizowane w okolicach Gór Opawskich. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Gmina Prudnik	Stworzenie regionalnej bazy turystyczno-noclegowej przedgórza „Gór Opawskich”	5 514 699,40	11 557 886,13	RPO WO 2007-2013
Gmina Prudnik	Stworzenie bazy materialnej rozwoju ponadlokalnej oferty kulturowej – przebudowa renesansowej rezydencji Hermanna Frankla w Prudniku	7 207 411,88	9 307 984,88	
Gmina Prudnik	Promocja Prudnika i Krnova za pośrednictwem Europejskiego Tygodnia Turystyki Rowerowej	17 060,42	20 071,09	PO WT RCz–RP 2007-2013
Powiat Nyski	Na rowerze na pograniczu nysko-jesenickim	22 972,94	27 026,99	
Partner wiodący: Sdruzeni mest a obci Jesenicka Partner: Powiat Nyski	Na szlakach bez granic	624 268,80	775 530,71	
Gmina Głuchołazy	Odnowienie i wyznakowanie szlaków turystycznych na pograniczu polsko-czeskim	113 771,28	133 848,62	
Partner wiodący: Powiat Prudnicki Partner: Gmina Jindrichov	Transgraniczna ścieżka rowerowa Prudnik–Jindrichov jako element szlaków rowerowych Euroregionu Pradziad	2 180 074,15	2 564 796,27	
Powiat Nyski	Szlakiem czarownic po czesko-polskim pograniczu	1 414 268,21	1 663 848,269	
Gmina Prudnik	Budowa chodnika dla pieszych – ścieżki turystycznej przy drodze krajowej nr 40 w miejscowości Łąka Prudnicka	46 132,00	70 351,41	
Powiat Nyski Partnerzy projektu: Gminy: Jeseník, Złate Hory, Głuchołazy, Otmuchów, Nysa, Paczków, Korfantów, Łambinowice, Skoroszyce, Kamiennik, Pakosławice oraz Stowarzyszenie Rozwoju Dorzecza Osobłogi	Rowerem po pograniczu nysko-jesenickim	82 687,29	110 249,70	Program Współpracy Przygranicznej PHARE – Wspólny Fundusz Małych Projektów Polska – Czechy 2002
Gmina Prudnik	Budowa średniowiecznej osady rycerskiej w Niemysłowicach	1 111 052,29	1 366 594,32	PROW 2007-2013
Gmina Głuchołazy	Festiwal Czeskiej Piosenki Turystycznej „Tramska Hudoba”	20 457,00	47 232,56	
Powiat Nyski/Powiatowy Urząd Pracy w Nysie	SEPTEM SIDERA	49 390,00	49 390,00	PO KL
	Wszystkie drogi prowadzą do Wójcic	40 160,00	40 160,00	
		Łącznie: 18 444 405,66	Łącznie: 27 734 970,94	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

Aktywne Opole

Opole to miasto cechujące się różnorodnością kulturową, rozwiniętą infrastrukturą, dostępem do ważnych linii komunikacyjnych (autostrada A4) oraz przebiegającym przez miasto wodnym szlakiem Odry. Znaczenie dobrego sąsiedztwa znajduje tu swoje potwierdzenie, ponieważ gospodarcze, ekonomiczne i kulturowe powiązania Opola z rozwijającymi się regionami sąsiadującymi mają korzystny wpływ na kierunki i tempo rozwoju miasta, ogólnie znanego jako stolica polskiej piosenki. Zielony krajobraz, wyspa w sercu miasta i w większości nizinne ukształtowanie terenu Opola, pozwala na rozmach w planach zagospodarowania jego powierzchni.

Turystyczno-kulturalne centrum Opola, zlokalizowane w samym sercu miasta, przeszło gruntowną zmianę wizerunku. Metamorfoza tego miejsca była możliwa dzięki funduszom europejskim.

Powszechnie rozpoznawalny symbol Opola, współtworzący markę miasta i całego województwa – Amfiteatr Tysiąclecia – zbudowany z inicjatywy prezydenta Karola Musioła w 1963 roku, z upływem czasu stracił swój blask i wymagał przebudowy. Na przywrócenie jego dawnej świetności oraz utworzenie przy obiekcie Narodowego Centrum Polskiej Piosenki pozwoliły środki finansowe pozyskane z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. W wyniku współpracy instytucji i świadomej koordynacji działań zadbane również o rewitalizację krajobrazu, w który wpisywał się amfiteatr. Tym sposobem, z pieniędzy pozyskanych z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, zagospodarowane zdegradowane tereny wzdłuż Odry, nadając im nową funkcję i użyteczność oraz sprawiając, że zyskały one wysokie walory turystyczne. Poszerzono ofertę spędzania wolnego czasu w Opolu poprzez odrestaurowanie zabytkowego parku na Wyspie Bolko, który jest nieodłączną częścią terenów nadodrzańskich.

Kontynuując realizację idei przywrócenia blasku ważnych dla Opola obiektów kulturalnych, zdecydowano się na wykorzystanie środków unijnych również na dokończenie modernizacji formy zewnętrznej Filharmonii Opolskiej oraz odrestaurowanie sąsiedniego budynku przy ulicy Minorytów, przeznaczono na siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej.

Inwestycje te zdecydowanie ożywiły centrum miasta, przyciągając nie tylko mieszkańców, ale również wielu krajowych i zagranicznych turystów. Aby sprostać ich oczekiwaniom zadbane o strefę gastronomiczną i hotelarską. Restauracja „Starka”, usytuowana przy nowo zagospodarowanych terenach wzdłuż Odry oraz w sąsiedztwie amfiteatru, poszerzyła ofertę turystyczną poprzez uruchomienie obiektu hotelowego. Beneficjent projektu pozyskał fundusze na ten cel z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013. Z tego samego programu dofinansowano również budowę Hotelu Ostrówek, który zapewni miastu odpowiednią liczbę miejsc noclegowych o standardzie czterogwiazdkowym.

Budynek Miejskiej Biblioteki Publicznej, odrestaurowany w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Tereny wzdłuż Odry, zagospodarowane w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Opole potrzebowało sposobu dotarcia do turysty w celu zaprezentowania wszystkich atutów i atrakcji stolicy Opolszczyzny. Cel ten został osiągnięty przez Opolską Regionalną Organizację Turystyczną poprzez realizację projektu „Przewodnik terenowy po województwie opolskim” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W ramach tego samego programu Politechnika Opolska i firma CTC Polska Sp. z o.o. zadbały o szkolenia dla kadry

branży turystycznej, realizując projekty „Homo didicti – szkolenia skrojone na miarę Opolszczyzny” oraz „Turystyka bez barier”.

Dzięki kompleksowemu podejściu władz miasta i regionu oraz innych podmiotów realizujących projekty do konsekwentnego wcielania w życie planów zagospodarowania stolicy województwa wszystkie inwestycje, ściśle ze sobą powiązane i wzajemnie potęgujące zamierzony efekt, zdecydowanie podniosły jakość życia mieszkańców miasta, przyczyniły się do ożywienia społeczno-gospodarczego i znacznie udogodniły spędzanie czasu w mieście dla osób pragnących tu przyjeżdżać i odpoczywać. Centrum Opola stało się obszarem zagospodarowanym pod kątem rekreacji i wypoczynku, tak aby całoroczny charakter infrastruktury turystycznej przyciągał turystów i zatrzymywał ich na dłużej. Dzięki inwestycjom obiekty kulturalne i rekreacyjno-sportowe usytuowane w sercu Opolszczyzny zyskały drugie życie i znów załśniły pełnym blaskiem.

Amfiteatr Tysiąclecia przebudowany w ramach projektu PO IŚ

Tabela 10. Przykładowe projekty komplementarne z zakresu kultury i turystyki, realizowane w centrum Opola. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Miasto Opole	Utworzenie Narodowego Centrum Polskiej Piosenki poprzez przebudowę Amfiteatru Tysiąclecia w Opolu	11 880 163,40	31 827 921,07	PO IŚ
Miasto Opole	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Miasta Opola poprzez zagospodarowanie terenów wzdłuż Odry	8 983 268,48	20 896 390,34	RPO WO 2007-2013
Miasto Opole	Rewitalizacja zabytkowego parku na Wyspie Bolko w Opolu	3 676 242,55	4 324 991,24	
Miasto Opole	Przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku na siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu	6 305 404,49	14 732 307,75	
Filharmonia Opolska im. Józefa Elsnera	Dokończenie modernizacji formy zewnętrznej Filharmonii Opolskiej wraz z elementami usprawnień technicznych niezbędnych do prawidłowej działalności instytucji	13 032 118,28	21 663 152,18	PO IŚ
ATLANT 2 Krzysztof Wójcicki, Mariusz Wójcicki Spółka Jawna	Hotel Ostrówek – cztery gwiazdki na opolskiej Pasiące	2 498 708,94	6 263 366,51	RPO WO 2007-2013
Restauracja „STARKA” Krzysztof Cebula	Rozwój oferty turystycznej Restauracji „STARKA” w Opolu poprzez uruchomienie obiektu hotelowego	2 498 094,07	5 898 097,25	
Politechnika Opolska	Homo didicti – szkolenia „skrojone na miarę” Opolszczyzny	685 420,00	685 420,00	PO KL
CTC Polska Sp. z o.o.	Turystyka bez barier. Profesjonalizacja kadr branży turystycznej w województwie opolskim	811 865,18	818 233,58	PO KL
Opolska Regionalna Organizacja Turystyczna	Przewodnik terenowy po województwie opolskim	695 168,00	695 168,00	
		Łącznie: 51 066 453,39	Łącznie: 107 805 047,92	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

W jedności siła – Kadłub gm. Strzelce Opolskie

Nie od dziś wiadomo, że duży może więcej, ale mały może lepiej. Najlepszym dowodem na prawdziwość tego stwierdzenia jest Kadłub, niewielkie sołectwo w gminie Strzelce Opolskie, oddalone od stolicy powiatu o 13 kilometrów. Kadłub zamieszkuje zaledwie około tysiąca osób, a jednak wieś od lat pełni funkcję lidera w regionie pod względem prac społecznych prowadzonych na rzecz środowiska lokalnego.

Mieszkańcy własnymi siłami wybudowali chodnik i parking, położyli kanalizację deszczową, urządzili plac zabaw. Utwardzono także drogi transportu rolnego. Ogólny wizerunek Kadłuba jest systematycznie poprawiany: odnawiane są elewacje i pokrycia dachowe budynków na terenie wsi oraz ogrodzenia i obejścia wokół posesji mieszkańców.

Na terenie sołectwa mieści się wiele obiektów o charakterze publicznym, takich jak: Dom Specjalnej Troski dla Dzieci, Spółdzielnia Mleczarska Rolników Śląskich, Dom Strażaka wraz z klubo-kawiarnią i biblioteką, sklepy oraz bar, które są modernizowane wspólnymi siłami i powoli uzyskują blask, służąc wszystkim mieszkańcom jako centra rozwoju lokalnej kultury i aktywności. Dom Strażaka przebudowano na centrum kulturalno-rozrywkowe: zmieniono konstrukcję dachu oraz wymieniono jego pokrycie, dokonano generalnego remontu Sali Tradycji, a lokal mieszkalny został przerobiony na pomieszczenia dla orkiestry i dla Rady Sołectkiej, wyremontowano także bibliotekę i świetlicę.

Po przystąpieniu Kadłuba do programu odnowy wsi mieszkańcy zawiązali Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Rozbudowy Wsi Kadłub i Publicznej Szkoły Podstawowej w Kadłubie. W długoterminowym planie rozwoju miejscowości zapisano projekt budowy hali sportowej. Dzięki inżynierii środków przekazanych przez gminę oraz ówczesne Ministerstwo Edukacji, Nauki i Sportu powstał nowoczesny obiekt

z pełnym zapleczem sanitarnym i szatniarni oraz widownią, na sto osób.

Także wkład własny mieszkańców wsi i firm działających w Kadłubie jest tutaj nie do przecenienia. Jedna z miejscowych firm, uwzględniając jedynie koszty użytych materiałów, wykonała konstrukcję i pokrycie dachu, a cały montaż konstrukcji wykonano nieodpłatnie.

Szkoła Podstawowa w Kadłubie pełni ważną rolę w życiu kulturalnym i społecznym wsi, dlatego też aktywnie działające władze gminy Strzelce Opolskie pozyskały środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 na przeprowadzenie remontu obiektu. W ramach projektu udało się przebudować świetlicę szkolną i bibliotekę oraz zaopatrzyć te pomieszczenia w niezbędne pomoce dydaktyczne i meble. Sukces tego przedsięwzięcia umożliwił wsi organizowanie ciekawych zajęć dla dzieci i mieszkańców, imprez szkolnych, środowiskowych i integracyjnych. Inwestycja objęła również remont szatni, docieplenie budynku i wymianę dachu, co znacznie zmniejszyło koszty utrzymania i użytkowania obiektu. Zmodernizowana szkoła pozwoliła na lepszą organizację czasu wolnego dzieci ze wsi Kadłub i Osieki. Całe przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia dysproporcji pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi, pomagając zwiększyć szanse edukacyjne dzieci i młodzieży z Kadłuba.

Dzięki owocnej współpracy instytucji i świadomej koordynacji działań w gminie oraz funduszom uzyskanym z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich zrealizowano kolejny projekt, który umożliwił dzieciom bezpieczną formę aktywnego spędzania wolnego czasu. Wsie Osiek i Kadłub włączono do sieci tras rowerowych, co pozwoliło na połączenie wiosek z tzw. Śląską Siecią Tras Rowerowych, m.in. z trasami międzyrodowymi. Trasy te prowadzą w miarę możliwości drogami o małym ruchu samochodowym przez tereny leśne, obok interesujących pod względem przyrodniczym i rekreacyjnym obiektów i zabytków oraz ciekawostek krajoznawczych. W lesie na północny-zachód od Kadłuba trasa przebiega obok grobu ofiar cholery z 1873 r., w samym zaś Kadłubie znajdują się zabudowania folwarczne z początku XIX w. i kaplica z końca XIX w. oraz figura przydrożna z XIX w. W dalszej części trasy znajduje się drewniany kościół z 1668 r. z

Szkoła podstawowa w Kadłubie,
wyremontowana w ramach projektu RPO WO 2007-2013

pochodzącą z 1707 r. wieżą. Z kolei przy drodze Osiek – Jędrynia znajduje się aleja lipowa, będąca pomnikiem przyrody.

Środki pozyskane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich umożliwiły także rozszerzenie oferty rekreacyjno-sportowej boiska w Kadłubie. Powstałe centrum sportowo-rekreacyjne obejmuje boiska do gry w piłkę nożną, siatkówkę i koszykówkę, piłkę ręczną oraz siatkówkę plażową. Płyta boiska do piłki nożnej została dodatkowo oświetlona, powstał też plac pod namiot biesiadny i miejsca rekreacyjne, jak np. siłownia na świeżym powietrzu.

Lokalne stowarzyszenie w ramach promocji

swojego obszaru oraz dla zapewnienia atrakcyjnej formy spędzania wolnego czasu mieszkańcom i przyjezdnym sięgnęło po dofinansowanie z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i zorganizowało dwukrotnie, w 2010 r. i 2011 r. lokalną imprezę „Dni Kadłuba”. Przedsięwzięcie pozwoliło na społeczną integrację obywateli, podniesienie jakości ich życia oraz promocję lokalnych przedsiębiorców i produktów.

Wszystkie zrealizowane inwestycje stworzyły miejsce przyjazne dla mieszkańców, doprowadzając do ożywienia społeczno-gospodarczego wsi, co oznacza korzyści także dla gminy. Umiejętność jednoczenia się mieszkańców i organizowania wspólnych inicjatyw wroży wsi Kadłub i jej mieszkańcom wiele sukcesów na przyszłość.

Siłownia wyposażona w ramach projektu PROW

Tabela 11. Przykładowe projekty komplementarne, realizowane w miejscowości Kadłub. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Kadłub	XII Dni Kadłuba	7 513,12	11 022,27	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, 4.1/413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju – małe projekty
	XIII Dni Kadłuba	15 599,01	22 244,27	
Gmina Strzelce Opolskie	Remont obiektu Publicznej Szkoły Podstawowej w Kadłubie	460 657,67	602 974,21	RPO WO 2007-2013
	Włączenie Osieka i Kadłuba do sieci tras rowerowych	19 721,71	33 372,90	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, 4.1/413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju – małe projekty
	Rozszerzenie oferty rekreacyjno-sportowej boiska w Kadłubie	20 103,72	28 719,61	
		Łącznie: 532 595,23	Łącznie: 698 333,26	

Nowoczesna droga po zdrowie w Strzelcach Opolskich

Poprawa dostępności i jakości świadczeń medycznych oraz wdrażanie nowoczesnych technologii w zakresie ochrony zdrowia to cele, których realizacja jest niezwykle istotna dla podniesienia poziomu opieki zdrowotnej w regionie. W roku 2008 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 rozpoczęła się realizacja projektu kluczowego pod nazwą "Szpitale opolskie gwarancją bezpieczeństwa zdrowotnego regionu i bazą kształcenia kadry medycznej", którego celem była modernizacja pięciu opolskich szpitali wojewódzkich. Efektem przeprowadzonych prac jest polepszenie warunków świadczenia usług medycznych oraz podniesienie poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców regionu, a także stworzenie warunków do kształcenia kadry medycznej w zmodernizowanych jednostkach.

Skuteczne pozyskiwanie środków na unowocześnienie oferty zdrowotnej nie jest wyłącznie domeną szpitali wojewódzkich – także jednostki z mniejszych miast regionu cechuje w tym zakresie duża aktywność i skuteczność. Efektem tych działań są projekty, których realizacja w znaczący sposób podnosi poczucie bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców regionu, także na poziomie lokalnym.

Powiat strzelecki to prężnie rozwijający się region, położony w południowo-zachodniej części województwa opolskiego. Swój rozwój zawdzięcza zarówno staraniom władz lokalnych, podejmującym liczne działania sprzyjające nowym inwestorom, jak i innym czynnikom, takim jak np. dostęp do autostrady A4. Stolicą powiatu są Strzelce Opolskie, będące siedzibą wielu ważnych dla lokalnej społeczności instytucji, w tym szpitala powiatowego, który jest jednostką ochrony zdrowia, zapewniającą bezpieczeństwo zdrowotne mieszkańcom okolicznych miejscowości.

Poziom opieki zdrowotnej w Szpitalu Powiatowym im. Prałata J. Glowatzkiego w Strzelcach Opolskich cieszy się wysoką oceną pacjentów. Władze Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej, w skład którego wchodzi jednostka, od lat podejmowały próby sprostania oczekiwaniom pacjentów i podniesienia poziomu świadczonych usług. Dostęp do funduszy europejskich znacznie przyspieszył realizację tego zadania. Środki finansowe uzyskane ze Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, pozwoliły wyposażać szpital w wysokiej klasy ultrasonograf diagnostyczny, aparat do znieczulania oraz sprzęt monitorujący parametry życiowe pacjentów.

Dzięki efektywnym działaniom prowadzonym przez Zakład Opieki Zdrowotnej pozyskano także środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, które przeznaczono na zakup wyspecjalizowanego sprzętu do pracowni RTG. W wyniku realizacji projektu znacznie zwiększyła się dostępność pacjentów do badań diagnostycznych. Ma to wpływ na wcześniejsze wykrywanie wielu groźnych dla życia chorób, co umożliwiła podjęcie leczenia w ich wczesnej fazie. Powodzeniem zakończyła się również realizacja projektu dotyczącego wdrożenia systemu e-zdrowie, który jest narzędziem informatycznym, umożliwiającym realizację usług medycznych za pomocą Internetu. Jedną z takich usług jest elektroniczna rejestracja, stanowiąca znaczne ułatwienie dla osób chorych, które nie muszą już osobiście dokonywać rejestracji w szpitalnym okienku.

Kolejne usprawnienie w zakresie opieki medycznej nastąpiło dzięki termomodernizacji budynku

Termomodernizacja budynku szpitalnego, wykonana w ramach projektu RPO WO 2007-2013

Pracownia RTG wyposażona w ramach projektu RPO WO 2007-2013

szpitalnego, możliwej dzięki środkom uzyskanym z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013. Wykonane w ramach tego przedsięwzięcia prace znacząco wpływają na komfort termiczny pacjentów przebywających na oddziałach szpitalnych oraz mają niebagatelny wpływ na ochronę środowiska. Dzięki pozyskiwaniu energii słonecznej i jej wykorzystywaniu do ogrzewania budynku i wody użytkowej znacznie ograniczona została emisja szkodliwych substancji do atmosfery.

Kolejnym miejscem, które wymagało renowacji i wyposażenia w nowoczesny sprzęt, był oddział ratunkowy szpitala w Strzelcach Opolskich. Miejsce to zyskało nowe oblicze dzięki realizacji projektu w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Zwiększenie dostępności i jakości świadczeń zdrowotnych stało się możliwe dzięki rozbudowie obiektu i zakupowi nowej specjalistycznej aparatury. Odnowiony i świetnie wyposażony oddział ratunkowy służy nie tylko mieszkańcom powiatu, ale wszystkim pacjentom

potrzebującym naglej pomocy lekarskiej, którzy znaleźli się na terenie jego działalności. Specjalistyczna aparatura umożliwiła personelowi szpitala udzielanie chorym kompleksowej pomocy na miejscu bez konieczności przewożenia ich do innych oddziałów.

Zrealizowane przez Zespół Opieki Zdrowotnej i Szpital Powiatowy im. Prałata J. Glowatzkiego przedsięwzięcia stworzyły nowoczesną infrastrukturę medyczną w Strzelcach Opolskich oraz zapewniły bezpieczeństwo zdrowotne mieszkańcom powiatu i wszystkim osobom zgłaszającym zapotrzebowanie na pomoc szpitalną. Dzięki nowym sprzętom, wdrożonemu systemowi informatycznemu oraz odrestaurowanemu budynkowi czas oczekiwania na konkretne zabiegi skrócił się, wzrosła jakość świadczonych usług zdrowotnych oraz komfort i satysfakcja pacjentów. Efekty te zostały osiągnięte dzięki przemyślanym, konsekwentnie realizowanym i wzajemnie się uzupełniającym projektom współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej.

Tabela 12. Przykładowe projekty komplementarne z zakresu ochrony zdrowia, realizowane w Strzelcach Opolskich. Stan na 30.04.2012 r.

Beneficjent	Tytuł projektu	Kwota dofinansowania w PLN	Wartość projektu w PLN	Źródło finansowania
Zespół Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich	Zakup sprzętu do pracowni RTG Zespołu Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich	1 378 874,59	2 462 276,07	RPO WO 2007-2013
Szpital Powiatowy im. Prałata J. Glowatzkiego w Strzelcach Opolskich	Termomodernizacja budynku szpitalnego Zespołu Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich	1 766 339,95	2 248 588,16	
	System e-zdrowie w Zespole Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich	1 514 827,41	1 784 249,02	
Zespół Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich	Zwiększenie dostępności i jakości specjalistycznych świadczeń zdrowotnych w szpitalnym oddziale ratunkowym Zespołu Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich poprzez rozbudowę obiektu i zakup nowej specjalistycznej aparatury	4 757 850,00	7 037 530,00	PO IŚ
	Zakup aparatury medycznej w postaci ultrasonografu diagnostycznego i aparatu do znieczulania dla Zespołu Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Strzelcach Opolskich	202 390,50	269 854,00	ZPORR
	Zakup sprzętu monitorującego parametry życiowe pacjentów dla Szpitala Powiatowego w Strzelcach Opolskich	953 578,52	1 271 438,03	
		Łącznie: 10 573 860,97	Łącznie: 15 073 935,28	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie umów podpisanych z beneficjentami.

4.4 Summary

1. The chapter titled Benefits of complementary projects within the Regional Operational Programme of the Opolskie Voivodeship for 2007-2013 presents projects, the implementation of which illustrates practical aspects of the phenomenon of complementarity. The projects relate to various areas and are financed from various sources but their common characteristic is the effect of synergy, which enhances and multiplies the practical impact that the implemented projects have both on the close surroundings and the whole region.

The realisation of the idea of complementarity is exemplified by the following good practices:

- a. Innovative Opolskie
  - b. European quality in Krapkowice
  - c. Open door for the Opole chemistry
  - d. A live lesson of history in Byczyna
  - e. Tourism at the top level - St. Anne's Mountain
  - f. The jewel in the crown of Opolskie - the Opawskie Mountains
  - g. Active Opole
  - h. Strength in unity - Kadłub
  - i. The modern way to health - Strzelce Opolskie
2. In Byczyna, a small town with more than 1000 years of history, numerous projects were implemented, all united by one goal: to promote the town using the motto: „Knightly Byczyna”, based on the town's historical heritage. The construction of the replica of a medieval fortified town initiated the implementation of other projects, the goal of which was to create a consistent image of the town and attract tourists. The town hosts numerous tournaments and medieval fairs, serviced by qualified staff trained not only in tourism management but also in conducting historical competitions. The implementation of projects in cooperation with partners from Czech Republic facilitated a mutual learning about the cultures of the neighbouring countries. Cultivation of the abounding history and culture of the town and the region takes place in the hall of memory that was established in Byczyna. The well thought out implementation of mutually complementing projects ensured a multi-directional development of the town. The area of Byczyna and its surroundings turned into an interesting, gladly visited place, suitable both for the enthusiasts of history and chivalry, and for the people wishing to spend their time in an original fashion.
  3. St. Anne's Mountain is an important pilgrimage centre, with a high historic and cultural value. A Franciscan order is located here, together with a basilica and a sanctuary with a statue of St. Anne and her relics. These buildings are located within the area of „St. Anne's Mountain” natural landscape park. The efforts to increase the attractiveness of St. Anne's Mountain have lasted many years and were guided by the necessity to expand the offer of pilgrimage and conference tourism and to adjust it to the needs of persons visiting this unique place. This goal has been achieved, among others, by building the Pilgrim House, not only serving tourists but also functioning as a conference centre. Other projects were focused on revitalisation of historic chapels, which constitute an object of worship and are a destination of numerous pilgrimages. The facilitations include car parks adapted to the needs of the tourists and renovated local roads. Apart from the tourist and recreational base and the objects of religious worship, the attention was paid to the need for preserving the value of the environment in this special place, which is a part of the Natura 2000 area.
  4. The ridge of the Opawskie Mountains, located in the borderland between Poland and Czech Republic, is characterised by its unique landscapes, as well as the unparalleled flora and fauna. The projects implemented over the area of the Opawskie Mountains involved the revitalisation of cultural facilities, restoration of tourist trails, construction of cycle paths and tourist infrastructure, as well as investing in people and culture. All of these made a great contribution to strengthening and accelerating the development rate in the gminas (districts) of Prudnik and Głucholazy and in Nysa powiat. Thanks to those activities it was possible to build a region that is friendly for its residents and tourists and that attracts investors. On top of that, the development of tourism led to the creation of many new jobs in this sector.
  5. The centre of tourism and culture in Opole has undergone a thorough makeover in the recent years. The key buildings for the city's and region's cultural life that have been renovated or extended include: the Opole Philharmonic, the City Public Library and the Millennium Amphitheatre. Restaurants, hotel and conference centres are upgraded in as well, so that they meet the expectations of even the most demanding tourists. The revitalisation of natural landscape ornamenting the city centre was also taken

care of. The degraded areas along the Odra river were developed and the historic park on the Bolko Island, an inseparable part of this area, was renovated. Trainings were provided for tourist guides, allowing tourists to fully appreciate the attractions of Opole and the surrounding areas. The investments that were carried out improved the quality of life of the residents, contributed to a social and economic revival and also substantially added to the convenience of spending time in the city for people wishing to come and relax there.

6. Kadłub is a small village in the Strzelce Opolskie gmina, within a 13-kilometre distance from the poviat's capital. In the recent years, many projects have been implemented within the small area that the village occupies, in order to improve the quality of life of the residents. Many of these projects were completed using the abilities and resources of the residents, who with their own means renovated the pavement, the car park, laid storm water drainage, set up a playground and paved the roads used for agricultural transport. The Firefighter House was converted into a culture and entertainment centre, a place where the events and meetings important for the residents are organised. European funds were used to co-finance: the renovation of the school, marking out the bicycle paths, establishment of a sports and recreational centre and organisation of Kadłub Days – an event promoting the village and integrating its residents.
7. What is crucially important for increasing the competitiveness of the region is the support of the research and development (R+D) sector and the implementation of the results of research conducted by it in individual economic sectors. In the context of the chemical industry development - a key sector for the Opolskie Voivodeship - an important role is played by the projects of the Institute of Heavy Synthesis, „Błachownia” from Kędzeryn-Koźle. The company extended the Regional Laboratory of Industrial Chemistry and built on the grounds of the Institute the Research Centre for Plastics. The company also implements projects supporting the strategic programmes for renewable energy. Within the Platform of Technological Innovation of Opole Region for the chemical industry, the scientific and research community cooperates with businessmen and producers. Another direction taken by the R+D projects in the Opolskie Voivodeship is the support for the development of clusters, constituting a way for establishing closer ties between science, businessmen, local governments (projects of the Business Acceleration Centre BAC Sp. z o.o. company) and the research and development sector, e.g. in the area of IT (projects of the Opole University of Technology).
8. Chespa sp. z o.o. is a company operating in the printing industry. The scope of its activity includes production of paints, films, blanking dies and graphical design services. Thanks to European funds, innovative solutions were applied in all of those areas. One of the company's subsidiaries - Chespa Klisze, specialising in printing matrices, is a perfect example of utilising the opportunity for business development created by the EU resources. The company's long-standing consistency in implementing projects and their mutual complementarity, allowed the company to achieve and retain the leading position on the Polish flexographic market. The introduction of technologically advanced solutions allowed Chespa to compete with European companies. All of the projects had the purpose to implement the company's strategy aimed at a continuous improvement of productivity and increase in competitiveness in order to keep the current customer base and capture new markets.
9. Since the beginning of its existence, the Opole University has conducted activities leading to improving the attractiveness of its educational offer, with a particular emphasis on sciences, such as chemistry - the key sector of the voivodeship's economy. Effective education in this field requires high quality research equipment and a base of laboratories and qualified academic staff. Thanks to the numerous projects co-financed from EU sources, the chemistry department at the Opole University has changed its material state in a quick and impressive manner. Education facilities, laboratories, and specialist libraries were built and renovated, research was financed and a scholarship motivational programme was introduced.
10. Strzelce Opolskie is the capital of its poviat, and a seat of many institutions important for the local community. One of them is the local hospital, a healthcare unit providing the residents of the surrounding area with health safety. The projects implemented here over the recent years involved: the conversion and modernisation of buildings related with healthcare infrastructure, replacement of worn out energy carriers, thermal insulation of buildings, renovation and furnishing of operating rooms, adjusting buildings to the patients' needs, purchase of IT systems improving management, including modernisation and purchase of new medical equipment. The projects implemented in the Strzelce hospital provided the town with modern medical infrastructure and ensured health safety of the poviat residents and all persons in need of hospitalisation.

Bibliografia:

1. *Adekwatność Planów Działania dla Priorytetu VIII i IX do potrzeb województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem kryteriów wyboru projektu oraz komplementarności PO KL i innych programów współfinansowanych ze źródeł wspólnotowych w regionie*, ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, Kutno 2009;
2. *Analiza efektów komplementarności wsparcia pomiędzy projektami dofinansowanymi w ramach programów z perspektywy 2007-2013 w województwie kujawsko-pomorskim na przykładzie wybranych powiatów i gmin*, Konsorcjum: Europejskie Doradztwo Projektowe oraz Pracownia Badań SOMA, badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Toruń 2011;
3. *Analiza komplementarności podejmowanych interwencji w ramach RPO WO 2007-2013 z innymi instrumentami wsparcia w województwie opolskim*, Konsorcjum: Instytut Badań Strukturalnych i Reytech Sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole 2011;
4. *Analiza komplementarności wskaźników opisujących efekty realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w Priorytecie I*, Pro Oeconomia Fundacja Ewaluacji i Badań Ekonomicznych, badanie zrealizowane na zlecenie Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2009;
5. *Badania ewaluacyjne – po co? Budowa przyszłości regionu. Praca zbiorowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011;
6. Barca F., *Program dla zreformowanej polityki spójności. Podejście ukierunkowane terytorialnie w osiągnięciu celów i oczekiwań Unii Europejskiej* - Niezależny Raport na prośbę Danuty Hübner, Komisarz ds. Polityki Regionalnej, kwiecień 2009;
7. *Baza badań ewaluacyjnych w ramach Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 i Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013* - opracowana przez Krajową Jednostkę Oceny w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego (stan na 20.12.2011);
8. Churski P., Ratajczak W., *Regional development and regional policy in Poland: first experiences and new challenges of the European Union membership*, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2010;
9. *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*, A. Haber [red.], Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007;
10. *Ewaluacja Programów Operacyjnych na poziomie regionalnym – teoria i praktyka. Praca zbiorowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009;
11. Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2001;
12. Heffner K., Malik K., *Evaluation in the regional development policy*, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2010;
13. *Komplementarność działań przewidzianych w komponencie regionalnym finansowanych ze środków EFS. Województwo Świętokrzyskie*, EPRD Biuro Polityki Gospodarczej i Rozwoju Regionalnego oraz Europejskie Centrum Doradztwa Finansowego, Badania i Szkolenia, badanie zrealizowane na zlecenie Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego, Kielce 2009;
14. *Komplementarność działań realizowanych w obszarze oświaty w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego*, InfoAudit Sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 2010;
15. *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, PSDB sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Warszawa 2010;
16. *Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004-2006*, PSDB sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010;
17. *Komplementarność i synergia projektów realizowanych na terenie Polski Wschodniej w ramach Programów Operacyjnych Polityki Spójności oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w kontekście priorytetów Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*, EGO S.C., badanie zrealizowane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009;

18. *Komplementarność projektów w zakresie infrastruktury transportu drogowego realizowanych w ramach ZPORR oraz komplementarność projektów z zakresu infrastruktury transportu drogowego realizowanych w ramach ZPORR z innymi inicjatywami w tym zakresie*, KANTOR Doradcy w Zarządzaniu sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008;
19. *Komplementarność wewnętrzna oraz zewnętrzna projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 z projektami innych programów krajowych realizowanych w perspektywie 2007-2013*, Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr, badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, Białystok 2011;
20. *Komplementarność wsparcia w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 w województwie mazowieckim*, Collect Consulting Sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2010;
21. Kozak K., Ledzion M., Olejniczak B. [red.], *Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Akademickie i profesjonalne. Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2008;
22. Malik K., *Ewaluacja polityki rozwoju regionu: metody, konteksty i wymiary rozwoju zrównoważonego*, Studia Tom CXXXV, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2011;
23. *Mechanizmy koordynacji i komplementarności w poszczególnych PO/RPO 2007-2013 – analiza porównawcza na podstawie raportów rocznych z wdrażania PO/RPO za 2009 rok*;
24. *Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym a Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego;
25. Molle W., *Zintegrowana Polityka Terytorialna; wysokie ambicje; ograniczone możliwości [w:] Nowy paradygmat rozwoju – najnowsze trendy i perspektywy polityki regionalnej*, P. Zuber, M. Kolczyński [red.], Warszawa 2011;
26. *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013. Wytyczne nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
27. Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008;
28. *Ocena komplementarności działań na obszarach wiejskich podejmowanych w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej*, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, badanie zrealizowane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008;
29. *Ocena komplementarności i linii demarkacyjnej w zakresie działań dotyczących infrastruktury szkolnictwa wyższego w ramach XIII Priorytetu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz Regionalnych Programów Operacyjnych*, PSDB Sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2009;
30. *Ocena spójności i komplementarności przedsięwzięć realizowanych w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w województwie łódzkim w latach 2000-2006 w kontekście realizacji RPO WŁ*, Policy & Action Group Uniconsult sp. z o.o., badanie zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, Łódź 2008;
31. Olejniczak K., *Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Studium ewaluacji średniookresowych INTERREG III*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008;
32. Olejniczak K., *Praktyka ewaluacji efektów programu rozwoju regionalnego – studium porównawcze*. Raporty i analizy EUROREG 2/2009, Warszawa 2009;
33. *Opolska Konferencja Ewaluacyjna Badania ewaluacyjne – po co? Budowa przyszłości regionu*, Materiały konferencyjne, Opole, 24 marzec 2011.
34. *Plan ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013*, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole 2007;
35. *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013*, przyjęty decyzją Komisji Europejskiej z dn. 2 października 2007 r., z późn. zm.;
36. *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013*, przyjęty decyzją Komisji Europejskiej z dn. 7 grudnia 2007 r., z późn. zm.;
37. *Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013*, przyjęty decyzją Komisji Europejskiej z dn. 28 września 2007 r., z późn. zm.;
38. *Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013*, zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej w dn. 16 października 2008 r., z późn. zm.;
39. *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013*, przyjęty decyzją Komisji Europejskiej z dn. 11 grudnia 2007 r., z późn. zm.;

40. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej w dn. 7 września 2007 r., z późn. zm.;
41. *Projekty komplementarne mogą więcej (planowanie interwencji komplementarnych jako element myślenia strategicznego)* – materiał szkoleniowy dla uczestników seminarium w zakresie komplementarności interwencji, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, czerwiec 2011;
42. *Regional development and regional policy in Poland: first experiences and new challenges of the European Union membership*. Part 1, P. Churski, W. Ratajczak [red.], Polish Academy of Sciences, Committee for Spatial Economy and Regional Planning, Warsaw 2010;
43. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013*, zaakceptowany przez Komisję Europejską decyzją nr 2007/PL/16/PO/012 z dn. 1 października 2007 r. i przyjęty Uchwałą Zarząd Województwa Opolskiego nr 1070/2007 z dn. 29 października 2007 r., zmieniony decyzją Komisji nr K(2011)9364 w dn. 13 grudnia 2011 r. i przyjęty przez Zarząd Województwa Opolskiego Uchwałą nr 1624/2011 w dn. 16 grudnia 2011 r.;
44. *Regulamin organizacyjny Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego*, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 1619/2011 z dn. 16 grudnia 2011 r.;
45. Romanowska M., *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004;
46. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) 1260/1999*, Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006;
47. *Sprawozdanie z działalności Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności w ramach Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007-2013 w latach 2009-2010*, grudzień 2010 r.;
48. *Sprawozdanie z działalności Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności w ramach Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007-2013 w 2011 roku*, listopad 2011 r.;
49. *Strategicznie dla rozwoju. Polityka rozwoju w zintegrowanym podejściu*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2011;
50. *Szczegółowe wytyczne w zakresie procesu ewaluacji Programów Operacyjnych w województwie opolskim*, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole 2011;
51. *Szczegółowy opis osi priorytetowych RPO WO 2007-2013*, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 1324/2008 z dn. 3 stycznia 2008 r. z późn. zm.;
52. Szlachta J., *Ocena propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej pakietu rozporządzeń dla polityki spójności po 2013 roku – wnioski dla Polski (ekspertyza)*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, wrzesień – październik 2011;
53. Szlachta J., *Strategiczne programowanie rozwoju regionalnego, w kierunku krajowego systemu myśli strategicznej w sferze polityki regionalnej [w:] Nowy paradygmat rozwoju – najnowsze trendy i perspektywy polityki regionalnej*, P. Żuber, M. Kolczyński [red.], Warszawa 2011;
54. *Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych. Podręcznik akademicki*, pod red. K. Olejniczaka, M. Kozaka, B. Ledziona, Wydawnictwa Akademickie i profesjonalne. Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2008;
55. *Województwo opolskie regionem zrównoważonego rozwoju - Foresight regionalny do 2020 roku. Metody badawcze i najlepsze praktyki*, pod red. K. Malika, Politechnika Opolska, Opole, 2008;
56. *Vademecum dla beneficjentów RPO WO 2007-2013*. Tom I, Wersja nr 15, przyjęta Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 2064/2012 z dnia 3 kwietnia 2012 r.;
57. *Zintegrowany plan komunikacji funduszy strukturalnych w województwie opolskim w latach 2007-2015*, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 1727/2008 z dn. 18 listopada 2008 r. z późn. zm.;
58. *Zintegrowany System Zarządzania Wnioskami i Rekomendacjami*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009.

Wykaz skrótów:

- B+R** badania i rozwój
- CATI** wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo
- CAWI** wywiad internetowy wspomagany komputerowo
- CS** studium przypadku
- DR** analiza danych zastanych
- EFOiGR** Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
- EFR** Europejski Fundusz Rybacki
- EFRR** Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- EFRROW** Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich
- EFS** Europejski Fundusz Społeczny
- EWT** Europejska Współpraca Terytorialna
- FGI** zogniskowany wywiad grupowy
- FE** Fundusze Europejskie
- FIWR** Finansowy Instrument Wsparcia Rybołówstwa
- FRŚiWIL** Fundacja Rozwoju Śląska i Wspierania Inicjatyw Lokalnych
- FS** Fundusz Spójności
- ICT** technologie informacyjno-komunikacyjne
- IDI** wywiad indywidualny pogłębiony
- IP** Instytucja Pośrednicząca
- IP II RPO WO 2007-2013** Instytucja Pośrednicząca II stopnia Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013
- IW** Instytucja Wdrażająca
- INTERREG** Inicjatywa Wspólnotowa INTERREG
- IWS** Inicjatywy Wspólnotowe
- IZ** Instytucja Zarządzająca
- IZ RPO WO 2007-2013** Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2007-2013
- KK NSRO 2007-2013** Komitet Koordynacyjny Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013
- LEADER+** Inicjatywa Wspólnotowa LEADER+
- MPiPS** Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
- MRR** Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
- MNiSW** Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- MS** Ministerstwo Sportu
- MSP** małe i średnie przedsiębiorstwa
- NSRO** Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie
- NSS 2007-2013** Narodowa Strategia Spójności na lata 2007-2013
- OCRG** Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki
- PAPI** wywiad bezpośredni przy użyciu ankiety papierowej
- PEISiP** Programy Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa
- PEWT** Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej
- PHARE** Program Pomocy Polsce i Węgrom w Restrukturyzacji Gospodarki
- PIAP** publiczny punkt dostępu do Internetu
- PO/RPO** (Regionalny) Program Operacyjny

- PO IG Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
- PO IŚ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
- PO KL Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
- PO RPW Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej
- PO Ryby Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013
- PO WT RCz-RP Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska
- PO WT RS-RP Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Słowacka – Rzeczpospolita Polska
- PP Programy Przedakcesyjne
- PROW Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- PS Polityka Spójności Unii Europejskiej
- RIF Regionalna Instytucja Finansująca
- RPO Regionalny Program Operacyjny
- RPO WiM Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2007-2013
- RPO WK-P Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013
- RPO WL Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013
- RPO WŁ Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013
- RPO WM (Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013
- RPO WO 2007-2013 Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013
- RPO WP Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013
- RPO WPK Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013
- RPO WŚ Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013
- RPO WŚI Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013
- RSI WO 2004-2013 Regionalna Strategia Innowacji Województwa Opolskiego 2004-2013
- SAPARD Specjalny Przedakcesyjny Program na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich
- SL Strategia Lizbońska
- SPO Sektorowe Programy Operacyjne na lata 2004-2006
- SPO ROL Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004-2006
- SPO RZL Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006
- SPO WKP Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw 2004-2006
- SPOT Sektorowy Program Operacyjny Transport 2004-2006
- SRWO Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego
- SSI częściowo ustrukturyzowany wywiad indywidualny
- SWI Studium Wykonalności Inwestycji
- SWOT analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń
- TDI telefoniczne wywiady pogłębione
- UE Unia Europejska
- UMWO Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
- WE Wspólnoty Europejskie
- WFOŚiGW Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu
- WPR Wspólna Polityka Rolna
- WPRyb Wspólna Polityka Rybołówstwa/Rybacka
- ZPORR Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006

Wykaz punktów informacyjnych o funduszach europejskich w województwie opolskim

Lp.	Dane teleadresowe	Godziny otwarcia	Konsultanci
1.	GPI w Opolu ul. Barlickiego 17, 45-083 Opole tel. 77/44-04-720,721,722, fax. 77/44-04-721 e-mail: info@opolskie.pl	poniedziałek-piątek 8:00 – 18.00 sobota 8:00 – 16.00	Dominika Działkiewicz Wojciech Dudek Marcin Kot Natalia Buhl
2.	LPI w Brzegu ul. Wyszyńskiego 23, 49-300 Brzeg tel. 77/444-17-78 , fax 77/444-17-78 e-mail: lpi@brzeg-powiat.pl	poniedziałek-piątek 7:15 - 15:15	Joanna Janocha Anita Wirga
3.	LPI w Głubczycach ul. Kochanowskiego 15, 48-100 Głubczyce tel. 77/485-02-79, 77/405-36-85, 77/405-36-60 w.42, fax 77 485 02 79 e-mail: pcieg@powiatglubczycki.pl	poniedziałek 7:30-16:00 wtorek-czwartek 7:30-15:30 piątek 7:30-15:00	Weronika Masłowska Barbara Ratuś
4.	LPI w Kędzierzynie-Koźlu Plac Wolności 1, 47-220 Kędzierzyn-Koźle tel. 77/472-32-05, 77/483-70-03, fax 77 483-70-03 e-mail: lpi@powiat.kedzierzyn-kozle.pl	poniedziałek 8:00-16:00 wtorek-piątek 7:00-15:00	Anna Małkowska Michaela Drzymota
5.	LPI w Kluczborku ul. Katowicka 1, 46-200 Kluczbork tel. 77 /418-52-18 w.180/183, fax 77/418-65-20 e-mail: pcieg@powiatkluczborski.pl	poniedziałek 8:00-16:00 wtorek-piątek 7:00-15:00	Justyna Witek Kornelia Jakubaszek
6.	LPI w Krapkowicach ul. Kilińskiego 1, 47-303 Krapkowice tel. 77/407-43-79, fax 77/407-43-32 e-mail: lpi@powiatkrapkowicki.pl	poniedziałek - piątek 7.30-15:30	Helena Szajbel
7.	LPI w Namysłowie Plac Wolności 12 A, 46-100 Namysłów tel. 77/410-36-95 wew. 204, fax 77/ 410-39-22 e-mail: pcieg@namyslow.pl	poniedziałek – piątek 7.30 – 15.30	Anna Pilarska Błażej Jaroszewski
8.	LPI w Nysie ul. Słowiańska 19, 48-300 Nysa tel. 77/448-25-86, fax 77/ 448-25-86 e-mail: lpi@pup.nysa.pl	poniedziałek-piątek 7:00-15:00	Piotr Chomyn
9.	LPI w Oleśnie ul. Dębowa 3, 46-300 Olesno tel. 34/350-21-06, fax 34/350-21-06 e-mail: pcieg@powiatoleski.pl	poniedziałek, środa, czwartek: 7:30-15:30 wtorek: 7.30-16.00 piątek: 7.30-15.00	Joanna Lech Anna Jeziorek
10.	LPI w Prudniku ul. Kościuszki 76,48-200 Prudnik tel. 77/43-81-770,771, fax 77/43-81-770, 771 e-mail: pcieg@powiatprudnicki.pl, biuro.pcieg@powiatprudnicki.pl	poniedziałek-piątek 7:30-15:30	Rafał Zagórski Maciej Janisz
11.	LPI w Strzelcach Opolskich ul. Jordanowska 2, 47-100 Strzelce Opolskie tel. 77/440-17-05, fax 77/440-24-42 e-mail: pcieg@powiatstrzelecki.pl	poniedziałek 8:00-16:00 wtorek-piątek 7:30-15:30	Iwona Jagusz Monika Sętkiewicz-Dusza
12.	LPI w OCRG ul. Spychalskiego 1a, 45-716 Opole tel. 77/40-33-660, fax . 77/ 40-33-609 e-mail: info@ocrg.opolskie.pl	poniedziałek-piątek 7:30-15:30	Justyna Kurzydło Andżelika Błaszczyk-Knop

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
Województwa Opolskiego

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

OPOLSKIE
KWITNĄCE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt jest finansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach pomocy technicznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013.